

Чорноморський національний університет імені Петра Могили

(повне найменування вищого навчального закладу)

факультет політичних наук

(повне найменування інституту, назва факультету (відділення))

кафедра історії

(повна назва кафедри (предметної, циклової комісії))

«Допущено до захисту»

Завідувач кафедри історії

І.С. Міронова

“ ” 20 року

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття ступеня вищої освіти

магістр

(ступінь вищої освіти)

на тему: **БОЙОВІ ДІЇ НА СОЛОМОНОВИХ ОСТРОВАХ ПІД
ЧАС ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ (1942-1945 рр.)**

Керівник:

д.ю.н., професор

Підберезних Інна Євгеніївна

(вчене звання, науковий ступінь, П.І.Б.)

Рецензент:

директор Центрального державного

архіву вищих органів влади та

управління України,

д. і. н., професор

Левченко Лариса Леонідівна

(посада, вчене звання, науковий ступінь, П.І.Б.)

Виконав:

студент VI курсу групи 634 М

Скидан Олександр Миколайович

(П.І.Б.)

Спеціальності:

032 «Історія та археологія»

(шифр і назва спеціальності)

ОПП:

«Історія та археологія»

Миколаїв – 2024 рік

Чорноморський національний університет імені Петра Могили

(повне найменування вищого навчального закладу)

Інститут, факультет, відділення	факультет політичних наук
Кафедра, циклова комісія	кафедра історії
Рівень вищої освіти	другий (магістерський)
Спеціальність	032 «Історія та археологія» (шифр і назва)

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри історії

_____ І. С. Міронова

“ _____ ” _____ 20__ року

**З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТУ**

Скидану Олександрю Миколайовичу

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема проекту (роботи): Бойові дії на Соломонових островах під час Другої світової війни (1942-1945 рр.)

керівник проекту (роботи): Підберезних Інна Євгенівна, д.ю.н., професор
(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом закладу вищої освіти від
«25» вересня 2024 року № 245.

2. Строк подання студентом проекту (роботи): «22 листопада 2024 року

3. Вихідні дані до проекту (роботи): вступ, основна частина, висновок, список використаних джерел та літератури, додатки (якщо є).

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити): згідно з планом дипломної роботи магістра.

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень):
не планується

6. Консультанти розділів проєкту (роботи)

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
Вступ	Підберезних І. Є.		
Розділ 1	Підберезних І. Є.		
Розділ 2	Підберезних І. Є.		
Розділ 3	Підберезних І. Є.		
Висновки	Підберезних І. Є.		

7. Дата видачі завдання: 26.09.2024**КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН**

№ з/п	Назва етапів дипломного проєкту (роботи)	Строк виконання етапів проєкту (роботи)	Примітка
1	Вступ до дипломної роботи	вересень 2024	
2	Розділ 1. Стан наукової розробки проблеми	жовтень 2024	
3	Розділ 2. Битва за Гуадалканал	жовтень 2024	
4	Розділ 3. Північні та центральні Соломонові острови	жовтень 2024	
5	Висновки	листопад 2024	
6	Переддипломна практика	11.11 – 24.11. 2024	
7	Оформлення списку використаних джерел та літератури	листопад 2024	
8	Попередній захист	26.11.2024	
9	Рецензія на дипломну роботу	02.12.2024	
10	Захист дипломної роботи	17.12 2024	

Студент

_____ (підпис)

Керівник проєкту (роботи)

_____ (підпис)

Скидан О. М.

_____ (прізвище та ініціали)

Підберезних І. Є.

_____ (прізвище та ініціали)

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ	5
ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1. ІСТОРИОГРАФІЯ, ДЖЕРЕЛА, МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ....	11
1.1 Історіографія проблеми.....	11
1.2 Джерельна база	23
1.3 Методологія та методи дослідження.....	33
РОЗДІЛ 2. БИТВА ЗА ГУАДАЛКАНАЛ.....	38
2.1 Битва за Гендерсон-Філд.....	38
2.2 Морські битви за Гуадалканал.....	45
2.3 Евакуація японських військ.....	54
РОЗДІЛ 3. ПІВНІЧНІ ТА ЦЕНТРАЛЬНІ СОЛОМОНОВІ ОСТРОВИ.....	69
3.1 Битва за Нову Джорджію.....	69
3.2 Морські битви навколо Соломонових островів.....	84
3.3 Битва за Бугенвіль.....	98
ВИСНОВКИ	108
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ	114
ДОДАТКИ	124

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

USMC – United States Marine Corps (Корпус морської піхоти США)

CAF – Cactus Air Force (Повітряні сили «Кактус»)

ВПС – Військово-повітряні сили

США – Сполучені Штати Америки

АУГ – Авіаносна ударна група

ВМС – Військово-морські сили

USS – United States Ship (Корабель США)

IJN – Imperial Japanese Navy (Імператорський японський флот)

IJA – Imperial Japanese Army (Імператорська японська армія)

LCT – Landing Craft Tank (Танкодесантний катер)

PT – Patrol Torpedo Boat (Патрульний торпедний катер)

HMS – Her або His Majesty's Ship (Корабель Його або Її Величності)

HMNZS – His Majesty's New Zealand Ship (Корабель Нової Зеландії)

TF – Task Force (Оперативна Група)

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Військові події в Тихому океані у період Другої світової війни представляють унікальний і цікавий театр бойових операцій, який істотно відрізняється від подій, що розгорталися в Європі. Ця війна мала переважно морський характер, охоплюючи величезні морські території, де бої розгорталися за маленькі уривки суші на карті – архіпелаги та острови. У цьому контексті компанія на Соломонових островах у 1942–1945 роках виявилася вирішальною для ходу подій у Тихоокеанському регіоні під час Другої світової війни.

Ця кампанія, яка залучала британських, австралійських та новозеландських союзників, а також американську армію та морський флот, мала велике стратегічне значення. Вона спрямовувалася на контроль над морськими шляхами та диверсифікацію союзницьких позицій у цьому регіоні. Цей період відзначився значними битвами, серед яких битва за Гуадалканал займає особливе місце. Варто відзначити, що компанія на Соломонових островах не лише визначила подальший хід подій у регіоні, але й змінила стратегічні зрушення в глобальному масштабі війни.

Компанія на Соломонових островах під час Другої світової війни (1942–1945 років) не тільки має історичну вагу, а й зберігає велику актуальність у широкому спектрі наукових, військових і політичних досліджень. Компанія на Соломонових островах вкладається у ширший геополітичний контекст Другої світової війни, де регіональні дії та конфлікти мали глибокий вплив на світову історію. Бойові дії на Гуадалканалі та інших островах суттєво вплинули на подальшу війну в Тихоокеанському театрі та визначили її хід.

Вивчення стратегій, тактики і військових операцій на Соломонових островах важливо для розуміння військових конфліктів та стратегій у сучасному світі. Події на Соломонових островах відображають складні міжнародні відносини того часу, включаючи взаємодію між різними країнами, альянсами та глобальними силами. Роль різних країн, таких як США, Японія,

Австралія та Нова Зеландія, у кампанії на Соломонових островах показують складні міжнародні відносини того часу та вплив цих подій на подальший світовий порядок.

На сьогоднішній день, бойові дії на Соломонових островах під час Другої світової війни всесторонньо досліджені та проаналізовані, але досі залишається дуже багато нерозкритих питань, які турбують науковців. Битва 13 листопада 1942 року, також відома в історіографії як перший морський бій у Гуадалканалі, є яскравим прикладом того, що достовірно дізнатися про те, що там відбулося, на сьогодні ми не можемо. Перш за все, деякі аспекти кампанії на Соломонових островах залишаються під питанням через обмежену кількість первинних джерел та свідчень учасників подій. Недостатність архівного матеріалу та документів ускладнює реконструкцію подій та аналіз стратегічних рішень, прийнятих військовими командуваннями. Розбіжності в інтерпретаціях та підходах істориків стосовно окремих епізодів чи тактик ведення бою ускладнюють створення єдиної та повної картини кампанії на Соломонових островах. Різні точки зору та методології аналізу часто призводять до дискусій у дослідницькому середовищі та потребують додаткового обговорення. На думку автора, кампанія на Соломонових островах є найбільш складною темою для дослідження, яка потребує подальшого наукового вивчення, обговорення та інтеграції різноманітних аспектів для отримання повної та об'єктивної картини подій того часу.

Актуальність цієї теми обумовлена також відсутністю української академічної бази та дослідницького інтересу до Тихоокеанського театру воєнних дій під час Другої світової війни. Відсутність вивчення цього аспекту історії об'єднує доступ до уроків та досвіду цього періоду для українських дослідників, студентів та громадян загалом. Також можна відзначити, що розширення досліджень та публікацій з цієї теми в українській академічній та популярній літературі сприяло би підвищенню інтересу до історії Другої світової війни та військової історії загалом серед українського населення та

допомогло б сформувати більше повне розуміння світової історії та геополітичних процесів.

Мета дослідження полягає у комплексному вивченні кампанії на Соломонових островах часів Другої світової війни, дослідженні причин та передумов, проведенні аналізу історіографії цієї проблеми та розгляді різноманітних джерел.

Завдання дослідження:

- охарактеризувати рівень наукового дослідження даної проблеми;
- проаналізувати джерельну базу;
- розглянути теоретико-методологічні аспекти роботи;
- сформулювати науково обґрунтовані висновки з позиції новаторства дослідження.

Об'єктом дослідження є бойові дії на Соломонових островах під час Другої світової війни 1942–1945 років.

Предметом дослідження є історіографія та джерельна база, що містять у собі наукову інформацію про бойові дії на Соломонових островах а також морські, повітряні та сухопутні бої у період Другої світової війни (1942–1945 роки).

Хронологічні межі роботи охоплюють період бойових дій на Соломонових островах 1942–1945 років. Нижньою межею є японська окупація Британських Соломонових Островів у січні 1942 року; верхньою межею є капітуляція японських військ на Бугенвілі 21 серпня 1945 року незадовго до закінчення Другої світової війни.

Географічні межі дослідження охоплюють територію Британських Соломонових островів з ключовими локаціями – островами Гуадалканал та Бугенвіль.

Методи дослідження. Для написання роботи використовувався метод узагальнення зібраного матеріалу: велика кількість різноманітних вузькопрофільних джерел була перероблена до більш загальних знань. Аналіз

джерел дозволив визначити найголовніші події, які стали передумовами та причинами бойових дій на Соломонових островах.

Принципи об'єктивності та історизму також були використанні у написанні дипломної роботи. Об'єктивна картина була сформована завдяки порівнянню і систематизації багатьох факторів, які впливали на хід бойових дій. Принцип історизму був використаний при дослідженні різноманітних оцінок у військових, суспільних та політичних кругах. Порівняння та аналогія допомогли провести історичні та логічні паралелі між конкретними подіями.

Наукова новизна роботи полягає в тому, що запропонована тема раніше не була вивчена в Україні.

Практичне значення дослідження полягає в тому, що вона відкриває нові шляхи дослідження в області військової історії, які до цього часу не були належним чином досліджені в українському академічному середовищі. Результати цієї роботи можуть бути використані як основа для подальших досліджень та розвитку знань в цій області, сприяючи збагаченню української наукової спадщини в галузі військової історії.

Апробація результатів дослідження. Основні положення і висновки наукового дослідження оприлюднено на всеукраїнських та міжнародних науково-практичних конференціях:

– Скидан О. М. Битва за Гуадалканал у світовому кінематографі // «Могилянські читання – 2023» в рамках міжнародного проекту Erasmus+: тези доповідей наукової конференції «Становлення сучасної Української держави: роль європейських цінностей у формуванні демократичного буття», Миколаїв, 7 листоп. 2024 р. / ЧНУ ім. Петра Могили. Миколаїв: Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2024. С. 189–191.

– Скидан О. М. The British Factor in the Campaign on the Solomon Islands 1942–1943 // «Україна та ЄС: досвід співпраці та перспективи інтеграції в сучасних умовах» в рамках освітнього проекту ЄС Erasmus+ за напрямком Jean Monnet «Implementation of European values as a basis of democracy in Ukraine»: тези доповідей міжнародної наукової конференції «Україна та ЄС: досвід

співпраці та перспективи інтеграції в сучасних умовах», Миколаїв, 19 червня 2024 р. / ЧНУ ім. Петра Могили. Миколаїв: Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2024.

– Скидан О. М. Роль підводних човнів у кампанії на Соломонових островах 1942-1945 рр. *Історія України та Європи в контексті збереження європейських цінностей* : Міжнар. наук. конф. 8 листоп. 2024 р., м. Миколаїв: в рамках міжнар. проєкту Erasmus+ за напрямком Jean Monnet «Implementation of European values as a basis of democracy in Ukraine» : тези / Миколаїв : Вид-во ЧНУ імені Петра Могили, 2024. С. 148-150.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, переліку умовних скорочень, трьох розділів основної частини, висновків, списку використаних джерел та літератури (114 найменувань). Загальний обсяг роботи – 123 сторінки.

РОЗДІЛ 1. ІСТОРИОГРАФІЯ, ДЖЕРЕЛА, МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1 Історіографія проблеми

Історіографія проблеми бойових дій на Соломонових почалася відразу після закінчення Другої світової війни та на сьогоднішній день включає в себе широкий спектр досліджень та підходів до аналізу цього періоду в історії.

Основні аспекти історіографії даної теми можна умовно розділити на декілька напрямків:

Воєнна стратегія та тактика. Цей напрямок охоплює дослідження військових планів, стратегій та тактики, які використовувались сторонами конфлікту на Соломонових островах. Дослідники розглядають взаємодію між військовими силами, стратегічні рішення та їхні наслідки для ходу війни в Тихому океані. Цей напрямок охоплює також дослідження використаної воєнної техніки та зброї під час бойових дій на Соломонових островах. Дослідники аналізують технічні характеристики, ефективність та вплив різних видів озброєння на хід військових подій.

Військова та соціальна інфраструктура. Цей аспект історіографії зосереджується на дослідженні військової інфраструктури та соціальних умов, які створювалися під час бойових дій на Соломонових островах. Дослідження включають аналіз військових баз, комунікаційних зв'язків, військового забезпечення, медичної допомоги та умов життя військових і цивільних осіб. Цей аспект історіографії інколи також досліджує взаємодію між військовими діями та місцевим населенням на Соломонових островах. Дослідження зосереджуються на соціальних та економічних наслідках війни для місцевих жителів, їхніх переселень та життєвих умов під час конфлікту.

Американська історіографія.

Американська історіографія про кампанію на Соломонових островах є однією з найбільш розвинених та досліджених у світі. Американські історики активно користуються своїми первинними джерелами та звичайно мали доступ до японських архівів після окупації Японії союзниками у 1945 році. У

порівнянні з іншими країнами, американська історіографія щодо кампанії на Соломонових островах відрізняється своєю широтою досліджень, високою якістю документування та прямим доступом до архівних джерел, як головна учасниця тих подій на Тихому океані.

Однією з перших книг, які були опубліковані після Другої світової війни, була робота, написана Джоном А. Де Шантом у 1947 році «Devilbirds: The Story of United States Marine Corps Aviation in World War II» («Диявольські пташки: історія авіації Корпусу морської піхоти США під час Другої світової війни»)¹. Ця книга є важливим джерелом для розуміння ролі авіації Корпусу морської піхоти США у період Другої світової війни, зокрема у битві за Гуадалканал і кампанії на Соломонових островах.

Автор докладно описує розвиток і використання авіації USMC (United States Marine Corps) упродовж війни, починаючи від моменту вступу США у війну в 1941 році і до завершення конфлікту в 1945 році. Праця також аналізує внесок морської авіації у забезпечення успішності операції «Watchtower», забезпечення підтримки наземних військ на Гуадалканалі та здійснення повітряних атак на ворожі позиції. Автор описує бої морських льотчиків, їхні технічні досягнення та важливість авіаційних підрозділів для успіху військових операцій на Тихому театрі війни.

Книга «History of Marine Corps Aviation in World War II» («Історія авіації Корпусу морської піхоти під час Другої світової війни»)² 1952 року видання авторства Роберта Шеррода є схожою працею та досліджує авіацію USMC США в період Другої світової війни, зокрема роль CAF (Cactus Air Force) у битві за Гуадалканал і кампанії на Соломонових островах.

Загальний обіг війни на Тихому океані «The Pacific War: 1941–1945» («Тихоокеанська війна: 1941–1945 роки»)³ також був написаний Джоном

¹ *De Chant John A.* Devilbirds: The Story of United States Marine Corps Aviation in World War II. New York : Harper & Brothers, 1947. 265 p.

² *Robert Lee Sherrod.* History of Marine Corps Aviation in World War II. Combat Forces Press, 1952. 496 p.

³ *John Costello.* The Pacific War 1941–1945. Rawson : Wade, 1981. 742 p.

Костелло і виданий у 1981 році. Автор звертає увагу на стратегічні й тактичні рішення обох сторін конфлікту, розглядаючи роль Соломонових островів у військових операціях. Окрема увага приділяється битві за Гуадалканал, яка стала однією з найважливіших битв у Тихому океані. Дж. Костелло докладно описує хід цієї битви, стратегічні рішення обох сторін, бої на морі й у повітрі, а також важливість контролю над цим стратегічно важливим островом. Праця містить багато первинних джерел, аналізує роль індивідуальних командирів і військових підрозділів, а також враховує вплив географічних та кліматичних умов на хід війни в Тихому океані.

Важливою працею для дослідження стала книга «Cactus Air Force» («Повітряні сили Кактус») ⁴ 1969 року авторства Томаса Г. Міллера. Автор надає важливі відомості про так званій САФ, що складався з американських, австралійських і новозеландських підрозділів авіації, які оперували з островів у Соломоновому морі в період з 1942 до 1943 років. Т. Г. Міллер розглядає бої, стратегічні рішення і важливість авіації для оборони Гуадалканалу та інших стратегічних позицій. Автор також описує технічні характеристики та особливості використання літаків того періоду, а також взаємодію авіації з іншими видами військ та оборонними системами на островах. У «Cactus Air Force» були описані літаки різних типів, від бомбардувальників до палубних літаків, які виконували різноманітні завдання в рамках військових операцій. Книга описує важливість авіації для успішної оборони та контрнаступів на Соломонових островах, дозволяючи отримати детальні уявлення про важливість цього компоненту у загальному контексті битви за Гуадалканал та подій на Тихоокеанському театрі війни.

Однією із найвідоміших історичних праць про кампанію на Соломонових островах є робота «History of United States Naval Operations in World War II, Vol. 5: The Struggle for Guadalcanal» («Історія морських операцій Сполучених

⁴ *Thomas Guy Miller. Cactus Air Force: Thomas G. Miller, Jr. ; Foreword by Lt. General James M. Gavin, U.S.A. Harper & Row, 1969. 242 p.*

Штатів у Другій світовій війні». Том 5: «Боротьба за Гуадалканал»⁵ автора Самюеля Еліота Морісона. Автор пропонує докладний огляд ключових етапів цієї кампанії та висвітлює важливі аспекти морських боїв у Тихому океані. Науковець детально аналізує такі події, як битва за острів Саво 9 серпня 1942 року, морські бої навколо Гуадалканалу з 9 серпня до 1 вересня того ж року та битва на Східних Соломонових островах 24 серпня 1942 року. С. Е. Морісон пропонує читачеві унікальний погляд на стратегічні та тактичні рішення, прийняті морськими силами США в регіоні та їх взаємодію з союзниками та противниками. Вона висвітлює значення морських операцій у веденні війни та розкриває ключові аспекти успіхів та викликів, з якими стикалися американські війська в цих битвах.

1988 року була вперше опублікована книга Еріка Хаммела «Guadalcanal Decision at Sea» («Рішення на морі: Гуадалканал»)⁶. Е. Хаммел надає читачеві докладний опис морських битв, які відбулися під час Гуадалканалської кампанії. Він розкриває тактичні ходи, стратегічні рішення та важливі моменти кожної з битв. Книга Е. Хаммела не обмежується лише описом бойових дій, але також глибоко аналізує стратегічні аспекти морських операцій у рамках битви за Гуадалканал. Автор розглядає тактику обох сторін, їх стратегічні цілі та способи досягнення цих цілей через морські сутички. Е. Хаммел також звертає увагу на роль морської авіації у боротьбі за Гуадалканал. Він аналізує взаємодію між морськими силами та авіацією, важливість повітряного прикриття та ведення повітряних операцій у морському просторі. Робота Е. Хаммела допомагає читачеві оцінити вплив морських битв за Гуадалканал на загальний хід війни в Тихому океані. Вона розглядає ключові моменти, коли контроль над морським простором мав вирішальне значення для стратегічних планів обох сторін.

⁵ *Morison Samuel Eliot*. History of United States Naval Operations in World War II. Vol. 5, The Struggle for Guadalcanal. Бостон : Brown and Company, 1949. 389 p.

⁶ *Eric M. Hammel*. Guadalcanal: Decision at Sea : the Naval Battle of Guadalcanal, November 13-15, 1942. Crown, 1988. 480 p.

Австралійський погляд на бойові дії на Соломонових островах висвітлив Джоан Бомонт у своїй книзі «Australia's War 1939-45» («Війна Австралії 1939-45»)⁷ у 1996 році. Автор розглядає Австралію як ключового учасника Другої світової війни в Тихому океані. Вона також визначає стратегічне значення Соломонових островів для Австралії, що виражалося в її активній участі у битві за Гуадалканал. Автор детально розкриває роль австралійських військ у битві за Гуадалканал, описуючи тактичні дії та стратегічні рішення, прийняті в умовах складних бойових дій. Джоан Бомонт звертає увагу на важливість цієї битви для подальшого ходу війни для Австралії.

Японська історіографія.

Японська історіографія кампанії на Соломонових островах, порівняно з американською, мала обмежені можливості. Багато японських архівів було знищено або пошкоджено під час американських бомбардувань наприкінці війни, а також багато японських командирів загинули, не залишивши свідчень щодо тих подій. Це ускладнює роботу японських істориків у відтворенні повної картини подій та аналізу стратегічних рішень з японської сторони.

Сабуро Хаяші у 1959 році написав працю «Kogun: The Japanese Army in the Pacific War» («Когун: Японська армія у Тихоокеанській війні»)⁸, де детально розглянув військову стратегію та тактику японської армії у регіоні Соломонових островів та проаналізував бойові операції, такі як битва за Гуадалканал та Бугенвіль. Особлива увага приділяється таким аспектам, як організація та стратегічне планування японських військ, їхня взаємодія з іншими військовими гілками та використання технологій у військових операціях на островах. Книга також описує реакцію японської армії на дії союзницьких сил, зокрема на американські дії у рамках операції на Соломонових островах.

⁷ Joan Beaumont. Australia's War 1939-45. London, 1996. 232 p.

⁸ Saburo Hayashi. Kogun: The Japanese Army in the Pacific War. Quantico : Marine Corps Association, 1959. 249 p.

Однією із найбільш ґрунтовних і фундаментальних японських праць про кампанію на Соломонових островах і битви за Гуадалканал є трьох томна робота Хіроші Камея «ガダルカナル戦記» («Хроніка битви за Гуадалканал»)⁹, яка вийшла 1993 року. Автор надає докладний опис боїв за Гуадалканал, описуючи стратегічні рішення, тактичні дії та оборонні і наступальні маневри з японського погляду. У праці детально досліджено стратегічні рішення японської армії в Гуадалканалських битвах, її структуру і загальне положення упродовж 1942-1943 років. Книга оцінює вплив битв за Гуадалканал на подальший хід війни в Тихому океані, вказуючи на їхнє значення для обох сторін та глобальних стратегічних планів.

Книга «ガダルカナル» («Гуадалканал»)¹⁰ Джунпея Гомікави, видана Bunshun Bunko у 1983 році, також розглядає події на Соломонових островах під час Другої світової війни, а битва за Гуадалканал є головною темою його роботи. Автор, відомий як дослідник та письменник у галузі військової історії, звертається до складних аспектів битви за Гуадалканал та її впливу на хід війни в Тихому океані. Автор розкриває трагічну правду війни у Тихому океані, розповідаючи про великі жертви та складні життєві умови японських воїнів, які воювали на Гуадалканалі. Битва за цей стратегічно важливий острів чітко показала недоліки в оперативному виконанні японських військових, які в результаті стали жертвами нерозумних стратегій, запізно прийнятих рішень та безрозсудних операцій. Праця Дж. Гомікави включає аналіз воєнних стратегій, тактичних дій та поведінки військових у критичні моменти битви за Гуадалканал. Дослідження Дж. Гомікави також містить аналіз взаємодії військових дій з політичними аспектами війни, вказуючи на взаємозв'язок між воєнною стратегією та геополітичними цілями учасників битви за Гуадалканал.

Книга «死闘ガダルカナル» («Смертельна битва за Гуадалканал»)¹¹ видавництва Гакушу Кенкюша пропонує глибокий аналіз битви за Соломонові

⁹ 亀井 宏 『ガダルカナル戦記』 講談社1993年611頁

¹⁰ 五味川 純平 『ガダルカナル』 文春文庫1983年462頁

¹¹ 『死闘ガダルカナル』 学習研究社〈歴史群像 太平洋戦史シリーズ6〉1995年 186頁

острови, зокрема фокусуючись на різних аспектах бойових операцій. Авіація японської оперативної групи та маневри ВПС (Військово-повітряні сили) США представлені в контексті битви на Соломонових островах. Детальний опис японських бойових кораблів, таких як лінкори *Hiei* та *Kirishima*, які брали участь у морських боях за Гуадалканал, висвітлює реальність бойових ситуацій та їх вплив на кампанію на Соломонових островах. Більшість матеріалу присвячено детальному опису битви біля східних Соломонових островів, зокрема на діях японських АУГ (Авіаносних ударних груп), а також стратегічному значенню 185-ти днів атаки й оборони на острові Гуадалканал.

Радянська історіографія.

Радянська історіографія кампанії на Соломонових островах розглядала ці події з погляду радянських інтересів і перспектив. Основними темами дослідження були стратегічні рішення та дії союзників і противників на Тихоокеанському театрі бойових дій, вплив битв на загальний перебіг Другої світової війни та глобальні політичні наслідки. Радянські історики також досліджували міжнародні відносини, зокрема співпрацю зі США та іншими країнами у протистоянні з Японією, іноді звертаючи увагу на технічні можливості обох сторін з детальним аналізом військової техніки та порівнянням з німецькими чи радянськими зразками. Загалом, радянська історіографія війни на Тихому океані переважно фокусувалася на радянсько-японській війні у серпні–вересні 1945 року, розгромі Квантунської армії та подіям на річці Халхін-Гол. Радянська історіографія більше зосереджувалася на вивченні німецько-радянської війни 1941–1945 років, ніж на Тихоокеанському театрі.

У книзі «Война на Тихом океане»¹² А. Дубинського, опублікованій у 1942 році, розглядаються події кампанії на Соломонових островах, які відбувалися в серпні того ж року. Автор робить свої прогнози щодо подальшого розвитку ситуації в цьому регіоні. Він зауважує, що морські та повітряні бої показали

¹² *Дубинский А.* Война на Тихом океане. Саратов : Саратовское областное государственное издательство, 1942. 64 с.

успішні наступальні операції американських військ, які здійснили висадку морської піхоти на островах Гуадалканал і Тулагі. Ці дії стали першим серйозним кроком у нанесенні удару по японських військах та захопленні важливих стратегічних пунктів на північному сході від Австралії.

Автор зазначає, що ці операції свідчать про наступальну ініціативу американських військ на Тихому океані вперше за час війни. Зокрема, він відзначає успішний рейд військ США на окупований японцями острів Макін у серпні. А. Дубинський вважає, що такі дії на південному круговому шляху дають США всі підстави для зміцнення своєї позиції і забезпечують перетворення Австралії на базу для масштабних наступальних операцій союзників. Він вважає, що Британія та США можуть завдати серйозних ударів по японській агресії і вже у 1942 році взяти верх над противником.

Книга Ісаака Моїсеевича Короткіна «Боевые повреждения надводных кораблей»¹³, опублікована в 1960 році, систематизує та узагальнює дані про бойові пошкодження іноземних надводних кораблів основних класів під час Другої світової війни. Крім того, книга ретельно висвітлює пошкодження авіаносців *Ryujo*, *Shokaku*, *Zuikaku*, *Enterprise* та *Hornet* під час кампанії на Соломонових островах, зокрема авіаносець *Ryujo* був потоплений у боях біля східних Соломонових островів.

Сучасна історіографія.

Сучасна історіографія кампанії на Соломонових островах охоплює широкий спектр досліджень, які аналізують події, стратегії, технології та наслідки цього важливого етапу Великої Тихоокеанської війни. Завдяки розвитку технологій, особливо цифрових та інтернет-ресурсів, сучасні історики мають доступ до більшого обсягу документів, архівів, особистих свідчень та інших джерел, що дозволяє їм створювати більш комплексні та точні історичні нариси. Сучасні дослідження нерідко об'єднують знання з різних галузей, таких як військова історія, соціологія, культурологія для отримання більш глибокого

¹³ *Короткин И. М.* Боевые повреждения надводных кораблей. Саратов : Судпромгиз, 1960. 302 с.

розуміння подій та їх впливу. Сучасна історіографія надає більшу увагу ролі місцевого населення, соціальних та культурних чинників у подіях кампанії, що допомагає розкрити складні аспекти конфлікту та його вплив на різні спільноти. Сучасні історики ставляться до минулих джерел більш критично, враховуючи можливість спотворень та перекручень у представленні історичних подій. Вони активно використовують методи критичного аналізу та інтерпретації.

Книга «The Solomons Campaigns, 1942–1943: From Guadalcanal to Bougainville, Pacific War Turning Point» («Кампанії на Соломонових островах, 1942–1943: від Гуадалканалу до Бугенвілю, поворотний момент Тихоокеанської війни»)¹⁴ авторства Вільяма Л. МакГі описує ключові події кампанії на Соломонових островах, які відбувалися під час Другої світової війни. У першій частині – «Південні Соломонові острови» – детально описується боротьба за Гуадалканал, включаючи наземні бої, морську та повітряну війну. Автор приводить інформацію про сім великих морських боїв, серед яких важливе місце займає тривала морська битва за Гуадалканал 12-15 листопада 1942 року, яка стала поворотним моментом у війні на Тихому океані. У другій частині – «Центральні Соломонові острови» – розглядаються десантні операції на островах Нова Джорджія, включаючи різні висадки та морські битви, такі як битва біля островів Рендола та Сегі-Пойнт. Третя частина – «Північні Соломонові острови» – охоплює події, що сталися на острові Бугенвіль, захоплення казематів і диверсійні операції. Автор зосереджується на уроках, які винесли учасники кампаній на Соломонових островах, які вплинули на подальші операції і стали основою для розвитку військової доктрини.

Дещо виділяється праця Уільяма Б. Хопкінса «The Pacific War: The Strategy, Politics, and Players that Won the War» («Тихоокеанська війна:

¹⁴ William L. McGee. *The Solomons Campaigns, 1942-1943: From Guadalcanal to Bougainville, Pacific War Turning Point (Amphibious Operations in the South Pacific in WWII)*. BMC Publications, 2000. 686 p.

стратегія, політика та учасники, що перемогли у війні»)¹⁵, яка була опублікована в 2008 році, основним чином через свою комплексність та широкий обсяг політики та стратегії навколо Гуадалканалу і Соломонових островів в цілому. Автор звертає більше уваги на політичні взаємодії між країнами-учасницями війни та вплив цих взаємодій на хід бойових дій. Вона також розкриває дипломатичні переговори та конфліктні ситуації між союзниками та противниками. Однією з особливостей цієї роботи є детальне вивчення ключових учасників війни в Тихому океані, таких як лідери країн, командири підрозділів та інші важливі фігури. Це дозволяє отримати більш глибоке розуміння ролі кожного учасника у веденні війни, адже саме люди її ведуть.

У 2011 році була вперше опублікована книга «Neptune's Inferno: The U.S. Navy at Guadalcanal» («Пекло Нептуну: ВМС США на Гуадалканалі»)¹⁶ Джеймса Д. Хорнфішера, яка представляє повну історію участі ВМС (Військово-морські сили) США в битві за Гуадалканал. Автор детально описує бої людей на есмінцях, крейсерах і лінійних кораблях у складних та небезпечних умовах, які панували у водах Гуадалканалу. Джеймс Дж. Хорнфішер привносить новий погляд на битву за Гуадалканал, зосереджуючись на людях, їхній сміливості та рішучості в обличчі ворожої загрози. Він розкриває драматичні моменти боротьби, поєднуючи їх зі стратегічними аспектами битви та впливом на хід війни в цілому. Через детальне вивчення документів і свідчень від очевидців Дж. Хорнфішер створює захопливий наратив, який не лише розкриває значення подій, а й допомагає зрозуміти психологію воїнів, їхні мотивації та відданість.

Книга розповідає про сім великих морських битв, що розпочалися в серпні 1942 року, коли війну було важко виграти, і результати завжди були неочевидними. Автор, працюючи на основі нових інтерв'ю з ветеранами,

¹⁵ *William B. Hopkins. The Pacific War: The Strategy, Politics, and Players that Won the War. Voyageur Press, 2008. 400 p.*

¹⁶ *James D. Hornfischer. Neptune's Inferno: The U.S. Navy at Guadalcanal. Random House Publishing Group, 2011. 544 p.*

неопублікованих свідчень та документів, малює живі портрети офіцерів і рядових, які стояли на захисті Америки в цей важкий час. «Neptune's Inferno» – це перший значний твір на цю тему за майже два десятиліття.

Слід виділити книгу «ソロモンの激闘—ガダルカナル島争奪を巡る日米機動部隊総力戦の全貌 (歴史群像 太平洋戦史シリーズ Vol. 59)» («Буря на Соломонових островах: повна картина битви за острів Гуадалканал між американськими і японськими оперативними флотами» (Серія «Тихоокеанської військової історії». Том 59)¹⁷ 2007 року, де Йошіфурі Оцука детально розглядає важливі дуелі між американськими та японськими авіаносцями під час битви за Гуадалканал. Ця книга, що вийшла у складі серії «歴史群像 太平洋戦史シリーズ», висвітлює ключові події та стратегічні рішення з японської сторони. Використовуючи нові дослідження та архівні джерела, автор докладно описує битву за контроль над небом над Гуадалканалом, що мала вирішальне значення для подальшого розвитку подій в регіоні Соломонових островів під час Другої світової війни.

Серія книг Osprey Duel та Osprey New Vanguard є частиною видавницької програми Osprey Publishing, яка спеціалізується на випуску воєнно-історичних книг та ресурсів для моделістів та істориків. Ці серії концентруються на вивченні конкретних військових конфліктів, техніки, зброї, історичних діалогів та боїв.

«Osprey Duel: Guadalcanal 1942–43» («Osprey Дуель: Гуадалканал 1942–43»)¹⁸ опублікована у 2013 році, присвячена детальному аналізу кампанії за Гуадалканал, що відбувалася від серпня 1942 до лютого 1943 року. Книга детально описує боротьбу за Гендерсон Філд і американські заходи для захисту цього ключового пункту. Автор розглядає стратегічні аспекти кампанії, такі як повітряні бої, спроби з посилення острова, і місії американського повітряного

¹⁷ 大塚好古『ソロモンの激闘—ガダルカナル島争奪を巡る日米機動部隊総力戦の全貌』(歴史群像 太平洋戦史シリーズ Vol. 59)学研プラス2007年197頁

¹⁸ Mark Stille Jim Laurier. Guadalcanal 1942-43: Japan's bid to knock out Henderson Field and the Cactus Air Force. Osprey Publishing, 2019. 97 p.

контингенту на Гуадалканалі. Особлива увага приділяється місії японської авіації з Рабаула, яка намагалася знищити Гендерсон Філд і забезпечити перевагу своїм силам у цьому регіоні. Автор аналізує також фактори, що вплинули на перемогу США та поразку Японії у цьому конфлікті.

Серія «Osprey New Vanguard» зосереджується на технічних аспектах військового обладнання, зброї та військових суден. У книгах «New Vanguard» можна дізнатися більше про кораблі, літаки та інші військові системи, які брали участь у кампанії на Соломонових островах.

«The naval battles for Guadalcanal 1942: Clash for supremacy in the Pacific» («Морські битви за Гуадалканал у 1942 році: зіткнення за перевагу на Тихому океані»)¹⁹ фокусується на морських боях під час кампанії на Соломонових островах, зокрема на нічних діях 13 листопада 1942 року. В книзі детально описуються нічні бої між американськими і японськими морськими силами, які відбувалися біля островів Гуадалканал та Тулагі. Автор розглядає тактику, стратегію та технічні аспекти обладнання, що брали участь у цих боях.

Книга «Santa Cruz 1942: Carrier Duel in the South Pacific» («Санта-Круз 1942: Дуель авіаносців на півдні Тихому океані»)²⁰ автора Марка Стилля, видана в 2012 році, досліджує ключовий бій між американським і японським авіаносцями під час кампанії на Соломонових островах у 1942 році. Основна увага приділяється подіям, які відбулися під час битви за Санта-Круз, що стала важливою частиною стратегічних операцій у Південно-Тихоокеанському театрі під час Другої світової війни.

«Osprey New Vanguard: US Navy Aircraft Carriers 1942–45: WWII-built Ships» («Osprey New Vanguard: Авіаносці ВМС США 1942–45: Кораблі, побудовані під час Другої світової війни»)²¹ також авторства Марка Стилля, видана у 2007 році, продовжує тему авіаносців ВМС США, але тепер описує ті,

¹⁹ Mark Stille. The naval battles for Guadalcanal 1942: Clash for supremacy in the Pacific. Osprey Publishing, 2013. 96 p.

²⁰ Mark Stille. Santa Cruz 1942: Carrier duel in the South Pacific. Osprey Publishing, 2012. 96 p.

²¹ Mark Stille. US Navy Aircraft Carriers, 1942-45: WWII-Built Ships. Osprey Publishing, 2007. 48 p.

які були побудовані упродовж Другої світової війни. Книга досліджує важливість цих авіаносців в бойових операціях на Тихому океані, включаючи кампанію на Соломонових островах, битву за Мідуей та інші ключові події.

Отже, американська, японська, радянська та сучасна історіографія надає докладне та всебічне освітлення подій, що відбувалися на Соломонових островах у 1942–1945 роках. Різноманітні автори та джерела дозволяють поглянути на ці події з різних ракурсів. Багато книг зосереджені на стратегічних аспектах битв, таких як контроль над ключовими точками і ресурсами, а також вплив на подальший хід війни. Деяка література детально аналізує використання техніки, такої як авіація та морські сили, що відіграли важливу роль у військових операціях. Багато авторів своїх праць надають інсайди в індивідуальні дії, стратегії та рішення воїнів та командирів, що вплинули на хід битв та війни в цілому. Важливим аспектом історіографії є використання різних джерел, що допомагають краще розуміти події та контекст, у якому вони відбувалися.

1.2. Джерельна база

Аналізуючи джерельну базу стосовно кампанії на Соломонових островах, можна відмітити різноманітність джерел, які допомагають зрозуміти та ретельно проаналізувати події цього періоду. У цій базі містяться офіційні документи військових командувань, звіти та архівні матеріали, що включають інформацію про тактичні рішення, стратегії та результати боїв.

Також у джерельній базі можна знайти свідчення ветеранів, спогади учасників подій, інтерв'ю з військовими командувачами та особами, що брали участь у кампанії. Ці особисті враження та досвід важливі для розуміння психології бійців, їхніх висновків та переживань під час війни. Загальний аналіз джерельної бази збагачує наше розуміння подій на Соломонових островах, дозволяє виявити ключові моменти та вирішити актуальні питання щодо

впливу цих подій на хід Другої світової війни та подальший розвиток глобальних подій.

Опубліковані документи, такі як накази та звіти, є важливим джерелом для вивчення кампанії на Соломонових островах під час Другої світової війни. Ці документи містять офіційні інструкції²², розпорядження командування, звіти про військові дії та аналізи подій²³. Вони надають детальну інформацію про стратегічні та тактичні аспекти бойових операцій, взаємодію між військовими одиницями та союзниками, а також про стан екіпажів і техніки.

До цих документів можна віднести накази про початок бойових дій, плани військових операцій, звіти про хід бою, аналізи стратегічних рішень та їхніх результатів, а також відомості про втрати, пошкодження та відновлення військової техніки. Ці документи є важливим джерелом для реконструкції подій, вивчення воєнної тактики та стратегії, аналізу ефективності військових дій та визначення впливу цих подій на хід війни в цілому.

Бортові журнали ВМС США є важливим джерелом для дослідження кампанії на Соломонових островах під час Другої світової війни. Ці журнали містять докладні записи про дії американських бойових кораблів, стан екіпажів та суден, звіти про втрати та інші важливі дані. Деякі кораблі, які приймали участь у боях 1942-1945 років біля Соломонових островів, мають опубліковані бортові журнали. Наприклад бортовий журнал есмінця USS Farragut²⁴ є цінним джерелом, яке дозволяє відстежити не лише дії есмінця, а й події, що відбувалися навколо нього під час бою. Інформація з цього журналу має такі аспекти, як координати руху судна, спостереження за ворожими діями, звіти про взаємодію з іншими кораблями та аналіз стратегічних рішень, прийнятих під час бойових дій. Це джерело дозволяє отримати більш детальну картину

²² Naval History and Heritage Command. *NHHC*. URL: <https://www.history.navy.mil/> (date of access: 25.05.2024).

²³ Military Records Research. *National Archives*. URL: <https://www.archives.gov/research/military> (date of access: 25.05.2024).

²⁴ Farragut (DD-348) – August 1942. *National Archives*. URL: <https://catalog.archives.gov/id/7795046> (date of access: 25.04.2024).

проходження операції та її результати з позиції конкретного корабля та його команди.

Бойова документація «Solomon Islands Campaign. II The Battle of Savo Island 9 August 1942. III The Battle of the Eastern Solomons 23–25 August 1942» («Соломонова кампанія. II Битва біля острова Саво 9 серпня 1942 року. III Битва біля східних Соломонових островів 23–25 серпня 1942 року»)²⁵ представляє опис двох ключових подій: Битви за острів Саво 9 серпня 1942 року та Битви за Східні Соломонові острови з 23 до 25 серпня 1942 року. Ці документи були підготовлені в 1943 році спеціально для офіцерів ВМС США відділом публікацій Управління військово-морської розвідки. Інформація, використана в цих оповідях, є офіційними документами, придатними для публікації з обмеженням конфіденційності на той час. Вони представлені в хронологічному порядку для кращого розуміння подій. Ці доповіді також враховують відмінності в поглядах командирів та спостерігачів під час бою, проте намагаються дати об'єктивне тлумачення подій.

Японський документ «No. 3 Guadalcanal landing operation by boats movements» («Операції по висадці на Гуадалканалі»)²⁶, містить детальну інформацію про десантні операції ІІА (Imperial Japanese Army) з грудня 1941 року до жовтня 1942 року, зокрема про військові події під час кампанії на Гуадалканалі в 1942 році. У тексті йдеться про те, що деякі військові одиниці здійснили успішні операції, але більшість були втрачені. Це свідчить про складність військових дій і важкі умови, з якими стикалися військові. Документ згадує також інші операції, що проводилися паралельно з кампанією на Гуадалканалі. Це дає уявлення про загальний контекст та обсяг операцій у цьому регіоні.

²⁵ Solomon Islands Campaign: II Savo Island & III Eastern Solomons. *NHHC*. URL: <https://www.history.navy.mil/content/history/nhrc/research/library/online-reading-room/title-list-alphabetically/s/solomon-islands-campaign-ii-savoisland-III-easternsolomons.html> (date of access: 25.04.2024).

²⁶ No.3 Guadalcanal landing operation by boats movements. *国立公文書館 アジア歴史資料センター*. URL: <https://www.jacar.archives.go.jp> (date of access: 25.04.2024).

Періодичні видання в період Другої світової війни, які стосуються кампанії на Соломонових островах, надавали важливу інформацію та аналізи подій, що відбувалися в цьому регіоні. Американські видання, такі як *Life Magazine*, *Stars and Stripes*, *New York Times* та інші, публікували репортажі з фронту, фотозвіти, інтерв'ю з військовими та важливі події, пов'язані з кампанією на Соломонових островах. У той же час японські видання, такі як *Yomiuri Shimbun*, *Mainichi Shimbun*, *Asahi Shimbun* та інші, надавали свою інтерпретацію подій, що відбувалися в регіоні.

Американська і японська пропаганда в газетах під час Другої світової війни використовувала різні методи для формування громадської думки та підтримки воєнних зусиль. Особливо це стосується військових подій і кампаній, таких як битва за Соломонові острови. У своїх газетних матеріалах обидві сторони часто використовували непідтверджені новини та перебільшення подій, щоб підкреслити свої успіхи та позитивні аспекти воєнних дій. Втрати та поразки часто замовчувалися або представлялися в менш вигідному світлі, аби зберегти моральну підтримку серед населення. Такий підхід дозволяв керівництву та пропагандистам показувати воєнні дії у вигляді перемог та успіхів, незважаючи на реальну складність ситуації на фронті. Це було зроблено для підвищення морального духу власних військ та населення, а також для впливу на громадську думку в цілому.

Британська газета «*Sunderland Daily Echo та Shipping Gazette*»²⁷ 9 лютого 1943 р. повідомляє, що японці офіційно оголосили про евакуацію Гуадалканалу. Американська газета «*The Waterbury Democrat*»²⁸ 16 жовтня 1942 року розповідає про битву за Гуадалканал, яка стала першим великим випробуванням американців у сухопутних боях з часів Батаана. У статті

²⁷ Guadalcanal. *British Newspaper Archive*. URL: <https://www.britishnewspaperarchive.co.uk> (date of access: 26.04.2024).

²⁸ The Waterbury Democrat, October 16, 1942. *Chronicling America* «Library of Congress». URL: <https://chroniclingamerica.loc.gov/lccn/sn82014085/1942-10-16/ed-1/seq-1/#date1=1942&index=12&rows=20&words=Guadalcanal&searchType=basic&sequence=0&state=&date2=1942&proxtext=Guadalcanal&y=13&x=20&dateFilterType=yearRange&page=1> (date of access: 26.04.2024).

ззначається, що на Гуадалканалі американські моряки, морські піхотинці та авіатори активно ведуть боротьбу, щоб відвоювати острів та його життєво важливий аеродром від японської армії. Адмірал Честер В. Німіц висловив впевненість у витримці американців у виступі у Перл-Харборі та ефективному відбиванні японських наступів на Соломонових островах. Газета також зазначає про масштабність японського наступу та його важливість для стратегій. Окремо відзначаються втрати ворожих літаків під час боїв.

Наративні джерела, такі як розповіді ветеранів, мемуари, офіційні заяви та документальні матеріали, надають важливі відомості про цю складну та вирішальну кампанію. Наративи учасників боїв надають живі описи важливих подій, у них також неодмінно відображаються людські аспекти війни: відвага та жертвовність воїнів, стрес та переживання, міцність духу під час найскладніших випробувань. Описи особистих доль, вражень та почуттів воїнів та моряків допомагають відчутти атмосферу воєнних подій та їхній вплив на людей. Важливою складовою є інформація про тактичні ходи обох сторін, втрати військ, ведення повітряних та морських операцій.

Першими відомими мемуарами стали «Guadalcanal Diary» (Щоденник Гуадалканалу)²⁹ Річарда Трегаскіса 1943 року, які розповідають про його досвід як військового кореспондента під час перших семи тижнів кампанії на Гуадалканалі, від початку висадки 7 серпня 1942 року до від'їзду 26 вересня 1942 року. Р. Трегаскіс також був свідком Operation Dovetail, тренувальної вправи для висадки на Гуадалканал. Книга детально описує битву та передає розмови зі звичайними американцями, які воювали на острові. Вона показує реальність війни на Тихому океані для американців, перетворюючи буденні деталі в живі розповіді. Усе це відбувалося під час кампанії на Гуадалканалі, що включала бої на землі, у повітрі та на морі, і принесла перше значне територіальне просування американців в напрямку Токіо через Тихий океан. Р.

²⁹ *Richard Tregaskis*. Guadalcanal Diary. Random House, 1943. 263 p. (date of access: 26.04.2024).

Трегаскіс відзначився своєю високою освіченістю, через що його мемуари надали читачам реалістичне розуміння життя на фронті проти японських сил.

«Helmet for My Pillow» («Шолом замість подушки»)³⁰ – це спогади Роберта Лекі, який був призначений до 1-ї дивізії морської піхоти та відправлений на різні бойові ділянки в Тихому океані під час Другої світової війни. З точки зору військовослужбовця, Р. Лекі описує життя та бої морських піхотинців США, розкриваючи атмосферу війни, тяжкості бойових операцій та психологічний стрес, що супроводжував їх на кожному кроці. У книзі описано різні аспекти військової служби – від невеликих радощів, які дарували короткі періоди відпочинку, до страшних реалій війни та втрат. Роберт Лекі описує, як у серпні він висадився на Гуадалканалі разом зі своїм полком, а через два дні американський флот під островом зазнав розгрому, відомим як бій біля острова Саво, і морські піхотинці опинилися в скрутному становищі. Також у мемуарах автор згадує битву за Алігатор-крік та бомбардування Гендерсон-Філд японськими лінкорами 13 жовтня 1942 року. Після тривалих місяців боїв американці здобули перемогу, і Р. Лекі разом зі своєю дивізією був направлений на відпочинок у Мельбурн.

Мемуари «Japanese Destroyer Captain» («Капітан японського есмінця»)³¹ авторства Хари Тамейчі надають детальний опис подій, які відбувалися навколо Соломонових островів у 1942–1943 роках. Хара є одним із небагатьох японських командирів IJN (Imperial Japanese Navy), які пережили всю битву всі і написали мемуари. Описується активна участь автора у битві за Східні Соломонові острови, що відбулася у серпні 1942 року. Це була важлива операція у Тихому океані в рамках розгортання японського флоту в регіоні. Одна з найцікавіших подій, яку описує автор, це потоплення USS Barton під час морської битви за Гуадалканал 13 листопада 1942 року. Пізніше в мемуарах описано командування Харою 27-м дивізіоном есмінців та участь у боях на

³⁰ Robert Leckie. *Helmet for My Pillow*. Random House, 1957. 320 p. (date of access: 24.04.2024).

³¹ Hara Tameichi. *Japanese Destroyer Captain*. New York & Toronto: Ballantine Books, 1961. 311 p. (date of access: 24.04.2024).

Соломонових островах, зокрема у битві в затоці Велла, битві біля островів Санта-Крус, битві при Хораніу, битві при Велла-Лавелла, битві в затоці Імператриці Августи. Мемуари допомагають зрозуміти стратегічні рішення, прийняті японськими командувачами під час битви за Східні Соломонові острови і Гуадалканал, а також їх вплив на загальний хід війни в Тихому океані. Автор в мемуарах висловлює свої думки стосовно ходу кампанії та безглузких наказів командирів.

«戦藻録 宇垣纏日記» («Згасаюча перемога: Щоденник адмірала Матоме Угакі, 1941–1945»)³² – це книга, опублікована в 1991 році, яка фактично є щоденником Угакі Матоме, який був віце-адміралом Імператорського японського флоту та служив командувачем Об'єднаного флоту. Його щоденник надає цінні уявлення про морські операції Японії, стратегії та процеси прийняття рішень під час війни. А сам автор загинув біля Окінави у 1945 році як пілот-камікадзе. У щоденнику описано різні аспекти війни, включаючи морські битви, тактику, взаємодію з іншими військовими лідерами та загальну ситуацію війни з японської перспективи. Він надає першоджерела уявлення про виклики, з якими стикалися Японські ВМС, і допомагає зрозуміти стратегії японського флоту під час Другої світової війни. Третій розділ присвячений кампанії на Соломонових островах та битві за Гуадалканал. Угакі детально описує події квітня 1943 року, коли він перебував у польоті над Соломоновими островами на бомбардувальнику G4M Betty, де його атакувала ескадрилья американських винищувачів у рамках операції «Vengeance». Його літак упав у воду біля острова Бугенвіль, проте він вижив і був врятований. Інший бомбардувальник з адміралом Ямамото впав у джунглі Бугенвіля, і всі, хто був на борту, загинули.

Статистичні джерела кампанії за Соломонові острови надають важливу інформацію про бойові дії, склад та втрати сторін у цьому регіоні під час Другої світової війни.

³² 宇垣纏『戦藻録:宇垣纏日記』原書房1991年553頁(date of access: 24.04.2024).

Документ «Organization of the area fleets» («Організація флотів по регіонам»)³³ є цінним джерелом для розуміння структури і організації японських флотів, що брали участь у кампанії на Соломонових островах під час Другої світової війни. Він надає докладну інформацію про військові морські сили, структури командування та операційні стратегії, використані під час кампанії.

Combined Fleet³⁴ надає статистичні джерела під час кампанії на Соломонових островах, включаючи детальну інформацію про загальний склад та втрати бойових одиниць під час морських боїв біля Соломонових островів з обох сторін конфлікту.

Картографічні джерела кампанії на Соломонових островах надають важливі дані щодо стратегічного розташування, руху військ, відомостей про територію та іншу важливу інформацію, необхідну для аналізу бойових дій і планування військових операцій.

На карті 1945 року «United States Armed Forces Cemetery, Guadalcanal, Solomon Islands» («Цвинтар Збройних Сил Сполучених Штатів на Гуадалканалі, Соломонові острови»)³⁵, яка відноситься до карт тимчасових американських поховань за кордоном можна побачити на кладовища збройних сил США на Гуадалканалі, Соломонові острови. У цьому джерелі зберігається інформація про поховання американських військовослужбовців, які загинули під час боїв на Гуадалканалі в роки Другої світової війни.

Карти, що були включені до звітів генерала Дугласа Макартура³⁶, відображають стратегію союзників у рамках операції на Гуадалканалі. Ці документи детально розкривають різні аспекти операції «Watchtower», включаючи розташування та типи використовуваної зброї, а також участь

³³ Joseph Ed Low. Organization of the area fleets. *HyperWar*. URL: <https://ww2db.com/ijn/02.pdf> (date of access: 29.04.2024).

³⁴ Solomon Islands Naval Battles. *Combined Fleet*. URL: http://combinedfleet.com/battles/Solomon_Islands_Campaign (date of access: 29.04.2024).

³⁵ United States Armed Forces Cemetery, Guadalcanal, Solomon Islands. *National Archives*. URL: <https://catalog.archives.gov/id/109182920> (date of access: 15.04.2024).

³⁶ General Douglas MacArthur Report Maps, 1942–1947. *National Archives*. URL: <https://catalog.archives.gov/id/39627002> (date of access: 24.04.2024).

військових підрозділів. Оскільки картографія охоплює різні етапи битви, вона надає більш повну інформацію про перебіг кампанії та контекст, у якому відбувалися бої.

Фотоджерела кампанії на Соломонових островах надають цінну інформацію про військові події, техніку та життя на передовій під час Другої світової війни в Тихому океані. Вони дозволяють візуалізувати події, досліджувати техніку, вивчати життя військових, підтверджувати факти та стимулювати інтерес до історії. Це фото³⁷ дозволяє побачити Пошкодження димової труби та сигнального містку USS Hornet під час битви біля островів Санта-Крус 26 жовтня 1942 року.

«This Is Guadalcanal: The Original Combat Photography» («Це Гуадалканал: оригінальні бойові фотографії»)³⁸ є збіркою фотографій битви за Гуадалканал. Колекція показує людей, кораблі, авіаносці та літаки. Фотографії зняті в повітрі, на морі та на суші, відображають рідко бачені деталі битви за Гуадалканал.

Кінохроніка під час кампанії на Соломонових островах є важливим джерелом, яке фіксує події та подробиці боїв. Вона надає можливість прямо спостерігати за ходом подій та діями учасників битви. Ці записи зображують бойові дії, стратегічні моменти, поведінку воїнів та техніку, використану в бою. Такі візуальні матеріали доповнюють інші джерела інформації, дозволяючи отримати більш повний та живий образ подій, які відбувалися під час цієї важливої битви.

Кінохроніка «Marines at Guadalcanal» («Морпіхи на Гуалалканалі»)³⁹ показує різні сцени під час битви за Гуадалканал. Можна побачити військові кораблі, які рухаються у складних погодних умовах, десантні човни та

³⁷

1942. WW2

Data

Base.

URL: https://web.archive.org/web/20060323035947/http://www.ww2db.com/image.php?image_id=1491 (дата звернення: 29.04.2024).

³⁸ L. Douglas Keeney, William S. Butler. This Is Guadalcanal The Original Combat Photography. William Morrow and Company, 1998. 128 p.

³⁹ Marines at Guadalcanal. *National Archives*. URL: <https://catalog.archives.gov/id/80295>. (date of access: 25.04.2024).

бронетранспортери, які рухаються до берега, повсякденне життя американських морських піхотинців, тренування місцевих жителів Соломонових островів з рушницями, наслідки обстрілів, авіацію та інше.

Сучасні дослідження кампанії на Соломонових островах використовують нові методи підводної археології та вперше відкривають затонулі кораблі того часу. Ці дослідження дозволяють науковцям отримати нові дані про пошкодження, які були отримані кораблем під час морських боїв за Соломонові острови. Це допомагає реконструювати історію морських битв і розкривати важливі аспекти війни, які можуть бути приховані або невідомі за документальними джерелами.

У лютому 2019 року дослідницький корабель «RV Petrel» Пола Аллена анонсував відкриття залишків лінійного корабля Ніеі⁴⁰ в районі північного заходу від острова Саво в Соломонових островах, який затонув після морської битви за Гуадалканал 13 листопада 1942 року. За інформацією Petrel, основна частина Ніеі лежить на дні на глибині 3 тис. футів (900 метрів), подібно до її сестер шипа корабля «Kirishima», частина носа Ніеі була зруйнована через детонацію боєприпасів. Лінкор «Kirishima»⁴¹ був виявлений Робертом Баллардом під час експедиції 1992 року, яка була присвячена картографуванню затонулих суден у районі Гуадалканалу. Сам корабель був затоплений після морської битви за Гуадалканал 15 листопада 1942 року і лежить вертикально на дні океану, з відсутністю носової частини через вибух у магазині боєприпасів, з якірним ланцюгом, обмотаним навколо кормової частини. Експедиція Балларда була припинена через технічні труднощі, тому її занурення було дуже коротким і не дало достатньої інформації та зображень. У січні 2019 року експедиція на кораблі «RV Petrel» Пола Аллена надала детальнішу інформацію про пошкодження лінкору «Kirishima», зазнаних під час бою, а також про подальші

⁴⁰ RV Petrel. Kirishima and Hiei, 2019. *Facebook*. URL: <https://www.facebook.com/rvpetrel/videos/318434312141233>. (date of access: 27.04.2024).

⁴¹ Robert Lundgren, Anthony Tully. Analysis of the wreck of Kirishima. *NavWeaps*. URL: http://www.navweaps.com/index_lundgren/Kirishima_Wreck_Analysis.pdf. (date of access: 27.04.2024).

вибухи в передніх головних магазинах під час затоплення. Також у тому ж місяці дослідницьке судно «Petrel» виявило уламки авіаносця «Hornet»⁴² на глибині понад 17 500 футів (5300 метрів) поблизу Соломонових островів. Авіаносець був затоплений 24 жовтня 1942 року в битві біля островів Санта-Крус.

Отже, автором дипломної роботи проаналізовано широкий спектр джерел, які допомагають краще розуміти бойові дії на Соломонових островах 1942–1945 років. Опубліковані документи надають детальну історичну перспективу, дозволяючи нам зануритися в контекст подій того часу. Періодичні видання доповнюють цю картину свіжими оглядами та аналітичними статтями того часу, розширюючи наші знання про важливі аспекти кампанії. Наративні джерела, такі як мемуари та особисті свідчення, привносять глибину індивідуальних досвідів у контекст загальної історії. Статистичні джерела надають нам кількісні дані і показники. Фотоджерела та кінохроніка додають візуальний аспект до нашого дослідження, дозволяючи побачити конкретні події та обставини з різних ракурсів.

1.3. Методологія та методи дослідження

Для написання дипломної роботи був використаний метод узагальнення зібраного матеріалу, який дозволив систематизувати та узагальнити отримані дані з різних джерел. Оскільки тема дослідження пов'язана з воєнно-історичними подіями, важливо було зробити аналіз стратегічних та тактичних аспектів участі сторін у конфлікті. Наприклад, шляхом узагальнення інформації про бойові дії під час кампанії на Соломонових островах відбувся аналіз стратегічних рішень та тактичних прийомів, що використовувалися сторонами конфлікту. Метод узагальнення допоміг побудувати більш широке уявлення

⁴² Wreckage of World War II aircraft carrier USS Hornet discovered. *CBS News*. URL: <https://www.cbsnews.com/news/uss-hornet-wreckage-world-war-two-warship-discovered/> (date of access: 27.04.2024).

про хід подій у рамках досліджуваного періоду, враховуючи різні аспекти військових дій, політичні стратегії та взаємодію між учасниками конфлікту. Подій дуже багато, які відбувалися в період 1942–1945 років на Соломонових островах: морські, повітряні та сухопутні бої, тому метод узагальнення дуже важливий, щоб сформувати єдину картину. Такий підхід сприяв узагальненню та узяттю комплексних висновків щодо впливу військових операцій на хід подій у регіоні та його наслідки для подальшого розвитку подій.

Метод аналізу, що використовувався у дипломній роботі, полягав у глибокому аналізі джерел для визначення ключових подій та персоналій, які визначили хід бойових дій на Соломонових островах. Цей підхід дозволив з'ясувати передумови та причини бойових дій, що важливо для розуміння контексту та динаміки подій у даному регіоні. Шляхом систематичного аналізу різноманітних джерел, від офіційних документів, мемуарної літератури, звітів до наукових праць та статей, було визначено та узагальнено основні етапи та обставини, що сприяли розвитку бойових дій на Соломонових островах, та подивитися на всі події з різних точок зору. Аналіз джерел дозволив зрозуміти, які фактори та події визначили проведення воєнних дій у цьому регіоні, що стало основою для подальших роздумів та досліджень. Такий аналітичний підхід дозволив звернутися до сутності подій на Соломонових островах та встановити причинно-наслідкові зв'язки між різними аспектами війни.

Принцип об'єктивності використовувався у дипломній роботі для створення об'єктивної та збалансованої картини подій, які впливали на хід бойових дій на Соломонових островах. Цей принцип полягав у систематичному зборі та аналізі різних джерел інформації, таких як військові документи, звіти командирів, мемуари учасників, аналітичні записи та інші джерела.

По-перше, ми звернули увагу на різноманітність джерел, що дозволило отримати різні погляди та оцінки на події кампанії на Соломонових островах. Це включало в себе не лише офіційні звіти та документи з різних країн, а й особисті свідчення учасників подій: від журналістів та матросів до адміралів та генералів.

По-друге, дослідження полягало у порівнянні цих джерел між собою для визначення спільних та відмінних аспектів у них. Такий підхід дозволяв уникнути однобокості чи приховування певних подій або фактів, забезпечуючи об'єктивність аналізу.

Принцип історизму використовувався в дослідженні для аналізу різноманітних оцінок, які здійснювалися у військових, суспільних та політичних колах. Цей принцип передбачає звернення до історичного контексту та розвитку подій для кращого розуміння та оцінки різних поглядів та позицій.

По-перше, ми враховували історичні обставини та фактори, які вплинули на формування різних оцінок учасників кампанії на Соломонових островах. Зокрема, ми через велику джерельну базу і літературу намагалися зрозуміти тогочасні політичні та військові стратегії, соціально-економічні умови, а також міжнародний контекст.

По-друге, ми враховували еволюції думок та оцінок упродовж часу. Важливо було проаналізувати, як змінювалися погляди та оцінки на події кампанії з плином часу, від початкових реакцій до пізніших аналізів та інтерпретацій.

Порівняння та аналогія відіграли важливу роль для дослідження, допомагаючи провести історичні та логічні паралелі між конкретними подіями кампанії на Соломонових островах, наприклад порівнювати японську авіаносну тактику під час битви за Мідвей та під час боїв за Гуадалканал. Цей підхід дозволив зрозуміти глибше контекст і взаємозв'язок подій та процесів, що відбувалися у цей період. Це допомогло зрозуміти, які підходи та методи були ефективними, а які – менш успішними, а також виявити загальні тенденції та стратегічні рішення. Також, порівнюючи різні аспекти бойових дій на Соломонових островах з іншими воєнними конфліктами чи подіями, ми могли зробити висновки щодо впливу таких чинників, як географічні умови, технологічні досягнення, організація командування тощо.

Метод синтезу, що застосовувався в дипломній роботі, передбачає поєднання різних аспектів та елементів, які у своїй сукупності становлять об'єкт дослідження. Наприклад, в аналізі військових подій на Соломонових островах метод синтезу використовувався для об'єднання різноманітних джерел інформації щодо стратегічних та тактичних аспектів битв, ролі ключових учасників, а також впливу географічних умов та технічних рішень на хід бойових дій. Зокрема, аналізуючи бойові дії на Соломонових островах, ми синтезували інформацію щодо стратегічних планів обох сторін, тактичних маневрів під час боїв, взаємодії з іншими воєнними театрами та міжнародними союзниками. Цей підхід дозволяє отримати комплексне уявлення про події та процеси, що відбувалися у цей період, та зробити більш глибокий аналіз військово-політичної ситуації на тих теренах.

При написанні свого дослідження ми застосовували історико-системний метод для вивчення кампанії на Соломонових островах. Цей метод спрямований на аналіз історичних явищ та обставин, які вплинули на природу цієї кампанії в її цілісності. Серед найважливіших факторів є геополітична обстановка у Тихоокеанському регіоні, важливість контролю над Соломоновими островами для оборони стратегічних позицій, а також взаємодія з міжнародними союзниками та противниками у цьому регіоні.

Додатково в роботі застосовуються статистичні методи дослідження. Зокрема, шляхом аналізу кількісних показників вивчається громадська позиція щодо ключових питань кампанії на Соломонових островах, таких як стратегічні рішення та підтримка операцій з боку населення. Це дозволяє отримати об'єктивні дані щодо сприйняття подій та дій військового командування.

Крім того, у роботі використовувався джерелознавчий метод, зокрема критичний підхід до джерел. Це дозволяє оцінити наукову цінність і достовірність кожного джерела інформації про кампанію на Соломонових островах, що є важливим елементом для формування об'єктивної історичної картини подій.

Отже, ми використовували різноманітні наукові підходи та методи для свого дослідження кампанії на Соломонових островах. Застосування історико-системного методу дозволило автору глибше зрозуміти історичні явища та обставини, що вплинули на хід подій у зазначений період. Також було використано метод узагальнення, який допоміг зібрати різноманітні факти та інформацію з різних джерел і систематизувати їх для отримання загальних висновків. Критичний метод джерелознавства дозволив оцінити наукову цінність кожного джерела та використати його в контексті нашої роботи. Всі ці методи разом сприяли формуванню об'єктивної та детальної картини подій кампанії на Соломонових островах та розвиненню в автора розуміння цієї історичної події.

РОЗДІЛ 2. БИТВА ЗА ГУАДАЛКАНАЛ

2.1. Битва за Гендерсон-Філд

7-8 серпня 1942 року⁴³, на тлі напруженої ситуації в Тихому океані, американські війська почали операцію, яка відкрила новий етап війни – битву за острів Гуадалканал. Головною метою операції було захоплення стратегічно важливої японської авіабази, що знаходилася на етапі будівництва. Авіабаза мала вирішальне значення для обох сторін, оскільки контроль над нею давав можливість контролювати морські шляхи навколо Соломонових островів і забезпечити захист для подальших операцій союзників у регіоні. Командування операцією здійснював адмірал Флетчер, а за десантну висадку відповідали контрадмірал Келлі Тернер і генерал-майор Олександр Вандегріфт, який очолював Першу дивізію морської піхоти США⁴⁴.

Висадка американських сил розпочалася вдало завдяки підтримці союзних кораблів і раптовості операції, яка стала несподіванкою для японських сил. Першій дивізії морської піхоти США вдалося швидко розгорнути і висадити понад 19 тисяч солдатів, зосередившись на важливих стратегічних точках острова. Захоплення недобудованої японської авіабази було основним пріоритетом, тому американські морські піхотинці зосередили всі зусилля на тому, щоб захопити та укріпити її. Базу було перейменовано на Хендерсон-Філд на честь пілота, який загинув під час битви за Мідвей, символізуючи тим самим відданість США боротьбі в Тихому океані.

Захоплення Гендерсон-Філд дало американським силам стратегічну перевагу, однак їхнє становище залишалося вкрай небезпечним. Японські війська швидко зреагували на втрату авіабази і розпочали серію запеклих атак, маючи на меті відновити контроль над островом. Протягом наступних шести

⁴³ Guadalcanal-Tulagi Landings, 7-9 August 1942.
URL: https://www.history.navy.mil/content/history/nhhc/our-collections/photography/numerical-list-of-images/nara-series/80-g/80-G-10000/80-G-10973/_jcr_content/mediaitem/image.img.jpg/1459908866975.jpg.

⁴⁴ Zimmerman John L., C.B.Cates. The Guadalcanal Campaign. Historical Division, Headquarters USMC, 1949. 189 p.

місяців на Гуадалканалі відбулися масштабні бої між японськими і американськими військами, які були ключовими для подальшого розвитку кампанії в Соломонових островах.

Під час битви за Гуадалканал відбулися три великі наземні битви, які стали вирішальними для утримання стратегічної переваги союзників.

Коли американці прибули на острів, авіабаза Гендерсон була ще недобудована. Вони поспішали завершити її облаштування, щоб розмістити там літаки. Ця збірна група літаків, яку назвали «Кактусова авіація» (CAF – Cactus Air Force), забезпечила американцям перевагу в небі над Гуадалканалом. Вони атакували японські кораблі, які наближалися до острова, обстрілювали й бомбили ворожі війська на суші та боролися з японськими літаками.

Щоб захистити критично важливу авіабазу, морські піхотинці США зайняли позиції навколо Гендерсон-Філд, зокрема вздовж річки Тенару та бухті Алігатор. Японці усвідомлювали стратегічну цінність аеродрому, тому поспішно направили війська для відвоювання Гуадалканалу, починаючи з цієї авіабази. Першими прибули війська 28-го піхотного полку під командуванням полковника Києнао Ічікі. Японці недооцінили кількість американських солдатів на острові. Американці дізналися про їхній наближення, і коли Ічікі рушив до Гендерсон-Філд, полковник Кліфтон Б. Кейтс розмістив війська 1-го полку морської піхоти для його зупинки. Вони зайняли позиції на західному березі бухти Алігатор біля його гирла⁴⁵.

Так відбувалася перша наземна битва за Гуадалканал – Бій біля річки Тенару, або Бій в бухті Алігатор. Вночі 21 серпня морські піхотинці почули рух на протилежному березі, то прибули перші японські війська. Побачивши велику кількість американських солдатів, японці спершу відступили, але вже о 1:30 розпочали атаку. Під прикриттям кулеметного та мінометного вогню 100 японських солдатів ринули через піщану косу до американських позицій на західному березі. Бій тривав близько години. Американці обстрілювали

⁴⁵ Charles R. Anderson. GUADALCANAL. 7 AUGUST 1942–21 FEBRUARY 1943. Washington, D.C. : Center of Military History United States Army, 2019. 40 p.

наступаючих японців кулеметами, знищуючи більшість ворогів. Кільком японським солдатам вдалося прорватися й захопити передові позиції, але резервна рота морпіхів швидко ліквідувала ворогів на західному березі. Незабаром Ічікі здійснив нову атаку. 150-200 японських солдатів знову перейшли через піщану косу, але їх спіткала та ж доля – американський вогонь знищив атакуючих. Майже всі солдати були вбиті.

Один із японських офіцерів радив Ічікі відступити, але він відмовився. Японці перегрупувалися, і обидві сторони кілька годин обстрілювали одна одну з мінометів та артилерії. Ічікі не хотів здаватися, але розумів, що подальші атаки через косу приречені на провал. Він обрав іншу стратегію – обхід з моря. Близько 5 ранку японські війська пішли у воду, перейшли гирло струмка та вийшли на західний берег. Але результат був тим самим – відкриті для американських кулеметів та артилерії, японці зазнали тяжких втрат і відступили на східний берег. Зі сходом сонця американці вирішили остаточно розгромити японські сили. Батальйон морських піхотинців переправився через струмок угору за течією та наблизився до японців з півдня й сходу, перекривши їм шляхи відступу. Зі спини до японських позицій приєдналися танки M3 Stuart, які переправилися через косу. Цей день став справжнім кошмаром для японських військ. До 17:00 японці були повністю розбиті. Полковник Ічікі загинув серед кокосових пальм біля бухти Алігатор. Багато поранених японських солдатів відмовилися здаватися і стріляли по американцях навіть із землі. Лише близько 15 поранених було взято в полон, і приблизно 30 японських солдатів врятувались із сотень, що брали участь у битві⁴⁶.

Друга велика наземна битва сталася на хребті Едсона (пізніше названому «Бладжі Рідж» через жорстокість боїв) у вересні 1942 року. Командування японських військ на острові отримало значні підкріплення й планувало знову атакувати американські позиції біля Гендерсон-Філд. Позиції на хребті Едсона,

⁴⁶ *Andrew Knighton*. "Hell's Point" - The Battle of Alligator Creek In The Guadalcanal Campaign | War History Online. *warhistoryonline*. URL: <https://www.warhistoryonline.com/world-war-ii/battle-tenaru-hells-point.html>

де розташувалися морські піхотинці на чолі з полковником Меррітом Едсоном, були стратегічно важливими, оскільки вони контролювали підступи до аеродрому й забезпечували огляд місцевості.

Японці зібрали близько 3 000 солдатів під командуванням генерала Кавагучі, щоб здійснити нічну атаку. В ніч з 12 на 13 та на 14 вересня японці пішли в наступ, пробиваючись через джунглі та намагаючись оточити американські позиції. Незважаючи на чисельну перевагу, японці зазнали сильного опору. Американські морські піхотинці відбивали хвилі атак під шквальним вогнем, а полковник Едсон організував оборону так, щоб кожен рубіж використовувався максимально ефективно. У фінальній фазі битви, під час відчайдушного японського штурму, американці застосували кулемети й міномети для утримання позицій. Після важких втрат японські війська були змушені відступити, не досягнувши своїх цілей.

Наймасштабніша наземна битва на Гуадалканалі відбулася в жовтні 1942 року, коли японські війська, посилившись численними підкріпленнями, зробили останню спробу захопити авіабазу Гендерсон-Філд. Генерал Хякутаке Харукічі, командувач 17-ю японською армією, зібрав близько 20 000 солдатів і планував масований наступ на позиції американців. Його головною метою було захоплення аеродрому й витіснення американських сил із острова⁴⁷.

Наступ японських військ розпочався 23 жовтня й тривав кілька днів. Японці атакували з різних напрямків, намагаючись прорватися через центральні позиції американських військ. Проте американські морські піхотинці, зміцнені піхотними й артилерійськими підрозділами, були добре підготовлені й зуміли організувати оборону. Японські підрозділи безуспішно атакували укріплення, зазнаючи великих втрат через потужний вогонь із кулеметів, мінометів і артилерії. Кульмінацією бою став відчайдушний штурм японців у ніч із 25 на 26 жовтня, під час якого вони намагалися прорвати оборону на західному фланзі. Однак американські війська змогли відбити цю атаку завдяки майстерності організації оборони й використанню артилерійських обстрілів для

⁴⁷ *Griffith S. B. The battle for Guadalcanal. J.B. Lippincott, 1963. 282 p.*

знищення великих скупчень японських військ. Битва за Гендерсон-Філд закінчилася нищівною поразкою для японців: їхні війська були настільки знесилені, що не могли більше вести наступальні дії на острові, що стало вирішальним моментом у битві за Гуадалканал⁴⁸.

Кожна з трьох основних битв на Гуадалканалі відіграла ключову роль у захисті стратегічної авіабази Гендерсон-Філд. Вони продемонстрували силу американських морських піхотинців у захисті важливих позицій і значення ефективного планування й використання доступних ресурсів. Японські війська, хоча й мали досвід у нічних атаках і джунглевих боях, зазнали значних втрат і не змогли досягти своїх цілей. Зрештою, поразка в цих битвах послабила японську армію на Тихому океані й дозволила союзникам перейти в наступ, закріплюючи свої позиції на Гуадалканалі та починаючи кампанію на Соломонових островах, яка врешті-решт призвела до поразки Японії в цій частині Тихого океану.

Протягом усієї кампанії за Гуадалканал контроль над Хендерсон-Філд став одним із ключових факторів успіху. Вдень авіабаза забезпечувала можливість американським силам патрулювати прилеглі води та перешкоджати японським підкріпленням і постачанню. Наявність власної авіації значно зменшила залежність американців від флоту, який, хоча і грав важливу роль, не міг залишатися біля острова постійно через загрозу від японських морських сил. Фактично, контроль над Гендерсон-Філд забезпечував безперервну оборону американських позицій на острові та дозволяв ефективно організовувати відбиття японських атак⁴⁹.

Повітряний компонент у боях за Гуадалканал був ключовим елементом у боротьбі за контроль над островом. Американські та японські війська активно використовували авіацію для підтримки наземних і морських операцій, і результат цього протистояння значною мірою залежав від здатності обох сторін

⁴⁸ *Brian J. Dunn*. Fighting for the Land-from the Sea. LAND WARFARE PAPER. 2017. No. 116.

⁴⁹ *Joseph N. Mueller*. Guadalcanal 1942 Los Marines Devuelven El Golpe. Ediciones Del Prado, 1994. 96 p.

утримати перевагу в повітрі. Битва за Гендерсон-Філд, головний аеродром на Гуадалканалі, стала символом повітряної війни на острові й показала, наскільки важливими були літаки у забезпеченні контролю над територією та комунікаціями.

Декілька великих авіанальотів стали поворотними моментами в битві за Гуадалканал. Наприклад, 12 вересня 1942 року американські винищувачі атакували групу японських бомбардувальників G4M Betty та винищувачів A6M Zero, що наближалися до Гендерсон-Філд. Ця операція запобігла великому бомбардуванню аеродрому, захищаючи базу та її літаки від серйозних пошкоджень. Ще один вирішальний наліт відбувся 25 жовтня 1942 року, коли американські літаки збили десятки японських бомбардувальників та торпедоносців, які намагалися зруйнувати Гендерсон-Філд. Вдале відбиття цього нальоту дозволило зберегти аеродром боєздатним та забезпечити подальшу підтримку наземних операцій⁵⁰.

Авіація стала одним із визначальних факторів перемоги союзників у боях за Гуадалканал. Завдяки постійному повітряному прикриттю, ударам по японському флоту та підтримці наземних сил, американці змогли зберегти стратегічну ініціативу й поступово змусили японців відійти. Комбінація повітряних атак, наземної оборони та артилерійського прикриття дозволила перетворити Гендерсон-Філд на потужний центр опору, що став символом американської стійкості та рішучості в кампанії на Гуадалканалі.

Постійні повітряні бої та нальоти над Гендерсон-Філд ускладнювали японській стороні ефективну підтримку своїх наземних військ і постачання ресурсів. Американські літаки також активно патрулювали повітряний простір навколо острова, перехоплюючи і знищуючи японські літаки ще на підходах.

Танки як один із видів вогневої підтримки не відігравали важливу роль на Гуадалканалі. Хоча наявні танки іноді були корисні для знищення ворожих позицій, у морській піхоті та армійських підрозділах не вистачало бронетехніки для проведення масштабних танково-піхотних штурмів. Крім того, місцевість

⁵⁰ Cooper C. War in Pacific skies. Minneapolis, Minn : Zenith, 2010. 191 p.

острова не підходила для маневрування бронетехніки. Командирам і солдатам армії довелося шукати рівні поля бою для ефективної координації танків і піхоти. Інший тип гусеничних машин – бульдозери, ставши важливим для корпусу XIV, адже допомагав інженерам у будівництві злітно-посадкових смуг і доріг⁵¹.

Проблема з постачанням залишилася критичною протягом усієї кампанії, хоча її характер змінився з розвитком боїв. На початковому етапі постійна проблема обсягів постачання обмежувала можливості операцій. Проте, як тільки армійсько-морські підрозділи забезпечили периметр Гендерсон-Філд і почали просуватися вглиб, найбільшою складністю стала доставка постачання. Без портових споруд доставити матеріали на фронт вдавалося лише через багатоетапну систему передачі. Спочатку запаси розвантажували з флотських суден на баржі, що прийшли до берега, а там американські тилові підрозділи переміщували вантажі на вантажівки, які доставляли їх до складів на дорогах, що будувалися. Зі складів запаси доводилося переносити вручну, залучаючи американців і місцевих робітників. З просуванням углиб острова відстань між складами і передовою зростала, а темпи будівництва доріг не встигли за наступальними силами, особливо коли японці почали відступати вглиб джунглів.

Головним фактором, що знизив ефективність військ на Гуадалканалі, були хвороби, особливо малярія. На кожного солдата, що зазнав бойового поранення, п'ятеро захворіли на малярію. Поки не з'явився ефективніший профілактичний засіб, тропічні хвороби залишилися серйозною перешкодою для ефективності наземних операцій у тропіках.

Битва за Гендерсон-Філд, стала важливою віхою у війні на Тихому океані. На початковому етапі ключову роль відігравав флот і морська піхота, але в міру розвитку Гуадалканалської операції, армійські підрозділи взяли на себе основний тягар координації та забезпечили перемогу американців на суші.

⁵¹ William Gray. An Experiment on Guadalcanal. *The Field Artillery Journal*. 1943. Vol. 33, No. 4.

Аеродром був основним об'єктом протистояння, забезпечуючи контроль над повітряним простором і можливість постачання ресурсів для обох сторін. американські військові дозволили зберегти контроль над Гендерсон-Філдом, значною мірою завдяки злагодженій міжвидовій взаємодії. Інженерно-технічні підрозділи, використовуючи обмежені ресурси, постійно підтримували аеродром у бойовій станції, що дозволяло забезпечити як авіаційне прикриття, так і ефективну доставку підкріплень. Гендерсон-Філд став символом американської стійкості й технічної майстерності, що стало основою для подальшого острівного наступу на Тихоокеанському театрі бойових дій.

2.2. Морські битви за Гуадалканал

Упродовж шести місяців, з серпня 1942 року по лютий 1943 року, води довкола острова Гуадалканал стали ареною майже безперервного протистояння між флотами Японії та США. Кампанія включила понад шість великих битв, більшість з яких відбувалися вночі. Хоча американський флот мав технологічну перевагу, зокрема завдяки широкому використанню радарів, він зазнавав поразок у майже всіх ключових битвах. Кампанія за Гуадалканал показує, що технологія сама по собі не гарантує перемоги. Для того щоб повною мірою використовувати сучасні технології, військовим структурам необхідно розробити відповідні оперативні концепції та організацію. Японський флот мав чітку тактичну систему для нічних боїв, яка надавала йому значну перевагу над американцями, навіть з урахуванням застосування радара. схильні до помилки в розвідці та комунікації з обох сторін, японські сили здобували перемоги завдяки найкращому тактичному розумінню ситуацію.

На момент початку битви за Гуадалканал Японія вже мала значні завоювання в Південно-Східній Азії та Тихоокеанському регіоні. Захоплення Гуадалканалу мало для Японії стратегічне значення, оскільки дозволило контролювати морські шляхи та загрожувати Австралії. США, у свою чергу,

усвідомлювали, що їхній контроль над островом дозволив би їм розширити вплив у регіонах та використовувати аеродром для подальшого наступу.

Перша велика морська битва біля Гуадалканалу відбулася в ніч з 8 на 9 серпня 1942 року. Відповідальність за оборону від американського вторгнення лягла на віце-адмірала Гунічі Мікаву, який очолив новостворений Восьмий флот у Рабаулі. Виступивши на важкому крейсері *Chokai*, він вирушив разом із легкими крейсерами *Tenryu* та *Yubari* та есмінцем *Yunagi*, маючи намір атакувати союзницькі транспортні кораблі вночі 8-9 серпня. Прямуючи на південний схід, він приєднався до Шостого дивізіону під керівництвом контр-адмірала Арітомо Гото, до якого увійшли важкі крейсери *Aoba*, *Furutaka*, *Kako* і *Kinugasa*. Мікава планував рухатися вздовж східного узбережжя Бугенвілю, а далі до Гуадалканалу⁵².

На шляху до мису Сент-Джордж підводний човен США USS S-38 помітив флот Мікави, а згодом його виявила австралійська розвідка, однак через затримки та помилкові повідомлення про наявність гідроавіаносців союзницький флот дізнався усе про загрозу лише ввечері. Наближаючись до Саво, кораблі Мікави запустили розвідувальні літаки, які забезпечили більш точне розташування сил союзників. На основі цього він наказав капітанам підійти з півдня до Саво, атакувати й відступити на північ.

Союзники перед боєм розмістили свої сили для охорони проходів на північ і південь від острова Саво. З півдня транспорти прикривали важкі крейсери USS *Chicago* та HMAS *Canberra* разом із есмінцями USS *Bagley* і USS *Patterson*. Північний канал захищали важкі крейсери USS *Vincennes*, USS *Quincy*, USS *Astoria* з есмінцями USS *Helm* і USS *Wilson*, що патрулювали по квадрату. З боку заходу розташовувалися есмінці з радаром USS *Ralph Talbot* і USS *Blue* для раннього оповіщення.

У нічному нападі Мікава підійшов до ворога майже впритул, а союзницькі радари не помітили флот через близькість суші. Приблизно о 1:35 ночі його

⁵² *James Goldrick*. Disaster in the Pacific: New Light on the Battle of Savo Island. The Journal of Asian Studies. 1993.

сили помітили контури південної групи суден, освітлені пожежами на узбережжі. О 1:38 Мікава розпочав атаку на південну групу торпедними атаками; USS Patterson першим зафіксував ворога, а USS Chicago та HMAS Canberra потрапили під щільний вогонь і були виведені з ладу. USS Chicago отримав торпедне влучення, після чого капітан Говард Боуд евакуювався, втративши контроль над кораблем⁵³.

Перемістившись у південну протоку, Мікава повернув свої кораблі на північ, щоб атакувати останні союзницькі судна. Tenryu, Yubari і Furutaka розійшлися на захід, дозволяючи флоту Мікаві охопити сили союзників з обох сторінок. Японці запустили торпеди і освітлили цілі прожекторами, почали обстріл. USS Astoria швидко отримала пошкодження і загорілася, в той час як USS Quincy, потрапивши під перехресний вогонь, зазнав численних влучень і трьох торпедних ударів, внаслідок чого затонув о 2:38. USS Vincennes також піддався атаці і затонув о 2:50.

Зважаючи на боеприпаси, які закінчувалися, та загрозу авіації після сходу сонця з боку американських авіаносців, Мікава вирішив не продовжувати атаку, наказавши флоту повернутися до Рабаула. Відходячи, японські кораблі завдали додаткового пошкодження есмінцю USS Ralph Talbot.

У підсумку першої великої морської битви за Гуадалканал союзники втратили чотири важкі крейсери та понад 1000 загиблих. Мікава не атакував транспортні кораблі, що дало можливість союзникам продовжити постачання, десантування та розвантаження на Гуадалканал. Усі кораблі союзників залишили Гуадалканал до вечора. Через шість місяців, після ремонту, USS Chicago повернувся в стрій, але був знищений під час битви біля острова Реннелл. 9 серпня флот Мікави повертався на Рабаул, але в процесі переходу важкий крейсер Како був потоплений підводним човном USS S-44. Адмірал Ямамото привітав Мікаву з перемогою, однак його критикували за те, що він не атакував союзницькі транспорти.

⁵³ *Mark Stille. Imperial Japanese Navy Heavy Cruisers 1941–45. Osprey Publishing, 2011. 48 p.*

Протягом наступних двох місяців обидві сторони намагалися підсилити свої гарнізони на Гуадалканалі. Японська армія перекинула війська з Китаю, Нідерландської Ост-Індії та Філіппін, тоді як Об'єднаний комітет начальників штабів США вирішив створити полк Американської дивізії для захисту островів. Вночі «Токійський експрес» Танаки доставляв японські підкріплення та обстрілював аеродром Гендерсон-Філд, а вдень американські літаки контролювали акваторію, хоча японська авіація з Рабаула постійно проводила бомбардування. Морські піхотинці, часто для підтримки спостерігачів, завдавали японцям значних втрат за допомогою тактики швидких ударів⁵⁴.

У ніч на 11–12 жовтня відбулася битва біля мису Есперанс, де зіткнулися конвої підкріплення обох сторін. Японськими силами командував контрадмірал Гото Арітомо, який вів три важкі крейсери та два есмінці, а також кораблі з підкріпленням для висадки на острів. Керуючи операцією, віце-адмірал Роберт Голмлі створив Task Force 64 під керівництвом контрадмірала Нормана Скотта, щоб перехопити японські сили. До оперативного об'єднання TF64 входили крейсери USS San Francisco, USS Boise, USS Helena, USS Salt Lake City, а також есмінці USS Farenholt, USS Duncan, USS Buchanan, USS McCalla і USS Laffey. Скотт підготував своє угруповання до нічних боїв, що виявилось вирішальним у наступній битві⁵⁵.

Вранці 11 жовтня японські сили під командуванням контрадмірала Такасудзу Джорджімі та віцеадмірала Арітомо Гото вирушили з бази на островах Шортленд до Гуадалканалу. Коли американський Task Force 64 перехопив японські кораблі, американські крейсери приготувалися до битви, а адмірал Скотт розпорядився формувати колону, спрямовану на освітлення цілей прожекторами для забезпечення прицільного вогню крейсерів.

Не знаючи про присутність американського флоту, Гото рухався в напрямку Гуадалканалу, тоді як повітряна розвідка дала Скотту точну

⁵⁴ Robert O'Neill. *The Pacific War: From Pearl Harbor to Okinawa*. Osprey Publishing, 2015. 328 p.

⁵⁵ Daniel Marston. *The Pacific War Companion: From Pearl Harbor to Hiroshima*. Osprey Publishing, 2005. 272 p.

інформацію про позицію противника. Крейсер USS Helena першим побачив японські кораблі за допомогою радару, проте сповістив про це із затримкою. Коли флоти зблизилися, Helena відкрила вогонь, завдавши несподіваного удару, після чого всі кораблі Task Force 64 відкрили вогонь. Коли обидві сторони зустрілися поблизу острова Саво, японський крейсер Аоба, на якому знаходився адмірал Гото, потрапив під масований обстріл американських крейсерів. За кілька хвилин Аоба отримав більше 40 влучень, адмірал Гото був смертельно поранений. Пошкоджений японський крейсер намагався відступити. Американські крейсери перенесли вогонь на японський крейсер Furutaka, який втратив хід після влучення торпеди від USS Buchanan. Палаючи, Furutaka затонув після бою. Під час відступу японський есмінець Fubuki також був потоплений вогнем з американських кораблів. Проте два інші японські кораблі – крейсер Kinugasa та есмінець Hatsuyuki – зуміли уникнути основного удару та врятувалися. Японці відступили, обстрілюючи крейсер Boise для прикриття. Обидва конвої висадили свої війська на острів, хоча ця битва стала єдиною з небагатьох нічних поразок для японців.

Союзники втратили есмінець USS Duncan, який був серйозно пошкоджений і згодом затонув. Загальні втрати склали 163 загиблих серед американських моряків, а USS Boise і USS Farenholt отримали значні пошкодження. З японської сторони було потоплено крейсер Furutaka, есмінець Fubuki та ще два есмінці, які пізніше стали жертвами авіації Гендерсон-Філд. Для американців ця битва – тактичний успіх, але вона не мала стратегічного значення, бо японцям вдалося доставити війська на Гуадалканал. Проте цей успіх став етапом для морального духу союзників, показавши їхню здатність протистояти японським силам у нічних боях.

У ніч з 12 на 13 жовтня 1942 року японські лінкори почали інтенсивне бомбардування аеродрому Гендерсон на острові Гуадалканал. Командував японською групою контр-адмірал Хіроакі Абе. У складі його з'єднання було два важких лінкора – Kongō та Nagato, які були озброєні 356-мм гарматами, здатними завдати серйозних пошкоджень. Два есмінці – Isokaze та Naganami –

прикривали лінкори, забезпечували охорону під час обстрілу. Метою цього обстрілу було знищення американської авіації, яка здійснювала контроль за акваторією навколо острова вдень і завдавала серйозних втрат японським військам і кораблям. Японці сподівалися нейтралізувати аеродром союзників, щоб забезпечити безпечне постачання своїх підкріплень на острів. Обстріл значно пошкодив інфраструктуру аеродрому, проте американці швидко відновили роботу Гендерсон-Філда, продовжуючи підтримувати свої сухопутні війська⁵⁶.

Кульмінацією морської кампанії за Гуадалканал стали бої з 12 по 15 листопада 1942 року, що увійшли в історію як морська битва за Гуадалканал. Японці планували провести масштабну операцію з призначення висадки підкріплень і знищення аеродрому Гендерсон-Філд. Віцеадмірал Абе Хіроакі керував японським Бомбардувальним з'єднанням, до складу якого входили лінкори *Hiei* та *Kirishima*, легкий крейсер *Nagara* і 11 есмінців: *Teruzuki*, *Amatsukaze*, *Yukikaze*, *Asagumo*, *Samidare*, *Murasame*, *Narusame*, *Yūdachi*, *Ikazuchi*, *Inazuma*, *Akatsuki*. Їхнім головним завданням було бомбардування аеродрому Гендерсон-Філд, для чого гармати були заряджені фугасними снарядами. Це рішення, однак, стало фатальним, коли раптово виявилася американська ескадра: японцям довелося перевантажувати снаряди на бронебійні, що тривало кілька хвилин і призвело до першої затримки.

Американське з'єднання під командуванням адмірала Деніела Калагана включало важкі крейсери *San Francisco* і *Portland*, легкі крейсери *Helena*, *Atlanta*, *Junea* та декілька есмінців: *Fletcher*, *O'Bannon*, *Aaron Ward*, *Monssen*, *Barton*, *Laffey*, *Sterett*, *Cushing*, які діяли за підтримки радарів. Першим японців виявив крейсер *Helena*, але, через переповненість каналів зв'язку, інформація надійшла із затримкою. Це дало японцям можливість відкрити вогонь першими: лінкор *Hiei* і есмінець *Akasuki* нанесли тяжкі пошкодження *USS Atlanta*. Адмірал Норман Скот на *Atlanti* одразу загинув від союзного вогня з крейсера *San Francisco*. Хаос на полі бою зростав, оскільки бій вівся на

⁵⁶ *Mark Stille. Imperial Japanese Navy Battleships 1941-45. Osprey Publishing, 2008. 48 p.*

надзвичайно близьких відстанях. Деякі кораблі відкривали вогонь по своїм, а американські есмінці один за одним зазнавали потоплення то від своїх, до від японських торпед. Крейсер Portland був майже знищений, а San Francisco отримав численні удари, що спричинило загибель адмірала Калагана⁵⁷.

Проте, пошкодження японського лінкора Ніеі стали переломним моментом. Обстріл з численних кораблів викликав сильні пожежі на його палубі, і, втративши керованість, Ніеі став легкою мішенню для атак американської авіації наступного дня. Він затонув, що стало важким ударом для японців. Це була перша втрата лінкору для японців у Тихоокеанській війні.

Морська битва за Гуадалканал, яка відбулася вночі з 13 на 14 листопада 1942 року, мала серйозні наслідки для обох сторін, але особливо важкою вона стала для Японії, яка втратила лінкор Ніеі та ще кілька кораблів, включно з есмінцями Yūdachi та Akatsuki, що підірвало їхні спроби утримати контроль над островом. Американці втратили в одній битві відразу два адмірала, безліч кораблів було потоплено та серйозно пошкоджено.

Одним із найтрагічніших епізодів після битви стало потоплення американського легкого крейсера Juneau, на борту якого перебували п'ятеро братів Салліванів. Juneau був важко пошкоджений під час нічного бою з японськими лінкорами та крейсерами, але спробував відступити разом з американською ескадрою. Однак наступного дня, під час повернення на базу, корабель торпедував японський підводний човен I-26, що призвело до катастрофічного вибуху і швидкого затоплення корабля. Із понад 700 членів екіпажу, лише близько 100 вижили у момент затоплення, а спроби врятувати їх були відкладені через побоювання нових атак. У підсумку майже всі, хто залишився в живих після вибуху, загинули від ран, виснаження та нападів акул, що стало однією з найтрагічніших історій на Тихоокеанському театрі війни⁵⁸.

⁵⁷ Curtis Utz, Nicholas Roland, Guy Nasuti. The Naval Battle of Guadalcanal. *Naval Historical Foundation*. URL: <https://navyhistory.org/2020/11/the-naval-battle-of-guadalcanal/>.

⁵⁸ Thomas G. Mahnken. ASYMMETRIC WARFARE AT SEA: The Naval Battles off Guadalcanal, 1942–1943. *Naval War College Review*. 2011. Vol. 64, No. 1. 27 p.

Після втрати Ніеї, японці не відмовилися від своїх планів. Адмірал Мікава послав важкі крейсери Suzuya та Maya для обстрілу Гендерсон-Філд вночі 13–14 листопада. Хоча вони випустили понад 1 370 снарядів, ефект був недостатнім, і зранку американська авіація атакувала японську ескадру, потопивши крейсер Kinugasa.

Морський бій у ніч з 14 на 15 листопада 1942 року завершив битву за Гуадалканал і став одним із найбільш інтенсивних морських зіткнень Тихоокеанської війни. На завершальному етапі морської битви за Гуадалканал адмірал Кондо, отримавши підкріплення від кораблів Абе, планував остаточно знищити Гендерсон-Філд. Для цього була сформована ударна група під командуванням віцеадмірала Нобутаке Кондо, до якої входили лінкор Kirishima, важкі крейсери Atago і Takao, легкий крейсер Nagara і кілька есмінців. З іншого боку, американці під командуванням контрадмірала Вілліса Лі вивели новітній лінкор USS Washington, лінкор USS South Dakota під прикриттям есмінців⁵⁹.

Американська розвідка вчасно попередила адмірала Вілліса Лі, який, маючи під командуванням нові лінкори, вийшов на зустріч. Це було перше зіткнення лінкорів у Тихоокеанській війні. South Dakota швидко вийшов з ладу через збій електроніки, а Washington зосередив вогонь на Kirishima, завдавши серйозних ушкоджень, які призвели до затоплення лінкора. Таким чином, Японія втратила другий лінкор.

Морські битви за Гуадалканал стали вирішальним етапом у Тихоокеанському театрі Другої світової війни, визначаючи хід кампанії на цьому стратегічно важливому острові. Битви при Саво, біля Есперанса та інші зіткнення між японськими та американськими силами показали критичну важливість морських маневрів, командування та здатності ефективно використовувати радіо і розвіддані. У кожній з цих битв одна зі сторін зазнала

⁵⁹ *Chris Rein. A Case Study for Multi-Domain Battle. Army University Press Home.* URL: <https://www.armyupress.army.mil/Journals/Military-Review/English-Edition-Archives/May-June-2018/Guadalcanal-A-Case-Study-for-Multi-Domain-Battle/>

значних втрат, що значно вплинуло на стратегію наступних операцій. Під час битви при Саво японці продемонстрували свою тактичну перевагу у нічних боях, атакуючи американські сили в темряві, що стало уроком для американського командування щодо необхідності покращення підготовки і координації. Битва при Есперансі була іншою історією, коли американські сили на чолі з адміралом Норманом Скоттом, завдяки грамотній підготовці та використанню радіолокації, зуміли розгромити японську групу, хоча й зазнали значних втрат. Врешті, відома морська битва з 13 на 15 листопада 1942 року стала кульмінацією битви за Гуадалканал, коли американські лінкори та есмінці здобули важку перемогу над японськими силами. Кожна з цих битв мала стратегічне значення для обох сторін. Для японців це була спроба зберегти контроль над островом і забезпечити підкріплення своїм військам на Гуадалканалі, тоді як для американців битва стала не лише захистом стратегічно важливого аеродрому, але й засобом стримування японського наступу в Тихому океані. Загалом, морські битви за Гуадалканал стали одними з найжорстокіших і найважливіших в історії Тихоокеанської війни, і їхні наслідки змінили баланс сил в регіоні, проклавши шлях до перемоги союзників⁶⁰.

⁶⁰ *Robert Lundgren. The Naval Battle of Guadalcanal. NavWeaps | Naval Weapons, Naval Technology and Naval Reunions.*
URL: http://www.navweaps.com/index_lundgren/Naval_Battle_of_Guadalcanal.pdf.

2.3. Евакуація японських військ

Японська армія на Гуадалканалі зіткнулася з серйозною кризою постачання, яка загострювалася з кожним днем. Використання підводних човнів для доставки провіанту в останні тижні листопада не забезпечило достатньої кількості продуктів для підтримки сил генерала Харукічі Хякутаке. Спроба створити допоміжні бази на центральних островах Соломонового архіпелагу також зазначила невдачі через руйнівні атаки союзників з повітря, що унеможливило рух барж із припасами до Гуадалканалу. 26 листопада командування 17-ї армії офіційно повідомило генералу Імамуру про критичну нестачу харчів: частини фронту були відрізані від постачання вже понад шість днів, а ті підрозділи отримували лише третину звичного пайка.

Японське командування було змушене використовувати есмінці для постачання при великому ризику втрати. Восьмий флот під керівництвом Райзо Танаки розробив новий метод: доставку великих металевих бочок, які традиційно використовували для палива. Їх попередньо очищали та заповнювали медикаментами та їжею, залишаючи в середині простір для повітря, що забезпечувало їхню плавучість. Бочки зв'язували мотузками, а есмінці скидали їх у воду біля Гуадалканалу. Зі сторони берега солдати могли підтягнути ці бочки на сушу та витягти ці важливі припаси.

Під командуванням контрадмірала Танаки було організовано Підрозділ підкріплення Гуадалканалу, також відомий як «Токійський експрес». Їхньою першою місією стало здійснення нічного рейду до Тассафаронги 30 листопада, використовуючи «метод бочок». Операція передбачала задіяти вісім есмінців, шість з яких були завантажені від 200 до 240 бочок кожен. Проте союзники отримали інформацію про цей конвой, і адмірал Вільям Хелсі наказав оперативній групі 67 під командуванням контрадмірала Карлтона Х. Райта перехопити есмінці. Група складалася з чотирьох крейсерів, включаючи USS Minneapolis і USS New Orleans, а також чотирьох есмінців, до яких ще долучилися два есмінці на шляху до Гуадалканалу.

О 22:40 30 листопада есмінці Танаки прибули до Гуадалканалу та готувалися до скидання бочок. Тим часом кораблі Райта наближалися з іншого боку через пролив Залізне дно. Американські есмінці помітили на радарі японський флот і попросили дозволу атакувати торпедами. Райт зволікав із дозволом, втративши цінні хвилини, що дозволило японцям уникнути оптимального положення для атаки. Перший залп американських торпед виявився безрезультатним, але крейсери Райта відкрили вогонь і знищили один з японських есмінців. Решта кораблів Танаки, рятуючись від атаки, запустила 44 торпеди в напрямку американського флоту. У результаті японські торпеди вразили та потопили USS Northampton, а також сильно пошкодили USS Minneapolis, USS New Orleans та USS Pensacola. Кораблі Танаки відступити і не встигли доставити продукти та ліки⁶¹.

На 7 грудня ситуація на Гуадалканалі значно погіршилася: японські військові щодня втрачали до 50 солдатів через голод, хвороби та безперервні атаки союзників. Подальші спроби постачання, зокрема 3, 7 та 11 грудня, також не принесли успіху, і один з есмінців Танакі був потоплений американським торпедним катером РТ.

16 листопада Генеральний штаб Імператорської армії Японії наказав 17-й армії перейти від наступу до оборони, визнаючи складну ситуацію. Наступного дня адмірала Вільяма Хелсі підвищили до повного адмірала, відзначаючи його ключову роль у подоланні кризи та забезпеченні морської та повітряної переваги на Соломонових островах. Скориставшись цим контролем, американці значно посилили постачання на Гуадалканал, забезпечуючи свої сили необхідними ресурсами. Японський адмірал Утакі визнав критичність становища, зазначаючи, що флот заплатив надмірну ціну за логістичні операції. Перевезення підкріплень і постачання, завдання нехарактерне для бойових кораблів, призвело до втрати п'яти есмінців, двох підводних човнів,

⁶¹ Mark Stille. Imperial Japanese Navy Destroyers 1919–45 (1): Minekaze to Shiratsuyu Classes. Osprey Publishing, 2013. 48 p.

пошкодження 21 корабля та затоплення 16 транспортних суден. Ці втрати серйозно підірвали можливості флоту та вплинули на подальші операції.

У листопаді в Токіо верховне військове керівництво Японії на Імператорській ставці продовжувало активно підтримувати ідею подальших спроб повернення Гуадалканалу, щоб змінити хід боротьби в південній частині Тихого океану. Проте на рівнях нижчих штабних офіцерів все більше поширювалися сумніви щодо можливостей успішної кампанії. Такушіро Хатторі та Масанобу Цуджі, нещодавно відвідавши Гуадалканал, висловили своїм колегам, що будь-яка подальша спроба повернути острів виглядала приреченою на провал через великі втрати. Рюдзо Седзіма зазначав, що виснаження ресурсів і чисельності військ ІА на Гуадалканалі було настільки серйозним, що будь-які нові операції будуть невідворотно неефективними. 11 грудня два офіцери, командир ІЖН Юдзі Ямамото та майор ІА Такахіко Хаясі, повернулися з Рабаула, підтвердивши звіти Хатторі, Цуджі та Седзіми. Вони також зазначили, що серед офіцерів ІЖН та ІА в Рабаулі зростає підтримка ідеї евакуації з острова⁶².

Приблизно в той же час японське військове міністерство повідомило Імператорському генеральному штабу про недостатність судноплавних ресурсів для підтримки не лише Гуадалканалу, а й транспортування стратегічних матеріалів, важливих для економічної та військової стабільності Японії. 19 грудня делегація Імператорського генерального штабу на чолі з полковником Йоїчіро Санадою прибула до Рабаула для обговорення планів на майбутнє щодо Гуадалканалу та Нової Гвінеї. Хітоші Імамура, командувач 8-ї районній армії, висловив своє непокоєння щодо труднощів, пов'язаних із подальшими спробами повернути острів, підкресливши, що необхідне глибоке переосмислення стратегії. Він додав, що у разі ухвалення рішення про відступ

⁶² *Ben Ho. Lessons from Operation Ke for the Marine Corps. War on the Rocks.* URL: <https://warontherocks.com/2020/11/lessons-from-operation-ke-for-the-marine-corps/>

важливо продумати шляхи евакуації максимальної кількості солдат та офіцерів⁶³.

Санада повернулася до Токіо 25 грудня, після чого рекомендував Імператорському генеральному штабу залишити Гуадалканал і переорієнтувати сили в Новій Гвінеї. Найвище керівництво швидко прийняло цю рекомендацію і вже 26 грудня наказало розробити план виходу з Гуадалканалу, який передбачав створення нової оборонної лінії в центрі Соломонових островів. Вирішення питання про вихід з Гуадалканалу було офіційно затверджено імператором Хірохіто 31 грудня, що надало операції остаточного дозволу.

План виведення був детально узгоджений між ключовими особами імперського штабу. Контрадмірал Тачібанаке Аябе та віцеадмірал Шигеру Фукудоме, керівники армійського і військово-морського департаментів відповідно, вирушили з Йокосуки 2 січня. Наступного дня вони зустрілися на борту лінкора Yamato з представниками Об'єднаного штабу флоту. Для обговорення були запрошені й інші високопосадовці, такі як контр-адмірал Йошімаса Накахара і контр-адмірал Шіндзо Оніші. Це забезпечило оперативний зв'язок між центральним командуванням і регіональними силами.

3 січня Імператорський генеральний штаб повідомив 8-му районну армію та Об'єднаний флот про це рішення, з офіційною назвою операції – «Операція Ке». План операції передбачав, що 17-та армія мала б здійснити тактичний відступ до західної частини острова та забезпечити евакуацію в перший тиждень лютого. При цьому японські сили повинні були проводити маневри для відволікання союзників, щоб приховати свої справжні наміри. Японські ВМС і ВПС також розробили серію масштабних маневрів, щоб дезорієнтувати союзників і виграти час для безпечного відступу.

4 січня штаб-квартири Імперської армії та Військово-морського флоту Японії уклали угоду під назвою «Центральна угода між армією та флотом щодо операцій у південній частині Тихого океану», а також план евакуації, відомий

⁶³ *Tagaya Osamu. Mitsubishi Type 1 «Rikko» «Betty» Units of World War 2. New York : Osprey Publishing, 2001.*

як «Операція Ке». Ці документи, зокрема континентальні накази №732 та №733, Великий морський наказ №23, передбачали детальний план дій для всіх учасників операції. «Операція Ке» мала забезпечити виведення японських військових із Гуадалканалу, водночас створюючи видимість, що боротьба триває. Операції на інших напрямках, як-от у Новій Гвінеї та Порт-Морсбі, отримали кодові назви «Операція Т» та «Операція Р». Відомо, що імператор Шова приділяв особливу увагу цим планам і глибоко вивчав їх деталі, демонструючи зацікавленість у результаті⁶⁴.

7 січня Об'єднаний флот видав наказ №27, який визначив оперативну політику проведення евакуації. Підготовка включала перевезення запасів продовольства для гарнізону Гуадалканалу, поповнення військової чисельності острова одним піхотним батальйоном, створення оборонних позицій на західному узбережжі для прикриття евакуації та організацію транспортування військових і поранених у кілька етапів.

Операція Ке стала єдиною з найбільших евакуаційних операцій для японців під командуванням Мікави, що забезпечило її проведення з використанням великого числа есмінців і важких крейсерів. Підготовка і підтримка операцій з боку повітряного флоту та наземних сил продемонстрували масштабність цих зусиль. Крім того, японські повітряні підрозділи в Рабаулі нараховували понад 400 літаків, що мало забезпечили підтримку евакуації.

Союзні сили, охочувані адміралом Вільямом Хелсі, були значно потужнішими та краще оснащеними, налічуючи понад 500 літаків а також величезну кількість кораблів та артилерію на островах, що створювало серйозну загрозу для операції.

Хоча рішення про евакуацію з Гуадалканалу вже було прийняте, а процес вивезення військ розпочався, солдати, які залишалися на острові, все ще відчайдушно потребували продовольства, медикаментів та боєприпасів.

⁶⁴ *Lundstrom John B. The First Team and the Guadalcanal Campaign: Naval Fighter Combat from August to November 1942. Annapolis*

Ігнорувати ці потреби було неможливо. Адмірал Танака, попри зростаючі труднощі та ризики, продовжував організовувати конвої постачання. Так, 3 грудня десять його есмінців, забезпечені повітряним прикриттям, успішно завершили місію. Проте вже 7 грудня, під час нового рейду, один із його кораблів, *Teguzuki*, був важко пошкоджений торпедами американських катерів біля мису Есперанс і затоплений кількома годинами потому⁶⁵.

З 8 грудня японці почали використовувати підводні човни для доставки припасів на острів. Маршрути конвоїв переглянули, щоб забезпечити краще повітряне прикриття, однак наступний рейд Танаки відбувся лише через три тижні. У проміжку японці намагалися скидати припаси з літаків, проте через поганий радіозв'язок ефективність цих спроб була низькою.

9 грудня підрозділи 1-ї дивізії морської піхоти США, виконавши свою місію, були замінені частинами Армії США під командуванням генерала Александра Патча, який зайняв місце генерала Александра Вандегріфта. Ця ротація знаменувала новий етап наземної кампанії.

На суші бої точилися за висоти поблизу річки Матанікау, важливі для зміцнення оборонного периметра американців. На морі ключовим завданням стало забезпечення безпеки морських шляхів постачання. Вирішальним морським зіткненням стала битва при островах Санта-Крус, яка вивела японські авіаносні групи з ладу, змістивши баланс сил на користь союзників⁶⁶.

У той же час японський флот зазнавав втрат. 19 грудня легкий крейсер *Tenryu* був потоплений американським підводним човном біля Маданга. Інші кораблі страждали від атак авіації та підводних човнів. Наприклад, 26 грудня есмінець *Ariake* був пошкоджений авіанальотом у протоці Слот.

На початку 1943 року Танака продовжував ризикувати, доставляючи вантажі на острів. 2 січня його конвой із десяти есмінців був атакований бомбардувальниками B-17. Хоча один із кораблів отримав пошкодження, місія

⁶⁵ *McGee William L.* The Solomons Campaigns, 1942–1943: From Guadalcanal to Bougainville. Petaluma: BMC Publications, 2002. 450 p.

⁶⁶ *Bergerud Eric M.* Touched with Fire: The Land War in the South Pacific. New York: Penguin Books, 1997. 586 p.

продовжувалася. Незважаючи на маневрування, японські кораблі не змогли доставити вантажі, адже їх атакували американські торпедні катери. Лише 5 січня вдалося висадити 120 солдатів і тонни рису. У наступні дні Танака організовував нові рейди, проте втрати кораблів і припасів тривали.

Евакуація стала можливою завдяки високій організації та відвазі адмірала Танаки, який майстерно керував «Токійським експресом». Його заслуги не отримали належного визнання – він завершив війну на штабній службі. За весь період на Гуадалканал було висаджено понад 31 тисячу японських солдатів, з яких вижили лише третина, решта загинули або зникли безвісти.

Виведення японських військ з острова Гуадалканал було заплановано на період з кінця січня до початку лютого 1943 року. Щоб приховати підготовку до відступу, японські сили продовжували здійснювати повітряні атаки та забезпечували доставку постачання. Це створювало ілюзію активної оборони. Американське командування навіть після завершення евакуації не підозрювало про справжню ситуацію, а японські військові помилково вважали, що ці заходи є частиною підкріплення сил на Гуадалканалі.

Об'єднаний флот під керівництвом адмірала Ісороку Ямамото сподівався втримати ключові позиції на острові Гуадалканал. План передбачав використання островів Рассел як проміжної бази для евакуації. Солдати повинні були переправитися на човнах до цих островів, а звідти евакуюватися есмінцями. Однак ризик втрат був значним. За оцінками, половина кораблів могла бути знищена, а втрати серед есмінців складали приблизно 25%.

Загальний прогноз щодо евакуації був песимістичним. З 20 тисяч військових на Гуадалканалі штаб імперії сподівався врятувати лише 5-6 тисяч, а восьмий фронт – максимум третину. Водночас були заплановані диверсійні операції для відволікання супротивника та евакуація решти сил підводними човнами. Ці заходи демонстрували прагнення командування врятувати хоча б частину гарнізону, попри несприятливі обставини.

За допомогою низки стратегічних дій японські військові планували ввести в оману американські сили, змусивши їх повірити, що готується новий

масований наступ на острів Гуадалканал. Тим часом японські передові частини на самому острові залишалися в невіданні щодо запланованої операції з евакуації. До середини січня ситуація для японських військових стала критичною: усі їхні підрозділи були затиснуті американськими військами. У штабі 17-ї армії сталося трагічне загострення: Казуо Ецудзі, штабний офіцер, і Мансаку Тодорокі, морський офіцер, загинули від прямого попадання артилерійського снаряда. Штаб розпочав підготовку до знищення шифрів та інших секретних документів, щоб запобігти їх потраплянню до рук ворога⁶⁷.

Головні підрозділи японських військово-морських і повітряних сил розпочали інтенсивну підготовку до евакуації. Основні командні пункти розташовувалися в Рабаулі, атолі Трук та Токіо, де обговорювалися стратегічні деталі та відбувалися координаційні зустрічі. Важливу роль у плануванні відіграла авіація, яка мала забезпечити прикриття та завдати ударів по позиціях союзників, щоб утримати контроль над стратегічними районами⁶⁸.

Незважаючи на всі труднощі, японці планували не лише вивести війська, а й організувати нові оборонні позиції на сусідніх островах, таких як Рассел, для забезпечення безпеки евакуаційного процесу. Операція передбачала високу координацію між армією і флотом, однак її успіх залежав від швидкості й ефективності дій у надзвичайно складних умовах, коли японські війська вже перебували на межі виснаження. Однак цей період підготовки не обійшовся без значних труднощів. 19 січня есмінець *Akizuki*, флагман 10-ї ескадри, був серйозно пошкоджений торпедною атакою американського підводного човна *USS Nautilus* поблизу острова Бугенвіль. Удар також завдав втрат у командному складі: контрадмірал Сусуму Кімура, командир 10-ї ескадри, отримав поранення. Його місце 21 січня зайняв контрадмірал Томіцугу Коянагі, який до цього командував 2-ю торпедною ескадрою. Коянагі терміново вирушив з Трука до Рабаула, щоб взяти на себе нові обов'язки.

⁶⁷ *Shindo Hiroyuki*. Japanese Operations in the Southwest Pacific Area, Volume II: Guadalcanal to Buna. Canberra: Australian War Memorial, 1962. 432 p.

⁶⁸ *Thomas Newdick*. Japanese Aircraft of World War II: 1937-1945. Sterling Publishing, 2017. 128 p.

Після поліпшення погоди 19 січня японські літаки бомбили аеродроми Гуадалканалу майже щоночі, а також здійснювали рейди на Порт-Морсбі. З 25 січня японська авіація активізувала дії, завдаючи масованих ударів по американських військових аеродромах. У перший день атаки, 25 січня, 72 винищувачі Zero у супроводі 12 штурмовиків B5N атакували позиції противника. Незважаючи на масштабність операції, вони зазнали значних втрат: було втрачено п'ять літаків, зокрема чотири винищувачі Zero. Подальші атаки також супроводжувалися запеклими повітряними боями. 27 січня 69 японських літаків, включаючи винищувачі ІА Ki-43 Hayabusa, зійшлися в бою з американськими літаками P-38, P-40 та F4F. У цьому бою японці втратили шість літаків, але змогли збити сім американських.

Битва за острів Реннелл, що тривала з 29 по 30 січня 1943 року біля однойменного острова на Соломонових островах, стала однією з вирішальних в останній фазі Гуадалканальської кампанії в рамках евакуації. Це була остання значуща морська битва цього конфлікту, в якій США протистояли японським бомбардувальникам. Зіткнення було не лише військовою операцією, а й частиною більш широкої боротьби за контроль над архіпелагом.

29 січня 1943 року японський розвідник J1N1 зафіксував велику флотилію ВМС США біля острова Реннелл. У відповідь на це, з японських аеродромів у Вунаканау, що біля Рабаула, злетіли бомбардувальники, підготовлені для торпедного удару. В складі авіації були шістнадцять бомбардувальників G4M1 Betty з 705 Kokutai під командуванням лейтенанта Накамури, а також п'ятнадцять G3M2 Nell з 701 Kokutai, які мали атакувати кораблі США.

У першій фазі атаки японські бомбардувальники йшли на південь на середній висоті в чудових погодних умовах, що дозволяло їм підтримувати високу швидкість. Група Betty, випереджаючи G3M2 Nell, першою досягла місця події. Наприкінці дня, коли сонце вже заходило, Накамура, ведучи свою групу через темний горизонт, підійшов з південного напрямку до

американських кораблів. Цей маневр дозволив японцям залишатися невидимими до останньої миті перед атакою, яка відбулася о 19:00⁶⁹.

Торпеди, випущені японськими бомбардувальниками, ледь не потрапили в важкий крейсер USS Louisville. Однак атака не була такою ефективною, як сподівалися японці: один з бомбардувальників, пілотований Бунзабуро Імамурою, був збитий і впав за корму крейсера USS Chicago. Та, незважаючи на невдачі, японські літаки змогли виконати маневри, які ввели в оману американців, і відступили назад, намагаючись повернутися до бази.

Однак ситуація погіршилася, коли G3M2 Nell наблизилися до американських кораблів. Японські пілоти почали свою атаку вже після 19:40, коли розпочалася справжня боротьба за контроль над морем. Два торпедні удари досягли правого борту USS Chicago і вивели крейсер з ладу. В той час як ще два японські літаки були збиті американськими винищувачами F4F Wildcat, інші змогли дістатися до своїх баз, хоча й на одному двигуні.

30 січня 1943 року USS Chicago був буксирований із зони бою на північ від острова Реннелл, але японці знову здійснили рейд. Цього разу торпеди потрапили в правий борт крейсера, і він затонув через сімнадцять хвилин після попадання. Після цього японські літаки швидко відступили, але декілька з них були збиті в ході бойового маневру⁷⁰.

Загалом, битва призвела до втрати американського крейсера і пошкодження кількох інших суден. Проте, незважаючи на ці втрати, її наслідки мали стратегічно важливе значення для союзників. Японці, втративши значну кількість своїх літаків і командирів, не змогли запобігти висадці американських підкріплень і залишилися без ефективної підтримки для своїх сил на Гуадалканалі.

⁶⁹ Naval Battle of Guadalcanal (Third Battle of the Solomon Sea) Solomon Islands. *Pacific Wrecks - World War II Pacific War and Korean War*. URL: <https://pacificwrecks.com/battle/battle-of-rennell-island.html>.

⁷⁰ Dictionary of American Naval Fighting Ships: DANFS. Vol. 2. Washington: Naval History Division, Department of the Navy, 1963. 102–103 p.

31 січня адмірал Ісороку Ямамото, головнокомандуючий Об'єднаним флотом, заявив, що поточна операція є надзвичайно складною і матиме значний вплив на військову ситуацію. Війська, під командуванням віце-адмірала Нобутаке Кондо, висунулися з Трука 31 січня і просунулись на північ до району, розташованого приблизно в 700 морських милях на північ від острова Гуадалканал, готуючись до можливої зустрічі з ворожим флотом. У складі передових сил були основні бойові одиниці, зокрема крейсери та есмінці, а також повітряні та допоміжні сили, але жоден із додаткових підрозділів не брав участі у битві.

Батальйон Яно був створений з 38-ї дивізії в Рабаулі для підтримки операції з евакуації. Батальйон складався з 750 осіб, серед яких були солдати піхоти, кулеметники та гірські артилеристи. На чолі стояв майор Кейдзі Яно, але навіть він не знав, що операція, в яку він був включений, була безнадійною. Батальйон висадився на мисі Есперанс 14 січня, і вже 15 січня було передано наказ про відхід. З 16 січня батальйон Яно розпочав оборону і вів бої з американськими силами, протистоячи мінометним обстрілам і атакам танків. Хоча японці відступали, їхні підрозділи продовжували чинити спротив, навіть проводячи протитанкові атаки. Після кількох спроб евакуації, які залишались непоміченими американськими військами, батальйон втратив значну кількість особового складу, зменшившись до 300 осіб до третьої евакуації 7 лютого.

Перша евакуація з Гуадалканалу відбулася 1 лютого 1943 року. Для цього була сформована потужна сила з 20 міноносців, які входили до складу Підрозділу підкріплення Південних морів, під командуванням контрадмірала Шінтаро Хашімото, начальника 3-ї торпедної дивізії. До складу сил евакуації також увійшли кораблі 2-ї, 3-ї, 4-ї та 10-ї торпедних дивізій, що підсилювали цей важливий операційний захід⁷¹.

Того ж дня японські бомбардувальники D3A Val завдали удару по силам США, що склалися з двох есмінців та кількох танкодесантних катерів

⁷¹ 防衛研究所戦史室編. 戦史叢書 14 南太平洋陸軍作戦(1) ポートモレスビー・ガ島初期作戦. 東京: 朝雲新聞社, 1968.

поблизу острова Саво. В результаті цієї атаки було потоплено есминець USS De Haven.

Вночі 1 лютого евакуаційні сили досягли Гуадалканалу. У ході цієї операції були евакуйовані 250 військовослужбовців ВМС Японії та понад 5000 солдатів імператорської армії. Серед евакуйованих були підрозділи 38-ї дивізії, штаб регіональної армії та інші підрозділи, які відступали з Гуадалканалу. Керівники підрозділів, що евакуйовувалися, наказали своїм підлеглим позбутися всього, що можна було залишити, зокрема важкої зброї, зберігши лише особисту вогнепальну зброю і мінімальні припаси.

Після того, як евакуація була завершена, кораблі японських сил повернулися до острова Бугенвіль. Проте під час повернення евакуаційних сил *Макіґіто* потрапив на міну і вийшов з ладу, а есминець *Үґіто* був знищений торпедою. Водночас відбувся напад з боку американських торпедних катерів, однак японські есмінці *Каміказе* та *Маїказе* змогли відбити атаку.

Евакуаційні сили були представлені низкою важливих кораблів, серед яких були міноносці з 3-ї, 10-ї, та 16-ї торпедних дивізій. Американські сили також задіяли 17 винищувачів F4F, 17 бомбардувальників SBD і 7 торпедоносців TBF, але зуміли вивести з ладу лише один японський корабель – *Макінамі*, а також не змогли зупинити евакуацію завдяки своєму вогневому прикриттю і маневрам японських сил.

Друга евакуація з Гуадалканалу відбулася 4 лютого 1943 року. Для евакуації було задіяно великий загін японських кораблів, що включав 20 есмінців, а також супровідні судна, включаючи транспортні кораблі. Спільно з військовим флотом Японії в операції брали участь кораблі, що раніше належали до 9-го корпусу міноносців, а також есмінці 2-го корпусу. Важливу роль у цьому процесі відігравали есмінці *Асагіто* та *Сатсукі*, які стали основою евакуаційних сил. Додатково до них були приєднані інші міноносці для забезпечення безпеки та швидкості евакуації⁷².

⁷² 防衛研究所戦史室編. 戦史叢書 28 南太平洋陸軍作戦(2) ガダルカナル・ブナ 作戦. 東京: 朝雲新聞社, 1969.

4 лютого евакуаційні сили вирушили з Шортленду до Гуадалканалу. Під час цього походу японські кораблі зазнали атак з боку американських авіаційних сил. Одна з таких атак спричинила значні проблеми для есмінця *Maikaze*, який втратив навігацію через авіаційний удар, і його довелося відбуксирувати назад на Шортленд. Крім того, через технічні несправності відстали кораблі *Shirayuki* та *Kuroshio*, що також ускладнило процес евакуації. До ранку 5 лютого японські кораблі успішно досягли Гуадалканалу. Одним із ключових моментів цієї евакуації було виведення штабу 17-ї армії, включаючи генерал-лейтенанта Харуйоші Хякутаке та інших високопосадовців, які залишили острів разом із близько 5 000 військовослужбовців. Втім, незважаючи на успішну евакуацію частини сил, через високі темпи американського наступу деякі військові підрозділи так і не змогли покинути острів. Окремі групи солдатів залишилися на Гуадалканалі, оскільки евакуаційні судна не змогли вивезти всіх бажаних через постійні атаки та обмежений час. Однак, вже після того як евакуація завершилася, стало очевидно, що ситуація на Гуадалканалі для японців залишалася катастрофічною, оскільки американці почали активні наступальні дії, що призвели до поступового витіснення японських військ з острова.

Третя евакуація з Гуадалканалу відбулася 7 лютого 1943 року, коли японське командування здійснило останню спробу вивести свої війська з острова через всеосяжний військовий тиск з боку американських сил. 6 лютого на острові Бугенвіль відбулася стратегічна нарада, на якій розглядалися умови та план евакуації. Висловлювались побоювання, що американці вже виявили стратегію японців після двох попередніх відступів. Штаб 8-го флоту, присутній на зборах 3-ї торпедної ескадри, не бажав відправляти есмінці, підкреслюючи великі втрати в їх рядах. Водночас, офіцери армії, зокрема заступник начальника штабу армії Танума та начальник штабу 17-ї армії Міядзакі, наполягали на тому, щоб евакуація відбулася саме через есмінці, а не човнами, що значно знижувало шанси на успіх.

В результаті тривалих переговорів, капітани есмінців, зокрема капітан Сугама з Yukikaze та капітан Уей з Namakaze, підтримали рішення провести евакуацію за допомогою есмінців. Вони вважали, що лише так можна досягти успіху в умовах постійних атак з боку американців. Наприкінці наради, контр-адмірал Шінтаро Хашімото підтвердив готовність 3-ї торпедної ескадри виконати свою місію.

7 лютого вісімнадцять есмінців під командуванням 3-ї та 10-ї торпедних ескадр вирушили з Шортленду до Гуадалканалу. Протягом переходу один із есмінців, Isokaze, потрапив під авіаційний наліт, що призвело до його пошкодження. Його супроводжував есмінець Nagatsuki, а в середині шляху замість Isokaze був направлений есмінець Kamikaze. Врешті-решт кораблі досягли Гуадалканалу, де евакуювали 2 249 солдатів армії та 25 військовослужбовців морської піхоти, включаючи основну частину підрозділів Мацуди.

Ця операція також була важливою з точки зору тактичної підготовки та координації між армією та флотом, оскільки ще один варіант евакуації через човни був би значно менш ефективним і дуже ризикованим. До того ж, розміщення військ на островах Рассел на випадок невдачі міноносців продемонструвало готовність японців враховувати будь-які можливі варіанти.

В результаті евакуації, в ніч з 7 на 8 лютого, японські сили успішно повернулися в Шортленд, хоча й з деякими втратами. Ця операція стала останньою спробою збереження японських сил на Гуадалканалі. Після цього японці змушені були остаточно відмовитись від утримання острова, що стало одним із важливих поворотних моментів у Тихоокеанській кампанії.

Евакуація з Гуадалканалу, яка відбулася в лютому 1943 року, є однією з ключових операцій Другої світової війни в Тихому океані, що відображає не лише стратегічні, а й психологічні, оперативні та організаційні аспекти ведення війни. Вона стала підсумком тривалого процесу, що тривав кілька місяців, коли

японські сили змушені були відступити з острова, який за всіма параметрами став для них важким тягарем⁷³.

Кампанія на Гуадалканалі мала нищівні наслідки для японців. Армія фактично втратила дві дивізії, а флот зазнав втрат у вигляді двох лінкорів, авіаносця, трьох важких крейсерів, двох легких крейсерів, дванадцяти есмінців і восьми підводних човнів. Багато інших суден було пошкоджено, що складало половину загальної потужності Об'єднаного флоту. Військово-морські авіаційні сили також зазнали значних втрат: було знищено 250 палубних літаків (майже всю їхню кількість на момент нападу на Перл-Гарбор) та 600 наземних літаків. Це суттєво послабило флот, унеможлививши тривалі операції.

Кампанія на Гуадалканалі стала війною на виснаження, де успіх залежав від здатності поповнювати сили. Різниця в підходах до використання підводних човнів наочно демонструвала стратегічні відмінності. Японські субмарини зосереджувалися на атаках американських військових кораблів, потопивши авіаносець, легкий крейсер і есминець, а також пошкодивши кілька інших суден. У той час американські підводні човни знищували японські транспортні судна на довгих лініях постачання, затопивши 62 кораблі загальним тоннажем 270319 тонн порівняно з шістьма транспортами, потопленими японцями. Ця асиметрія в порушенні логістики значно сприяла перемозі союзників, підкреслюючи критичну роль постачання у сучасній війні.

Після того, як японці зазнали значних поразок під час битв за Гуадалканал, почалася серія операцій із евакуації своїх військ, що, однак, мали низку проблем, як із організаційного, так і з тактичного боку. Перша і друга евакуації зазнали серйозних труднощів через посилений контроль з боку американських військ, що викликав необхідність змінювати тактику та підхід до виконання цих операцій. Історично ця операція стала кульмінацією відчайдушної спроби утримати Гуадалканал, важливий для японців острів.

⁷³ *Letourneau, Robert, Letourneau, Dennis. Operation KE: The Cactus Air Force and the Japanese Withdrawal From Guadalcanal. Annapolis, Maryland: Naval Institute Press, 2012. 256 p.*

РОЗДІЛ 3. ПІВНІЧНІ ТА ЦЕНТРАЛЬНІ СОЛОМОНОВІ ОСТРОВИ

3.1. Битва за Нову Джорджію

Попри втрату Гуадалканалу, японці швидко відновлювали сили, зміцнюючи аеродроми та бази на островах, розташованих на північний захід від нього. У січні японські підрозділи армійської авіації прибули до Рабаула, щоб компенсувати втрати, понесені морською авіацією під час атак на Гендерсон-Філд. У лютому до Рабаула були перебазовані авіагрупи з авіаносців 3-го флоту. До середини місяця японські сили в районі Бугенвіль-Шортленд досягли найбільшої концентрації за весь час кампанії.

Остаточна наступальна операція з витіснення японських військ із району Нової Джорджії, яка розпочалася 30 червня, стала першим тривалим поєднанням наземних, морських і повітряних дій, здійснених силами союзників у Соломонових островах після завершення боїв за Гуадалканал. Ця операція позначала новий етап у стратегії Тихоокеанської кампанії, підкреслюючи важливість координації між різними родами військ⁷⁴.

Острови групи Нова Джорджія розташовані за 200 миль на північний захід від Гуадалканалу й простягаються на 150 миль у напрямку північний захід – південний схід. Більшість островів мають вулканічне походження та гористу місцевість, що ускладнювало проведення військових операцій. Узбережжя облямовують бар'єрні острови та рифи, які утворюють лагуни, що колись були домівкою народу, відомого по всій Меланезії своєю морською агресивністю. Ці природні особливості забезпечували японським силам значні стратегічні переваги, перешкоджаючи висадці союзних військ.

Ще в серпні 1942 року розвідка союзників почала повідомляти про активність японців у цьому регіоні. Спочатку японці використовували численні схованки та розосереджені стоянки для підготовки до перекидання військ і

⁷⁴ 防衛研究所戦史室編. 戦史叢書 40 南太平洋陸軍作戦(3) ムンダ・サラモア. 東京: 朝雲新聞社, 1970.

постачання на Гуадалканал. Проте після поразки в спробах захопити повітряне домінування над Гуадалканалом у листопаді 1942 року вони розпочали будівництво аеродрому поблизу мису Мунда на південно-західному узбережжі острова Нова Джорджія.

Місце розташування Мунда-Пойнт надавало природний захист від морських атак. До цього регіону було лише два підходи: з півночі через Діамантові протоки – вузький, але глибокий канал, або з заходу через мілину Мунда-Бар, глибина якої лише дві сажні. Мунда-Бар була небезпечною для судноплавства під час шторму або сильних хвиль, що робило її ще менш доступною для сил вторгнення⁷⁵.

Японці майстерно приховували будівництво свого аеродрому. Вони натягнули важкі металеві кабелі між вершинами пальм, формуючи подобу маскувальної сітки. Деревя зрубали, залишивши гілля підтримуваним кабелями, завдяки чому верхівки створювали ілюзію недоторканої рослинності. Лише після завершення злітно-посадкової смуги цей камуфляж було знято, а подальші спроби приховати будівництво припинилися.

Завершення будівництва аеродрому Мунда відбулося 29 грудня 1942 року, і майже одразу японці почали споруджувати другий авіаційний майданчик поблизу гирла річки Віла на південному краю острова Коломбангара. Ця нова база мала стати важливим стратегічним пунктом для підтримки японських операцій у регіоні.

Американці, намагаючись завадити цим діям і відвернути увагу японців від інших своїх операцій, у січні розпочали регулярні обстріли японських укріплень у Мунді (о. Нова Джорджія) та Віла-Стенмор (о. Коломбангара). Обстріли тривали без інцидентів до 6 березня, коли американські легкі сили у нічному бою біля Віла-Стенмор з'явилися зненацька та потопили японські есмінці *Minegumo* та *Murasame*. Бій був настільки швидкоплинним, що японські кораблі встигли зробити лише кілька пострілів, перш ніж потрапили під вогонь

⁷⁵ *Radike, Floyd W. Across the Dark Islands: The War in the Pacific. Van Dorn Books, 2003.*

американських крейсерів. З екіпажів обох есмінців вижили лише 49 моряків, які вплав дісталися берега.

Прагнучи знищити японські авіабази, американці продовжували повітряні нальоти та обстріли узбережжя. Проте результати цих дій виявилися недостатніми, і до травня стало зрозуміло, що нейтралізувати японські військово-повітряні сили неможливо без ліквідації їхніх авіаційних баз. У перший тиждень травня американські сили провели підготовчі операції, спрямовані на порушення японських комунікацій, зокрема встановили мінні загородження біля узбережжя Коломбангари.

Японські бази на островах Нова Джорджія становили очевидну загрозу для американських позицій на Гуадалканалі. Закінчення будівництва аеродрому в Мунді 3 грудня стало сигналом для негайних дій. З цього дня літаки з Гуадалканалу регулярно атакували об'єкти японської інфраструктури, включаючи артилерійські позиції, будівлі та злітно-посадкові смуги. Протягом наступних трьох місяців авіація США здійснила понад 80 нальотів. Незважаючи на окремі вражаючі результати, ці удари лише тимчасово виводили бази з ладу, максимум на день або два⁷⁶.

У ніч на 4 січня ударне угруповання американських крейсерів і есмінців вирушило з Гуадалканалу в напрямку острова Рендова для здійснення першої серії морських обстрілів аеродрому в Мунді. Після півночі кораблі відкрили вогонь по задалегідь визначених цілях. очевидці згодом назвали цей обстріл найбільш руйнівним серед усіх атак на японців до того моменту. Однак подальші розвіддані виявили, що результативність цієї операції була невеликою. Вже через 18 годин, 5 січня, японські літаки знову піднялися в небо з аеродрому Мунда, демонструючи швидке відновлення бази.

Наступні атаки на японські авіабази в районі островів Нова Джорджія також мали обмежений успіх. У ніч із 23 на 24 січня ударна група американських кораблів обстріляла район Віла-Стенмор на острові

⁷⁶ Craven, Wesley Frank; Cate, James Lea. *The Pacific: Guadalcanal to Saipan, August 1942 to July 1944*. U.S. Office of Air Force History, 1951.

Коломбангара. Подібні одночасні атаки на Мунду та Віла-Стенмор відбулися вночі 5–6 березня та 12–13 травня.

Основною цінністю цих операцій стало тимчасове нейтралізування японських аеродромів і знищення запасів і особового складу противника. Проте відсутність довготривалого ефекту від бомбардувань і обстрілів підкреслювала складність боротьби з японськими укріпленнями. Американське командування поступово усвідомлювало, що ефективне виведення японських баз з ладу потребуватиме більш масштабних і ретельно спланованих операцій.

21 березня 1943 року американські війська здійснили висадку на мисі Сегі (острів Нова Джорджія), розпочавши першу після захоплення Гуадалканалу масштабну комбіновану операцію, яка об'єднувала сухопутні, морські та повітряні сили. Ця операція була спрямована на поступове витіснення японців із Соломонових островів. Важливу роль відігравали допоміжні операції, завданням яких було перерізати лінії постачання японських гарнізонів у районах Віла та Мунда, які проходили через затоку Кула⁷⁷.

У липні в рамках операції відбулося дві нічні морські битви. 6 липня, ціною втрати легкого крейсера USS Helena та есмінця USS Strong, американські сили знищили японські есмінці Nagatsuki та Niizuki. Ще одна значуща битва сталася 12 липня, коли в нічному бою був потоплений японський легкий крейсер Jintsu, разом із адміралом, його штабом та майже всім екіпажем. Ця втрата була описана японцями як «героїчна смерть». Однак і американські сили зазнали втрат: був знищений есмінець USS Gwin, а легкі крейсери USS Honolulu та USS St. Louis отримали серйозні пошкодження.

Результатом цих боїв стало те, що найкоротший маршрут постачання став для японців надто небезпечним. Вони були змушені змінити напрямки своїх конвоїв, перенаправляючи судна та баржі через острів Велла-Лавелла, розташований на захід від Коломбангари.

Висадка на мисі Сегі стала лише першим етапом. Протягом наступних місяців американці здійснили кілька нових висадок, які дозволили їм поступово

⁷⁷ Feldt, Eric Augustus. *The Coastwatchers*. Victoria, Australia: Penguin Books, 1991

просунути до японських позицій. Кульмінацією операції стало падіння бази Мунда 5 серпня 1943 року.

Протягом шеститижневої кампанії інтенсивність американських авіаударів перевершила всі попередні операції в регіоні. Винищувачі забезпечували безперервний патруль над конвоями та плацдармами висадки, тоді як пікірувальники надавали пряме повітряне прикриття сухопутним військам. Дальня авіація завдавала ударів по японських базах у Рабаулі та атакувала ворожі судна, послаблюючи логістику противника.

Для захисту американських конвоїв проводилася постійна повітряна розвідка, що дозволяло запобігати раптовим нападам японських надводних сил. Масштабні втрати японської авіації, особливо серед армійських авіаційних підрозділів, змусили японців у серпні відвести ці сили через відсутність замінів.

Острови Расселла мали важливе стратегічне значення, оскільки їх використання дозволило б союзникам створити опорний пункт у безпосередній близькості до японських укріплень у центральних Соломонах. Висадка на ці острови була частиною великого плану поступового витіснення японців із регіону. Підготовка операції передбачала залучення потужного прикриття з боку військово-морських сил. Висадка розпочалася рано-вранці 21 лютого 1943 року. Перші ешелони союзних сил здійснили висадку на трьох різних ділянках островів Расселла. Операція пройшла без опору з боку японських військ, що значно полегшило завдання. Цей факт свідчив про те, що японське командування не очікувало таких дій з боку союзників або просто не встигло підготувати відповідну оборону.

Після висадки союзні війська негайно розпочали будівництво інфраструктури, необхідної для забезпечення подальших операцій. Першочерговим завданням було створення радарної станції, яка дозволила б своєчасно виявляти японські літаки та забезпечувати ефективний повітряний захист. Одночасно розпочалося будівництво бази для торпедних катерів (PT-boats), які відігравали важливу роль у нічних операціях і перехопленні японських суден. Ще одним ключовим об'єктом став аеродром, який мав

забезпечувати підтримку повітряних операцій і прикриття для висадки та постачання військ. Ці інфраструктурні об'єкти створювалися надзвичайно швидко завдяки добре організованій роботі інженерних підрозділів.

До кінця лютого на островах Расселла перебувало понад 9000 військовослужбовців, що свідчило про значний масштаб операції. Основними силами були підрозділи 43-ї піхотної дивізії, 3-го батальйону рейдерів морської піхоти, 10-го батальйону берегової оборони морської піхоти, а також 35-го батальйону інженерного корпусу. Окрім цього, до операції було залучено численний персонал військово-морської бази, який забезпечував логістику та будівництво об'єктів. Усі ці сили діяли під керівництвом контрадмірала Річмонда К. Тернера, який обіймав посаду командувача амфібійних сил Південної частини Тихого океану⁷⁸.

Захоплення островів Расселла стало значущим етапом у кампанії на Соломонових островах. Операція забезпечила союзникам плацдарм для подальших наступальних дій, зокрема на Нову Джорджію. Це дозволило створити базу, яка забезпечувала ефективну координацію між різними родами військ. Успішне завершення операції також підкреслило важливість ретельного планування та швидкої реалізації стратегічних завдань, що стали ключовими для досягнення переваги в регіоні.

Ще до того, як японські війська були витіснені, будівельні батальйони Військово-морських сил США активно працювали над створенням додаткових злітно-посадкових смуг для винищувачів на Гуадалканалі. Це було необхідно для поліпшення розподілу літаків і зменшення завантаженості головного аеродрому – Гендерсон-Філд. Інші підрозділи будували нове летовище для бомбардувальників у районі Калі-Пойнт. До моменту підготовки до остаточного штурму Мунди союзники мали в своєму розпорядженні чотири аеродроми на Гуадалканалі та два на островах Расселла. Усі ці бази були

⁷⁸ 防衛研究所戦史室編. 戦史叢書 58 南太平洋陸軍作戦(4) フィンシュハーヘン・ツルブ・タロキナ. 東京: 朝雲新聞社, 1972.

повністю укомплектовані персоналом і забезпечені обслуговуючими підрозділами.

Після вигнання японців із Гуадалканалу ситуація союзників значно покращилася завдяки створенню інфраструктури для зберігання пального. На Калі-Пойнт збудували резервуари для авіаційного бензину, а також підводний трубопровід, який доставляв пальне прямо з танкерів, що стояли на якорі. До липня 1943 року тут діяли тридцять п'ять резервуарів об'ємом по тисячі барелів кожен і один великий резервуар на десять тисяч барелів. Подібні, хоча й дещо менші, об'єкти були створені й на Лунга-Пойнт. Крім того, біля аеродромів зберігалися запаси автомобільного бензину та дизельного пального. Це забезпечило безперебійне функціонування авіації та наземних підрозділів у регіоні⁷⁹.

Одночасно покращувалася інфраструктура для заправки кораблів і їхнього ремонту в Тулагі та Порт-Первісі. У районі Тулагі було створено базу для гідролітаків у Галаво, а також кілька баз для обслуговування патрульних торпедних катерів на островах Сасапі, Келвертвіль (Флорида), і Макомбо. На Флориді також була розташована ремонтна база для десантних кораблів LST і амфібійна станція. Ці об'єкти стали ключовими у підтримці морських операцій і значно полегшили транспортування вантажів і військ у рамках кампанії на Соломонових островах.

У червні 1943 року запаси для операції на Новій Джорджії почали переміщувати з Гуадалканалу на острови Расселла. Основні логістичні бази для вторгнення знаходилися в більш віддалених районах – у Нумеа на Новій Каледонії та на Еспіриту-Санто у Нових Гебридах.

За оцінками союзників, у районі Соломонових островів японські військово-морські сили склалися з двох дивізій есмінців, однієї дивізії підводних човнів і дванадцяти допоміжних суден. На архіпелазі Бісмарка їхня присутність була більшою: один легкий крейсер, п'ять есмінців, сім підводних

⁷⁹ 防衛研究所戦史室編. 戦史叢書 96 南東方面海軍作戦(3) 力島撤収後. 東京: 朝雲新聞社, 1976.

човнів і двадцять п'ять допоміжних суден. Основні сили японського флоту зосереджувалися на Рабаулі, звідки переміщалися до Соломонів через бази на Шортлендських островах і передові укріплення на Бугенвілі.

Японські сухопутні сили в регіоні оцінювалися в 40,000 осіб. Із них 8,000–10,000 перебували на Новій Джорджії, причому третина – у районі Мунди. Ще 5,000–7,000, включаючи робітників, дислокувалися на Коломбангарі, а решта була розосереджена на інших островах. Для підтримки цих сил японці створили авіабази на Мунді, Вілі, Буці, Кахілі, Балале та Кієті, а також гідроавіабази на Шортленд-Фаїсі, Реката-Бей і Соракені⁸⁰.

У районі Соломонових островів японці мали близько 380 бойових літаків, розташованих на базах в архіпелазі Бісмарка, зокрема в Лакунай, Рапопо, Вунаканау та Кавієнг. Додатково вони могли перекинути до 200 літаків із Нової Гвінеї для заміни втрат у Соломоновому регіоні. Ці сили забезпечували потужну повітряну підтримку та прикриття наземних і морських операцій, але постійний тиск із боку союзників поступово виснажував японську авіацію.

Плани щодо операції на острові Нова Джорджія були детально обговорені під час нарад на флагманському кораблі адмірала Тернера, USS McCawley, протягом останніх двох тижнів травня 1943 року. У результаті 3 червня адмірал Хелсі затвердив основний план операції. Дата початку операції, так звана «День-Д», була визначена на 30 червня⁸¹.

У цей день війська союзників мали одночасно висадитися в кількох ключових точках: на острові Рендова, а також на Новій Джорджії – у гавані Віру, на мисі Сегі та в затоці Вікем. Передбачалося, що висадки на Новій Джорджії відбудуться без попередньої артилерійської підготовки, хоча були плани на випадок необхідності використати викликаний або контрбатареийний вогонь. Ці висадки мали закласти основу для подальших операцій, включаючи будівництво аеродрому на плантації Сегі, розвиток захищених баз у гаванях

⁸⁰ *Lord, Walter.* Lonely Vigil; Coastwatchers of the Solomons. Annapolis, MD: Naval Institute Press, 2006

⁸¹ *Bergerud, Eric M.* Touched with Fire: The Land War in the South Pacific. New York: Penguin, 1997.

Вікем і Віру для дрібних суден, а також створення операційних баз для торпедних катерів у гаванях Рендова і Віру.

Основний удар проти Нової Джорджії планувалося завдати з острова Рендова. Як тільки це стане можливим, війська повинні були перетнути лагуну Ровіана і висадитися на схід від Мунди, щоб швидким маневром захопити ворожий аеродром. Для забезпечення цієї операції передбачалися попередні висадки на островах Сасавеле і Бараулу, щоб гарантувати безпеку проходу через вхід Онаявісі до лагуни. Паралельно з атакою з Рендови війська союзників мали захопити позиції японців у районі Байроко-Еного, щоб запобігти підкріпленню гарнізону Мунди з півночі. Ці завдання були покладені на підрозділи, які базувалися на островах Расселла. Після успішного захоплення Мунди та районів Байроко-Еного союзники планували розпочати підготовку до атаки на позиції Віла-Стенмор на Коломбангарі.

Операція з висадки в Сегі-Пойнт відбулася перед початком основної кампанії на Новій Джорджії. Її ініціювали після отримання даних про пересування японських сил у цьому районі. 21 червня роти О і Р 4-го батальйону морських рейдерів висадилися в Сегі без опору, використовуючи транспорти для швидкого десанту USS Dent і USS Waters. Під час наближення до берегової зони обидва кораблі зачепили мілководдя, що спричинило пошкодження. По поверненню до Тулагі USS Dent було відправлено в сухий док на Еспіріту-Санто, а USS Waters потребував дрібного ремонту⁸².

22 червня до Сегі прибули кораблі USS Schley і USS Crosby, які доставили роти А та D 103-го піхотного полку, а також підрозділ Acorn SEVEN для проведення розвідувальних робіт. До 28 червня цей район утримували спільно сили армії та морської піхоти, після чого контроль перейшов до армії. Будівництво злітно-посадкової смуги для винищувачів у Сегі розпочалося 30 червня, і вже 11 липня злітна смуга могла використовуватися в екстрених

⁸² Day, *Ronnie*. *New Georgia: The Second Battle for the Solomons*. Bloomington, IN: Indiana University Press, 2016.

випадках. Згодом цей аеродром став важливою базою для винищувачів, які підтримували подальші операції.

Друга висадка в районі Нової Джорджії відбулася в гавані Рендова на північній стороні однойменного острова, який має форму чобота, довжиною близько 20 миль і шириною до 8 миль. Острів розділений із Новою Джорджією вузькою водною протокою.

Рано вранці 30 червня шість транспортів і вісім есмінців США висадили 5000 солдатів на острів Рендова. Операцію підтримували авіаносці USS Saratoga та HMS Victorious, які забезпечували прикриття з повітря. Японський гарнізон на острові, що налічував лише 120–140 солдатів, був швидко розгромлений.

Того ж дня японські військові (головнокомандувач об'єднаного флоту адмірал Кога Мінейчі та командувач флоту південно-східного району віцеадмірал Кусака Нінічі) спробували організувати контратаку силами флоту та авіації. На той момент у їхньому розпорядженні було близько 70 винищувачів Zero, 20 палубних бомбардувальників, 40 наземних ударних літаків, 5 розвідувальних літаків і 40 гідропланів.

Авіація японців, зокрема 11-й повітряний флот, розпочала атаки на десантний флот США. Хоча їм вдалося пошкодити, а згодом і потопити флагман десантної операції USS McCawley, американці відбили атаку, знищивши 12–14 винищувачів Zero, 18–19 бомбардувальників і 7 розвідувальних літаків. Попри втрати, японці не змогли зупинити просування американців.

1 липня авіаційні сили Японії були значно виснажені: у розпорядженні залишилося лише 35 винищувачів Zero, 6 палубних бомбардувальників, 10 ударних літаків і 2 розвідувальні літаки. Для посилення авіації командування направило 21-шу авіаносну ескадру під командуванням контрадмірала Ічімару

Тошіносуке з району тренувань у південних широтах до Рабаулу, а також залучило 2-гу авіаносну дивізію (авіаносці Junyo та Ryuho) з Труку⁸³.

На землі американські сили ефективно використовували свою техніку та матеріальні ресурси. Уже за 27 годин після висадки на Рендові вони облаштували важкі артилерійські батареї, які почали обстріл району Мунда.

Японське командування стикнулося з внутрішніми суперечками: армія наполягала на терміновому перекиданні підкріплень есмінцями, а флот відмовлявся використовувати есмінці, вимагаючи застосування десантних кораблів. Під час наради 2 липня генерал Імамура висловив сумніви щодо боєздатності флоту, визнавши значне виснаження його ресурсів. У результаті японське командування вирішило відмовитися від спроб повернути Рендову та зосередитися на захисті Мунди та Коломбангари.

Незважаючи на це, японці намагалися провести операції із застосуванням десантних сил, але стикнулися з численними проблемами, зокрема знищенням великих десантних суден артилерією США. У ніч на 5 липня японський 3-й торпедний загін, що складався з 10 есмінців, вирушив до острова Коломбангара, але був перехоплений американським флотом у затоці Кула. У битві японцям вдалося потопити легкий крейсер USS Helena, проте вони втратили есминець Niizuki разом з адміралом Акіяма та його штабом.

2 липня американські війська розпочали висадку та організацію плацдармів, просуваючись у непрохідні джунглі Нової Джорджії. Несподівано на них налетіла авіація противника: 24 бомбардувальники, 24 армійські винищувачі та 20 літаків Zero. Японці вдало скористалися негодою та рельєфом, щоб уникнути виявлення радаром. Атака стала справжньою несподіванкою, завдавши США значних втрат: було знищено недавно

⁸³ *MacArthur, Douglas; Willoughby, Charles. Japanese Operations in the Southwest Pacific Area, Volume II – Part I. Reports of General MacArthur. United States Army Center of Military History.*

споруджений польовий госпіталь, загинуло 59 людей, а 77 отримали поранення⁸⁴.

Тієї ж ночі японський легкий крейсер *Yubari* та дев'ять есмінців здійснили обстріл пляжів, але їхня точність була низькою. Незважаючи на контратаку моторних торпедних катерів, японські кораблі уникли пошкоджень і відійшли. У цей же час інші підрозділи 43-ї дивізії США висадилися на пляжі Занана, що за 10 км на схід від Мунди, оминувши головні оборонні укріплення японців на пляжі Лаяна поблизу авіабази. Досягнувши річки Баріке, американські війська почали підготовку до атаки на Мунду.

У відповідь генерал Нобору Сасакі запросив підкріплення. 4 липня з Рабаула вийшов конвой з трьома есмінцями під командуванням контр-адмірала Теруо Акіями, що доставив 1200 солдатів. Проте поблизу Нової Джорджії японські сили зіткнулися з потужною ескадрою США: три легких крейсери та дев'ять есмінців на чолі з контрадміралом Ейнсвортом. У ході бою японці потопили есмінець *USS Strong* і легкий крейсер *USS Helena*, однак втратили міноносці *Niizuki* та *Nagatsuki*.

Наступ американців від Занани сповільнився через складний рельєф: густі джунглі, болота та пагорби. До того ж, недосвідченість 43-ї дивізії призвела до хаосу в колонах. Генерал Хестер спробував обійти японців у Лаяні, але розділення сил у складній місцевості дозволило ворогу чинити ефективний опір. До вечора 9 липня просування було мінімальним, війська перегрупувалися.

11 липня оперативна група контр-адмірала Меррілла провела потужне бомбардування японських позицій, випустивши понад 8700 снарядів. У той час японці безперешкодно постачали підкріплення. 12–13 липня 16 барж із припасами дісталися Нової Джорджії, а під прикриттям морського бою біля острова Коломбангара висадилися 1200 солдатів. Ситуація на Новій Джорджії залишалася напруженою, з важкими боями як на суші, так і на морі.

⁸⁴ *Mersky, Peter B.* Time of the Aces: Marine Pilots in the Solomons, 1942–1944. Headquarters, U.S. Marine Corps, 1993.

13 липня ситуація на фронті почала кардинально змінюватися. 172-й піхотний полк здійснив прорив через японські позиції, взявши на себе завдання очистити пляж Лаяна від ворога. Ця місія була виконана успішно, що дозволило організувати висадку підкріплень і постачання припасів у безпосередній близькості від лінії фронту. Першими підкріпленнями стала рота танків морської піхоти⁸⁵.

Проте труднощі залишалися. Цілий японський батальйон оточив 169-й полк, лінії постачання якого були серйозно порушені. Дорога, якою надходили припаси, була під постійним обстрілом ворога, а десантування з повітря через густу рослинність виявилось малоефективним. Лише 16 липня 169-му полку вдалося захопити стратегічно важливий пагорб, що послабило японський контроль у цьому секторі.

Незважаючи на повільний прогрес, численні випадки дружнього вогню і виснаження серед військ змусили генерала Оскара Грісволда, командира оперативного штабу, особисто оцінити ситуацію. На його прохання адмірал Вільям Хелсі наказав залучити 25-ту і 37-му піхотні дивізії. Також генерал Міллард Хармон, командувач усіх армійських підрозділів США в південно-західній частині Тихого океану, вирішив змінити керівництво. 15 липня він наказав замінити генерала Хестера на генерала Грісволда для покращення управління і мотивації військ.

Того ж дня відбувся останній великий японський авіаналіт. Сімдесят п'ять літаків атакували американські кораблі біля Нової Джорджії, але ціна для японців була високою: сорок п'ять літаків були збиті, а збитки для флоту США виявилися мінімальними.

17 липня японські сили здійснили несподівану контратаку. Генерал Сасаки мав намір переломити хід боїв і змусити американське командування відмовитися від подальшого наступу. Основні сили 229-го полку атакували фронтальні позиції, тоді як 13-й полк, прибувши морем, обійшов американські

⁸⁵ *Melson, Charles D.* Up the Slot: Marines in the Central Solomons. Historical Branch, Headquarters, U.S. Marine Corps, 1993 p.

війська, відрізавши 43-тю дивізію від основних підрозділів. У відповідь генерал Грісволд направив 148-й полк, який після жорстоких боїв зумів відкинути ворога. 20 липня було відновлено зв'язок із 169-м полком, хоча той уже був виснажений і потребував заміни. Його місце зайняли підрозділи 145-го і 148-го полків⁸⁶.

Одночасно американці організували амфібійну операцію для захоплення порту Байроко. Незважаючи на значну підтримку авіації, захопити порт одразу не вдалося. Японці, поповнені новими силами, утримували позиції до 24 липня, але були змушені відступити.

Американський наступ на аеродром Мунда супроводжувався важкими боями. Після тривалих артилерійських обстрілів і атак із застосуванням танків та вогнеметів 5 серпня американські війська захопили аеродром. Останні японські позиції в районі було ліквідовано до 25 серпня. Водночас інші підрозділи проводили операції на сусідніх островах. 16 серпня острів Баанга був захоплений, що дозволило знищити японські артилерійські батареї, які обстрілювали аеродром. До 20 серпня Баангу повністю зачистили від ворога.

На острові Арундел бої тривали до 20 вересня. Американці, використовуючи артилерію і посилюючи свої підрозділи новими батальйонами, змогли витіснити японців і остаточно встановити контроль над островом.

13 липня 1943 року ситуація в районі Нової Джорджії почала змінюватися. Кампанія, спрямована на завоювання цього острова, виявилася значно складнішою, ніж очікували американці. Основною причиною цього були жорсткий опір японських військ та екстремальні умови місцевості. Складний рельєф, густі джунглі та тропічні хвороби стали суттєвим викликом для американських сил. Загалом армія США та рейдери втратили близько 1100 осіб загиблими та 4400 пораненими. До цього слід додати численні випадки бойового стресу та захворювань, які ще більше ускладнювали ситуацію.

⁸⁶ *Rentz, John. Marines in the Central Solomons. Historical Branch, Headquarters, U.S. Marine Corps, 1952 p.*

Японський гарнізон зазнав ще більших втрат – майже 2500 осіб загинули в боях. Однак значну частину японських сил вдалося евакуювати та передислокувати на сусідні острови, такі як Коломбангара. Цей острів став стратегічною точкою оборони, де зосередилося близько 12 400 японських солдатів. Віце-адмірал Гун'їті Кусака покладав великі надії на цей бастіон, сподіваючись стримати подальший наступ американських військ⁸⁷.

Однак оптимізм союзників, похитнутий затяжними боями, підштовхнув адмірала Вільяма Хелсі та інших командирів США до перегляду своєї стратегії. Було прийнято рішення уникати операцій, які вимагали тривалих і виснажливих боїв за другорядні позиції. Натомість союзники зосередилися на захопленні лише ключових стратегічних об'єктів, залишаючи менш важливі ізольованими без постачання, що дозволяло їм падати самотійно. Такий підхід отримав назву «стрибок жаби» і став основою американської стратегії на Тихоокеанському театрі до кінця війни.

Подальші амфібійні дії здійснювалися з підтримкою авіабази Мунда, розташованої на Новій Джорджії. Її злітно-посадкова смуга була поступово подовжена спочатку до 1830 метрів, а до грудня 1943 року – до 2440 метрів. Крім того, на маленькому острові Ондонга, за 9,5 кілометрів на північний захід від Мунди, побудували другий аеродром. Ці бази стали ключовими пунктами для наступальних операцій союзників, але обидві були закриті до березня 1945 року, коли бойові дії перемістилися в інші регіони Тихого океану.

Кампанія на Новій Джорджії стала важливим уроком для американських військ у Тихоокеанському театрі бойових дій. Хоча острів зрештою був захоплений, цей успіх мав високу ціну через значні втрати, спричинені не лише бойовими діями, але й суворими умовами середовища. Затяжні бої та втрати союзників підштовхнули командування до перегляду стратегії, що привело до впровадження концепції «стрибка жаби». Цей підхід дозволив уникнути

⁸⁷ Operations in the New Georgia Area 21 June – 5 August 1943. Washington, D. C. : Office of Naval Intelligence U. S. Navy NAVY DEPARTMENT, 1943. 96 p.

непотрібних втрат та забезпечити зосередження зусиль на ключових стратегічних об'єктах.

Водночас японська армія продемонструвала вміння маневрувати та організовувати евакуацію своїх військ, що дозволило зберегти частину гарнізону для оборони інших островів. Попри це, союзники досягли важливої переваги завдяки створенню авіабаз, які стали плацдармом для подальших наступів. Кампанія на Новій Джорджії стала одним із перших прикладів ефективного поєднання наземних, морських та авіаційних операцій, закладаючи основи для перемог у подальших етапах війни на Тихому океані.

3.2. Морські битви навколо Соломонових островів

24 серпня почалася третя велика авіаносна битва Тихоокеанської війни. Із трьох американських авіаносців у Південному Тихому океані лише два були готові до бою.

Адмірал Ямамото, плануючи бій, переслідував дві головні цілі. Перша полягала у зміцненні японських сил на Гуадалканалі, де становище стало критичним. Для цього було необхідно знищити американські кораблі в районі. Авіаносні літаки Нагумо мали знищити кораблі США, а авангардне з'єднання контрадмірала Хіроакі Абе забезпечувало захист авіаносців *Shokaku* і *Zuikaku*. Потім, за допомогою передового з'єднання, підтримки адмірала Кондо і, якщо потрібно, 18-дюймових гармат лінкора *Yamato*, планувалося добити американський флот⁸⁸.

Другою метою було перевезення японського конвою з 1500 солдатами на Гуадалканал і забезпечення їхньої висадки. У нічний час важкі крейсери 8-го флоту мали обстріляти авіабазу Гендерсон-Філд, підтримуючи висадку.

23 серпня американська розвідка першою виявила японський конвой. Адмірал Флетчер наказав літакам з *USS Saratoga* знайти й атакувати японські

⁸⁸ *Stille, Mark*. *USN Carriers vs IJN Carriers: The Pacific 1942. Duel*, Vol. 6. Oxford: Osprey Publishing, 2007. 80 p.

кораблі, але через погані погодні умови цього зробити не вдалося. Наступного дня американці знову виявили японські сили, зокрема легкий авіаносець Руґґо.

Уранці 24 серпня Руґґо підняв першу хвилю літаків для атаки на Гендерсон-Філд. У відповідь Флетчер відправив літаки з USS Enterprise для перехоплення. Через слабкий радіозв'язок і плутанину американські сили не змогли координувати дії ефективно, але їм вдалося завдати значної шкоди Руґґо, що зрештою був затоплений.

Роздробленість японських сил, на яку наполягав Ямамото, стала фатальною помилкою, як і в битві біля Мідвея. Американці змогли скористатися цією слабкістю, хоча їхні власні дії не були бездоганними через проблеми зі зв'язком і координацією.

Цей бій, що отримав назву «Бій у Східних Соломонових островах», продемонстрував, наскільки важливу роль у Тихоокеанській війні відігравала авіація.

Авіаносець Руґґо вже не міг прийняти літаки, які поверталися після бойових вильотів. Коли ударна група USS Enterprise виявила його, у Руґґо просто не вистачило літаків, щоб забезпечити надійне прикриття з повітря. Перша атака відбулася о 15:57 силами 30 бомбардувальників. За словами капітана Като, який вижив у цьому бою, кораблю вдалося уникнути більшості бомб, за винятком кількох близьких розривів. Проте торпеда влучила у корму з лівого борту.

Важкий крейсер Топе також був атакований пікірувальниками та торпедоносцями, але пошкоджень не отримав. Пошкодження рульового управління Руґґо змусило його обертатися по колу, а пожежі й крен зробили ситуацію критичною. Літакам, які перебували в повітрі після атаки на Гуадалканал, було наказано сідати на аеродром Бука, але їм забракло пального. Есмінець Amatsukaze підняв на борт 300 членів екіпажу, проте ризикував затонути разом із авіаносцем через заведені швартови. О 20:00 Руґґо затонув, а 14 його літаків приземлилися на воду, врятувавши сімох пілотів.

У цей час японці готували удар у відповідь. Гідролітак із крейсера *Chikuma* виявив оперативне з'єднання 61. О 14:45 два японських авіаносці, *Shokaku* та *Zuikaku* підняли літаки в атаку: з першого – 18 бомбардувальників і 4 винищувачі *Zero*, зі другого – 9 бомбардувальників і 6 *Zero*. *USS Enterprise* перебував у центрі кільця захисту з лінкора, двох крейсерів і шести есмінців. *USS Saratoga* охороняли два крейсери та п'ять есмінців⁸⁹.

О 16:38 *USS Enterprise* був атакований пікірувальниками та торпедоносцями. Незважаючи на щільний зенітний вогонь, японські пілоти атакували з відвагою. Перша бомба влучила в кормовий ліфт, пробивши три палуби. Друга вибухнула поруч, а третя – трохи позаду надбудови, завдавши незначних пошкоджень. Хоча *USS Enterprise* був у вогні, його корпус залишився неушкодженим. Судно втратило 74 членів екіпажу, а 95 отримали поранення. ППО авіаносця, посилене додатковими гарматами, виявилось недостатнім⁹⁰.

Японська друга хвиля не змогла знайти оперативне з'єднання 61 через помилкові координати. Це, ймовірно, врятувало *USS Enterprise*. Проблеми з керуванням кораблем ускладнили його евакуацію, але авіація з Гуадалканалу забезпечила надійне прикриття. Американські літаки, які залишилися після першої атаки, продовжили завдавати ударів по японському флоту. У 17:40 два пікірувальники пошкодили гідроавіаносець *Chitose*, який відправили на ремонт до Японії.

Тим часом японський конвой із 1500 солдатами, який прямував до Тайву-Пойнт, потрапив під бомбардування американських літаків. Легкий крейсер *Jintsu* і есмінці прикривали конвой, але *Kinyo Maru* отримав пряме влучання бомби та був охоплений полум'ям. *Mutsuki*, який допомагав евакуювати екіпаж транспорту, був потоплений торпедою. Попри втрати, адмірал Танака продовжував керувати операцією, хоча конвой змушений був відступити.

⁸⁹ *Lengerer, Hans*. The Aircraft Carriers of the Shōkaku Class. London: Conway, 2014. 109 p.

⁹⁰ *Mark Stille*. USN Carriers vs IJN Carriers: The Pacific 1942. Osprey Publishing, 2007. 80 p.

Дії японців свідчать про труднощі координації флоту. Попри збереження двох важких авіаносців, втрати *Ryujo* та пошкодження *Chitose* підірвали бойовий потенціал флоту. Рішення адмірала Ямамото відвести основні сили викликає питання, адже пошкоджений *USS Enterprise* міг стати легкою здобиччю в разі продовження бою.

У вересні та жовтні битви між японськими та американськими силами на та довкола Гуадалканалу почали набувати систематичного характеру, поступово ескалюючи. Обидві сторони активно посилювали свої позиції, направляючи підкріплення. Для цієї віддаленої частини світу ставки стали неймовірно високими, і битва перетворилася на національне випробування сили волі. Американські військові стратеги були рішуче налаштовані забезпечити безперервність постачання між США та Австралією, тоді як японці прагнули цей шлях відрізати⁹¹.

Попри безліч дрібних морських сутичок у районі Соломонових островів, у жовтні японці вирішили розпочати масштабний наступ. Їхні тактичні цілі включали захоплення авіабази Гендерсон-Філд на Гуадалканалі, знищення 10 000 американських солдатів, які перебували на острові, та ліквідацію всіх союзницьких військових кораблів у цьому регіоні. Для досягнення цих цілей 11 жовтня з бази на атолі Трук вийшла велика флотилія, що включала чотири авіаносці, чотири лінкори, десять крейсерів та тридцять есмінців.

Тим часом до командування Південно-Тихоокеанськими силами США було призначено віцеадмірала Вільяма Хелсі. До 24 жовтня в район бойових дій прибули *USS Enterprise* та *USS South Dakota* разом із супровідними кораблями, подвоївши вогневу міць американського флоту. Ударна група США тепер складалася з двох авіаносців, одного лінкора, шести крейсерів і чотирнадцяти есмінців. Хоча співвідношення сил усе ще залишалось 2:1 на користь японців, для 1942 року це були доволі сприятливі умови. Хелсі наказав флоту вирушити

⁹¹ *T. J. McKearney*. The Solomons naval campaign: a paradigm for surface warships in maritime strategy. PN, 1985. 293 p.

на північ від островів Санта-Круз, щоб перехопити японські сили та не дозволити їм підтримати вторгнення.

На світанку 26 жовтня USS Enterprise запустив пошукову групу з 16 пікірувальних бомбардувальників SBD із 500-фунтовими бомбами. Перший контакт завершився успіхом: два бомбові удари вивели авіаносець Zuiho з бою. Однак японці вже запустили ударну групу з 65 літаків⁹².

О 9:30 USS Hornet підняв у повітря дві ударні групи із загальною кількістю 54 літаки. Пролітаючи назустріч японським літакам, американські пілоти прорвалися крізь щільну оборону винищувачів противника. Їхні пікірувальні бомбардувальники нанесли шість влучних ударів 1000-фунтовими бомбами по авіаносцю Shokaku, вивівши його з бою. Друга хвиля атакувала крейсер Chikuma, завдавши йому таких ушкоджень, що він також вийшов із битви.

Бій біля островів Санта-Круз став черговим випробуванням майстерності обох флотів і демонстрацією стратегічної важливості авіаносців у Тихоокеанській війні.

На той момент USS Hornet втратила свій останній шанс на порятунок. Група кораблів супроводу USS Enterprise потрапила в невеликий дощовий шквал і залишилася поза увагою японських авіаційних груп. Уся лють ворога обрушилася саме на Hornet.

О 10:12 ранку пікірувальники D3A Val почали атаку. Капітан Мейсон намагався маневрувати кораблем на високій швидкості, ухиляючись від дощу бомб, що сипалися з неба. Одна з них влучила в задню частину польотної палуби. Згодом лідер авіазагону з авіаносця Shokaku, чий літак був смертельно уражений зенітним вогнем, скерував свій бомбардувальник у надбудову USS Hornet. Це призвело до знищення сигнального мосту, а палаючі уламки та вибухонебезпечні боєприпаси посипалися на палубу, пробиваючи її в кількох місцях.

⁹² *Mark R. Peattie*. Sunburst: The Rise of Japanese Naval Air Power, 1909–1941. Annapolis : Naval Institute Press, 2001. 364 p.

Після цього, коли остання хвиля бомбардувальників завершила свою атаку, торпедоносці атакували з різних напрямків. Дві торпеди влучили у правий борт, а три бомби вибухнули на різних рівнях корабля. Водночас палаючий торпедоносець типу B5N Kate здійснив самогубний таран у передню частину корпусу з лівого борту.

Протягом десяти хвилин USS Hornet зазнав катастрофічних пошкоджень. Від шаленого авіанальоту, що прийшов із усіх боків, корабель втратив електроенергію, був охоплений численними пожежами, а численні члени екіпажу загинули або отримали поранення. Корабель залишився нерухомим у воді, смертельно пошкодженим⁹³.

На допомогу прийшли кораблі супроводу: USS Mustin, USS Russell і USS Morris. Вони підійшли впритул, щоб евакуювати поранених (75 осіб) та неключовий персонал (800 осіб) на свої борти або в рятувальні плоти. Незважаючи на критичну ситуацію, пожежні команди змогли взяти вогонь під контроль, зменшити крен корабля та частково відновити його рухомість. Hornet було взято на буксир USS Northampton, але вже невдовзі знову почався авіаналіт.

О 16:30 ще одна торпеда влучила в правий борт, а дві бомби пробили польотну палубу. Корабель знову зупинився, і ключові машинні відділення опинилися під водою. Було зрозуміло, що японці не збиралися давати USS Hornet шанс на виживання.

До 17:30 корабель був повністю залишений екіпажем. Щоб він не дістався японському надводному флоту, що наближався, есмінцям USS Mustin та USS Anderson було наказано його затопити. Протягом двох годин у корпус корабля було випущено дев'ять торпед і 369 снарядів калібру 5 дюймів. Однак навіть палаючи, Hornet не тонув.

Коли на горизонті з'явилися японські кораблі, есмінці Makigumo та Akigumo випустили по ньому ще чотири торпеди типу Long Lance. О 1:35 27

⁹³ *Bob Fish*. Battle of Santa Cruz Islands (Hornet CV-8). USS Hornet Museum. URL: <https://uss-hornet.org/wp-content/uploads/2017/11/Website-Extended-Info-Battle-of-Santa-Cruz-Islands.pdf>.

жовтня USS Hornet остаточно затонув. Цей трагічний фінал став черговою демонстрацією суворих реалій морської війни в Тихому океані.

У ніч з 12 на 13 липня 1943 року японська військово-морська група під командуванням контрадмірала Сюзі Ісакі намагалася доправити підкріплення до Віли на острові Коломбангара через затоку Кула. До складу групи входили легкий крейсер Jintsu та есмінці Mikazuki, Yukikaze, Namakaze, Kiyonami і Yugure. Чотири транспортні есмінці – Satsuki, Minazuki, Yunagi та Matsukaze – перевозили 1200 солдатів для підсилення японських позицій у відповідь на дії союзників на Новій Джорджії⁹⁴.

Рух японської групи виявили союзні берегові спостерігачі, які передали інформацію командуванню. У відповідь адмірал Вільям Хелсі наказав зібрати оперативну групу для перехоплення ворога. Завданням керував контрадмірал Волден Л. Ейнсворт. У складі союзної групи були легкі крейсери USS Honolulu, USS St. Louis і HMNZS Leander, а також есмінці USS Nicholas, USS O'Bannon, USS Taylor, USS Jenkins, USS Radford, USS Ralph Talbot, USS Buchanan, USS Maury, USS Woodworth та USS Gwin.

Союзні кораблі діяли у колоні: п'ять есмінців попереду, за ними крейсери та ще п'ять есмінців у тилу. Кораблі були поділені на два ескадрони під командуванням капітанів Френсіса МакІнерні і Томаса Райана. Головним завданням було не допустити висадку японських військ і припинити постачання до Мунди.

Оперативна група Ейнсворта вийшла з бази поблизу Тулагі 12 липня о 17:00. Вони рухалися вздовж західного узбережжя острова Санта-Ізабель, приховуючи своє розташування від японської авіації. План передбачав, що передові есмінці атакуватимуть торпедами, а крейсери підтримуватимуть їх вогнем з головних гармат.

Японські кораблі не мали радарів, але змогли визначити розташування союзників за допомогою електромагнітних сигналів їхніх систем. Приблизно о

⁹⁴ *Estate of R. S. Crenshaw*. South Pacific Destroyer: The Battle for the Solomons from Savo Island to Vella Gulf. Naval Institute Press, 2009. 304 p.

01:00 13 липня союзники встановили радіолокаційний контакт із японськими кораблями поблизу Коломбангари. Американські есмінці збільшили швидкість, щоб завдати удару торпедами, тоді як крейсери розвернулися для стрільби. Проте японці вже встигли запустити свої торпеди Long Lance, які мали більшу дальність, ніж союзні.

Бій почався о 01:03. USS Nicholas відкрив торпедний вогонь по Jintsu на відстані близько 10 000 ярдів. Jintsu увімкнув прожектор, але потрапив під щільний обстріл союзників. За 14 хвилин Jintsu зазнав значних ушкоджень, втратив керування і, зазнавши кількох торпедних влучань, затонув о 01:45. Разом із ним загинула майже вся команда, включно з адміралом Ісакі.

Союзний крейсер HMNZS Leander отримав влучення снарядом від Jintsu, що пошкодило радіозв'язок. Кілька японських торпед було помічено, і союзні кораблі почали маневрувати, щоб уникнути зіткнень. Внаслідок цього Leander отримав пряме влучення торпедою та був змушений відступити під прикриттям USS Radford і USS Jenkins⁹⁵.

Під час хаосу ескадрон під командуванням Райана відкрив вогонь торпедами з відстані 7 900 ярдів. Есмінці МакІнерні переслідували японські кораблі, які почали відступати. Тим часом японські есмінці перезарядили торпедні апарати всього за 18 хвилин і знову вступили в бій.

Радар союзників знову зафіксував японців о 01:56. Вважалося, що це власні кораблі МакІнерні, тож союзники спочатку не відкривали вогню. Однак після підтвердження ідентичності кораблів USS St. Louis і USS Honolulu були уражені японськими торпедами. Хоча ушкодження були значними, вони не призвели до затоплення кораблів. USS Gwin зазнав удару торпедою, що спричинило важкі втрати. Його довелося затопити о 09:30. Загалом 61 член екіпажу загинув, а вижилі були евакуйовані на USS Ralph Talbot.

Битва при Коломбангарі засвідчила тактичну перевагу японських торпед і ефективність їхніх маневрів вночі. Водночас союзники втратили змогу

⁹⁵ Paul S. Dull. A Battle History of the Imperial Japanese Navy, 1941- 1945. Naval Inst Pr, 2007. 402 p.

повністю зупинити підкріплення до Нової Джорджії, але змусили ворога заплатити високу ціну за цю операцію.

У червні 1943 року союзники розпочали операцію «Cartwheel», яка була спрямована на нейтралізацію японського бастіону в Рабаулі. Кампанія включала одночасні наступи на Соломонові острови та південно-східну частину Нової Гвінеї. Американські війська висадилися в Рендові та на острові Нова Джорджія, на що японське командування 8-го флоту та 17-ї армії, зі штабом у Рабаулі, відповіло значним підкріпленням сил навколо Мунди та Коломбангари. Це призвело до серії битв, зокрема у затоці Кула та біля острова Коломбангара, де військово-морські сили США протистояли японським кораблям, що перевозили війська та припаси. Незважаючи на великі втрати, японці змогли затягнути кампанію на Новій Джорджії, укріпивши свої позиції в Коломбангарі. В результаті цього регіон перетворився на ключовий японський гарнізон⁹⁶.

Після битви при Коломбангарі японські сили перевели підкріплення до порту Віла на Коломбангарі в декілька нічних операцій, використовуючи есмінці як швидкісні транспорти. Під час місії 1 серпня 1943 року чотири японські есмінці зіткнулися з 15 торпедними катерами США, але змогли уникнути близько 30 торпед, доставивши 900 солдатів і 120 тонн вантажу. Під час цього рейду японський есмінець Amagiri знищив катер PT-109, яким командував майбутній президент США Джон Ф. Кеннеді.

22 липня та 1 серпня японські кораблі обирали маршрут уздовж північного узбережжя острова Велла-Лавелла через затоку Велла, де транспорт розвантажувався на баржі. Маршрут через затоку Кула був прямішим, але небезпечнішим через активність американських крейсерів і есмінців. Японське командування недооцінило загрозу, що представляли торпедні катери союзників, і вирішило повторити успішну місію 1 серпня, хоча кілька командирів висловили побоювання через передбачуваність маршруту.

⁹⁶ Operations in the New Georgia Area 21 June-5 August 1943. Office of Naval Intelligence. United States Navy, 1944. 96 p.

Американська сторона, отримавши точні розвіддані, підготувала протидію. Контрадмірал Вілкінсон доручив командування Фредерику Мусбругеру, який сформував ударну групу з шести есмінців, серед яких USS Dunlap, USS Craven, USS Maury, USS Lang, USS Sterett і USS Stack. План Мусбругера полягав у використанні торпед для початкового удару з подальшим гарматним обстрілом. Адмірал Мотосіро Іджуїн вирушив із Рабаула, командуючи загonom із дев'яти есмінців. Його метою було зустрітися з невеликими суднами біля острова та евакуювати війська під покровом ночі⁹⁷.

Американські есмінці вийшли з затоки Пурвіс об 11:30 ранку, випередивши графік на годину. Тим часом японські кораблі, очолювані есмінцем Hagikaze, прямували вузькою колоною зі швидкістю 30 вузлів. Їхній останній корабель, Shigure, через проблеми з котлами відстав на 1500 ярдів.

О 23:33 USS Dunlap першим виявив японські кораблі на радарі на відстані 29 500 ярдів. Незабаром USS Craven підтвердив контакт. Мусбругер наказав підготуватися до торпедного удару. О 23:41, на відстані 6 300 ярдів, американські есмінці випустили 24 торпеди, які були оснащені новими боєголовками з торпексом – потужною сумішшю вибухових речовин.

Японці помітили загрозу надто пізно. Вже за кілька хвилин три кораблі – Hagikaze, Arashi і Kawakaze – були серйозно пошкоджені. Shigure вдалося уникнути значних ушкоджень завдяки його віддаленій позиції. Незважаючи на це, він випустила відповідний залп із восьми торпед, але безрезультатно⁹⁸.

Американські есмінці, використовуючи гармати, добили пошкоджені японські кораблі. До півночі Hagikaze та Arashi перетворилися на палаючі уламки. Лише Shigure вдалося втекти, але її командир Хара вирішив відступити, вважаючи, що американські кораблі мають повітряну підтримку.

Це була перша нічна торпедна сутичка, у якій японці зазнали поразки. Для США це була демонстрація ефективності торпед і нових тактичних підходів.

⁹⁷ Vincent P. O'Hara. The Battle of Vella Gulf. Microworks. URL: http://www.microworks.net/pacific/battles/vella_gulf.htm.

⁹⁸ Solomon Islands Naval Battles. *Nihon Kaigun*. URL: http://combinedfleet.com/battles/solomon_islands_campaign#Vella_Gulf.

Втрати Японії – три есмінці та понад тисячу моряків. Американці ж підтвердили свою перевагу в нічних боях, отримавши уроки з попередніх битв і поліпшивши свою зброю. Ця битва також мала психологічний вплив на Японію, змусивши їх почати евакуацію військ із Коломбангари. Американці ж утвердилися в переконанні, що їхні есмінці можуть діяти незалежно та ефективно в ролі ударних сил.

Пізніше, 18 серпня 1943 року, відбувся бій під Хораніу. Японський план передбачав перекидання військ і обладнання до Гораніу за допомогою невеликого конвою. У складі конвою були 13 барж, торпедні катери, переслідувачі підводних човнів і моторні баржі. Для супроводу використовували чотири есмінці: Sazanami, Namakaze, Isokaze та Shigure під командуванням контрадмірала Мацудзі Іджуїна.

Союзники, отримавши розвідувальні дані про пересування японського конвою, направили чотири есмінці під командуванням капітана Томаса Дж. Райана: USS Nicholas, USS O'Bannon, USS Taylor і USS Chevalier. Їх завданням було перехопити японський конвой і зірвати його операцію. У ніч із 17 на 18 серпня японський конвой наблизився до Велла-Лавелли. Близько 23:30 ворожий флот був атакований американськими торпедоносцями Grumman TBF Avenger, проте атака не завдала значної шкоди. Незабаром есмінці Райана виявили японські кораблі за допомогою радарів і розпочали підготовку до торпедної атаки.

Японські есмінці відкрили торпедний і гарматний вогонь близько 00:50, але через активні маневри американські кораблі уникнули всіх 31 запусненої торпеди. Відповідь американців із 5-дюймових гармат пошкодила Namakaze та Isokaze. Японці намагалися використати димові завіси та зигзагоподібні маневри, щоб уникнути влучень. Попри зусилля японського флоту, американські есмінці змогли потопити п'ять малих кораблів, серед яких два переслідувачі підводних човнів, два торпедні катери та одну моторну баржу. Однак більшість барж із військами встигли сховатися вздовж північного узбережжя Велла-Лавелли, а 19 серпня доставили 390 солдатів до Гораніу.

Американські есмінці зазнали мінімальних пошкоджень, але механічна несправність на USS Chevalier унеможливила переслідування японського флоту. Японці, у свою чергу, вважали, що потопили один американський есмінець, хоча це було неправдою. Японські сили змогли використати базу в Горанію для підтримки своїх операцій на Велла-Лавеллі. Проте вже у вересні союзники захопили цей плацдарм, витіснивши залишки японських військ⁹⁹.

Зрештою, серпнева евакуація японських сил із центральних Соломонових островів завершилася повним відходом до Рабаула. Союзники поступово посилили контроль над архіпелагом, що створило умови для подальших наступальних операцій у напрямку Нової Гвінеї та Філіппін.

Після битви при Хоранію, японське командування продовжило намагання евакуювати японський гарнізон, який опинився у пастці. Для виконання цієї місії адмірал Ідзуйн зібрав дев'ять есмінців: Akigumo, Isokaze, Kazegumo, Shigure, Samidare, Yugumo, а також три кораблі для перевезення солдатів – Fumizuki, Matsukaze та Yunagi. Крім них, в операції брали участь ще 12 менших суден, включно з десантними амфібійними кораблями. План евакуації передбачав вивезення гарнізону до безпечних позицій, незважаючи на ризик зіткнення з американськими військовими кораблями¹⁰⁰.

6 жовтня, о 6:14 ранку, есмінці Shigure та Samidare вирушили до запланованої точки евакуації в затоці Марквана, прикриваючи транспортні судна. Однак уже вдень їх помітили американські патрульні літаки, і незабаром три есмінці США – USS O'Bannon, USS Selfridge та USS Chevalier – отримали наказ вирушити назустріч японському загону. Ще три кораблі – USS Ralph Talbot, USS Taylor та USS Lavallette – були відкликані з конвою та направлені до західного узбережжя Велла-Лавелла.

Американські кораблі значно поступалися чисельністю японським, але перевага в тактиці та використанні радарів дозволила їм швидко підготуватися

⁹⁹ C. W. Kilpatrick. *Naval Night Battles of the Solomons*. Exposition-Phoenix Pr, 1987. 315 p.

¹⁰⁰ Battle off Horaniu | Operations & Codenames of WWII. *Operations & Codenames of WWII*. URL: <https://codenames.info/operation/battle-off-horaniu/>.

до бою. Відстань між двома ескадрами скорочувалася, і зіткнення стало неминучим.

Уночі 6 жовтня 1943 року Вокер віддав наказ атакувати японські сили, незважаючи на те, що його три есмінці протистояли дев'яти японським кораблям. Японський розвідувальний літак уже виявив американців, але Іджуїн, замість того щоб уникнути зіткнення, цього разу вирішив вступити в бій. Його сили були розділені на дві групи: перша складалася з чотирьох есмінців Групи підтримки, друга – з двох есмінців, що супроводжували Транспортну групу.

О 22:31 американці помітили японські кораблі та відкрили вогонь, випустивши торпеди з відстані 7000 ярдів (понад 6 км). У відповідь Іджуїн спробував маневрувати, але *Yuguto*, один із японських есмінців, висунувся вперед і порушив лінію вогню своїх же кораблів. Це дозволило американцям зосередити вогонь на цьому кораблі: *Yuguto* був уражений торпедою та артилерійським вогнем, залишившись дрейфувати в полум'ї¹⁰¹.

Проте японці швидко відповіли. *USS Chevalier* отримав пряме влучення торпедою, яка підірвала його боєзапас у носовій частині. Через кілька хвилин *USS O'Bannon* випадково протаранив пошкоджений корабель, у результаті чого обидва судна зазнали серйозних пошкоджень. Тим часом *USS Selfridge*, намагаючись уникнути атак, потрапив під японський торпедний залп, який зруйнував його передню частину¹⁰².

На момент кульмінації бою до американців поспішили три додаткові есмінці, але їхній підхід був запізним. Японська авіація помилково ідентифікувала їх як крейсери, що змусило Іджуїна припинити бій. Він вирішив евакуювати свої війська, що залишалися на Велла-Лавелла, і наказав транспортним кораблям пройти непоміченими повз пошкоджені американські кораблі. У результаті японці врятували 589 військових, здійснивши успішну евакуацію.

¹⁰¹ *Kent G. Budge. Vella Lavella. The Pacific War Online Encyclopedia.* URL: http://pwencycl.kgbudge.com/V/e/Vella_Lavella.htm.

¹⁰² *Mark Stille. USN Destroyer vs IJN Destroyer: The Pacific 1943.* Osprey Publishing, 2012. 80 p.

В історіографії цю сутичку називають Бій біля острова Велла-Лавелла. Хоча тактично битва виявилася японською перемогою, її стратегічна значущість була обмеженою. Японці втратили важливий корабель, *Yuguto*, тоді як американці залишили бій із серйозними пошкодженнями, але змогли зберегти більшість своїх суден. У Сполучених Штатах цю битву сприймали як моральну перемогу, адже три есмінці сміливо кинули виклик значно сильнішому флоту.

Морські бої на Соломонових островах, включаючи битви біля Коломбангари та в протоці Кула битви при Хораніу, Велла, Велла-Лавелла, стали важливими етапами у поступовому переході стратегічної ініціативи до союзників у Тихоокеанській війні. Американський флот вдосконалював застосування радарів, що забезпечувало їм перевагу в нічних боях. Крім того, союзники активно розробляли нові тактики, зокрема використання торпед есмінцями в умовах обмеженої видимості. Японці зазнавали суттєвих втрат у кораблях і людських ресурсах, що впливало на їхню здатність проводити масштабні операції. Крім того, їхня стратегія, побудована на нічних боях і торпедних атаках, почала втрачати ефективність через передбачуваність і адаптацію союзників. Успіхи в морських боях створили умови для наземного вторгнення союзників на Бугенвіль, який мав стати ключовою точкою для подальшого просування до архіпелагу Бісмарка та відрізання Японії від ресурсів.

Морські бої на Соломонових островах забезпечили союзникам необхідну стратегічну перевагу, завдавши серйозного удару японському флоту. Ці успіхи заклали основу для ефективної десантної операції на Бугенвілі, яка стала наступним етапом у поступовому витісненні японських сил із південної частини Тихого океану.

3.3. Битва за Бугенвіль

Після успішного завершення кампанії в Новій Джорджії союзники зосередилися на наступному стратегічному кроці – захопленню острова Бугенвіль та оточенні Рабаула, ключової японської бази в південній частині Тихого океану. Кампанія в Новій Джорджії, хоч і була успішною, виявила значні складнощі. Виснажливі бої, величезні втрати серед особового складу, а також захворювання серед військових стали серйозними викликами. Наприклад, кожен з рейдерських батальйонів морської піхоти США втратив понад 25% особового складу внаслідок боїв, а хвороби ще більше скоротили чисельність ефективних бійців. Проте ці випробування дозволили командуванню союзників вдосконалити стратегію для наступної операції на Бугенвілі¹⁰³.

Острів Бугенвіль, який після Першої світової війни перебував під мандатом Австралії, набув важливого значення під час Другої світової війни. У березні 1942 року японські війська окупували цей острів, що входить до складу Соломонових островів, у рамках операції з блокади сполучень між США та Австралією. Одразу після окупації почалося будівництво кількох аеродромів, які мали забезпечити ефективну авіаційну підтримку операцій в регіоні. Найважливіші з них розташувалися на острові Бука на північному краю Бугенвіля, у районі Буїн на південному узбережжі, а також у К'еті на східному березі острова. Окрім цього, на островах Шортленд було створено базу для гідролітаків та якірну стоянку, які відіграли важливу роль у битві за Гуадалканал. Саме в Буїні японці розмістили штаб 8-го флоту, перетворивши цей район на ключову ланку своїх оборонних рубежів.

На момент активізації бойових дій японські війська на Бугенвілі налічували близько 40 000 осіб, більшість із яких складали солдати 6-ї дивізії 17-ї армії. Ще 20 000 осіб належали до 8-го зведеного морського корпусу та підрозділів будівельних частин. Однак оборонний потенціал японців був

¹⁰³ *Lofgren, Stephen J.* Northern Solomons. The U.S. Army Campaigns of World War II. United States Army Center of Military History, 1993.

обмежений: артилерія мала слабкі характеристики, а протитанкове озброєння фактично відсутнє. Транспортна інфраструктура острова також залишала бажати кращого: дороги були погано облаштовані, що ускладнювало маневрування військ.

Значну увагу японці приділяли підтримці повітряних операцій. На аеродромах Буїна та Буки було розгорнуто понад 70 літаків А6М Zero, які брали участь у нападах на американські авіабази. Однак до середини 1943 року внаслідок інтенсивних боїв чисельність літаків скоротилася майже удвічі. Для уникнення повного знищення авіацію перевели до Рабаула, головної японської бази в регіоні.

США, усвідомлюючи стратегічну важливість Рабаула як опорного пункту японців, реалізували операцію «Cartwheel» з метою ізоляції цього вузла. У серпні 1943 року американські війська захопили аеродром Мунда на Новій Джорджії, після чого в жовтні японці були змушені відступити з Коломбангари. Поступове нарощування американських сил у Лунга стало передумовою для висадки на Бугенвілі, наступну ключову ціль союзників¹⁰⁴.

Американське командування, проаналізувавши досвід виснажливих боїв за японські аеродроми на Новій Джорджії, вирішило не захоплювати вже існуючі бази на Бугенвілі, а побудувати новий аеродром у районі Тарокіна. Для цього на острів були направлені підрозділи розвідки, які вивчали рельєф і геологію території. У вересні 1943 року Тарокіна була визначена як місце майбутньої висадки.

1 листопада 1943 року основні сили США, що склалися з 7 500 морських піхотинців 3-ї дивізії, вирушили з якорної стоянки Лунга та почали висадку на мисі Тарокіна, розташованому на західному узбережжі Бугенвіля. Протидію їм чинила лише рота Хоріноучі 23-го піхотного полку, яка налічувала 270 солдатів і мала одну гірську гармату. Незважаючи на втрати (78 загиблих і 104 поранених за перші три дні), американцям вдалося захопити плацдарм.

¹⁰⁴ *Miller John*. Cartwheel: The Reduction of Rabaul. Washington: U.S. Army Center of Military History, 1959. 432 p.

Японське командування очікувало, що висадка відбудеться на мисі Морей неподалік Буїна, тому не змогло організувати оперативну контратаку. Лише 7 листопада японці здійснили контрвисадку біля лагуни Коромокіна, проте їх сили були розбиті американськими підрозділами¹⁰⁵.

Японський 8-й флот, під командуванням адмірала Томошіге Самеджіми, отримав підкріплення у вигляді важких крейсерів *Myoko* та *Naguro* (5-та крейсерська дивізія) під командуванням віцеадмірала Сентаро Оморі. 31 жовтня Оморі отримав наказ перехопити американські сили, але після невдачі вирішив контратакувати пляцдарм у затоці Августа. Його план передбачав висадку 1000 солдатів із п'яти транспортів та знищення американських десантних суден. Однак через затримки та складність координації він залишив транспорти та рушив з 10 бойовими кораблями. Американське оперативне з'єднання під командуванням контрадмірала Аарона Мерілла (TF 39) було готове до зустрічі. Завдяки радару американці мали перевагу в позиціонуванні та інформації.

Оморі поділив свої сили на три колони. Легкий крейсер *Sendai* вів колону есмінців (*Shigure*, *Samidare*, *Shiratsuyu*), важкі крейсери *Myoko* та *Naguro* йшли в центрі, а легкий крейсер *Agano* з трьома есмінцями (*Naganami*, *Hatsukaze*, *Wakatsuki*) – праворуч. Через численні маневри формація японських кораблів була порушена. Мерілл розташував свої крейсери (*Montpelier*, *Cleveland*, *Columbia*, *Denver*) і дві дивізії есмінців у трьох ешелонах. О 02:27 американський радар зафіксував японську колону, і Мерілл розпочав маневр, щоб тримати японців на дистанції, з якої торпеди були менш ефективними.

О 02:45 есмінці капітана Берк випустили 25 торпед, але японський есминець *Shigure* вчасно помітив атаку. Контрадмірал Оморі наказав маневрувати, однак це спричинило хаос у японській формації. Легкий крейсер *Sendai* потрапив під вогонь американських крейсерів і був уражений о 02:52, загорівшись і втративши керування. Важкі крейсери Оморі вступили в бій, але

¹⁰⁵ *Bradley John H. The Second World War: Asia and the Pacific. New York: Oxford University Press, 1984. 540 p.*

через відсутність точних даних про позиції ворога їхній вогонь був неефективним. На правому фланзі есмінець *Natsukaze* зіткнувся з важким крейсером *Myoko*, внаслідок чого есмінець втратив ніс¹⁰⁶.

Американці зберегли свої сили майже неушкодженими, втративши лише есмінець *USS Foote*, уражений японською торпедою, але згодом він був відбуксирований. Японські кораблі зазнали серйозних пошкоджень, а *Sendai* і *Natsukaze* були знищені.

Битва в затоці Августа стала важливою перемогою союзників, підтвердивши їхню перевагу у тактиці нічного бою та технологічному оснащенні. Японці не змогли досягти основної мети – зупинити вторгнення союзників на Бугенвіль. Їхні спроби використати перевагу в торпедах і гарматному озброєнні зазнали невдачі через низький рівень координації дій. Американці, у свою чергу, продемонстрували ефективність сучасних технологій і тактик, таких як радарне виявлення та організоване маневрування. Битва в затоці імператриці Августи стала ще одним кроком до витіснення японських сил із Соломонових островів. Вона підкреслила важливість тренувань, координації дій і ефективного використання технологій у сучасних морських боях. Для американців ця перемога мала велике стратегічне значення, оскільки забезпечила надійний плацдарм на Бугенвілі для подальших операцій у Тихоокеанському театрі війни.

Під час наземних боїв біля Торокіна американські кораблі, включаючи легкий крейсер *USS Columbia*, забезпечували артилерійську підтримку. У ході повітряних атак 5 та 11 листопада літаки з американських авіаносців завдали нищівних ударів по Рабаулу, що змусило японський флот відступити. Це значно полегшило завдання американських сухопутних сил.

Японці спробували організувати масовану атаку на Тарокіну 9 листопада, але болотистий рельєф і відсутність належного постачання унеможливили успіх

¹⁰⁶ *Vincent P. O'Hara. The Battle of Empress Augusta Bay. Destroyer History. URL: <https://destroyerhistory.org/actions/index.asp?r=4380&pid=4382>.*

операції. 11 листопада японські війська відступили, завершивши невдалу Першу операцію Тарокіна.

Битва біля мису Сент-Джордж відбулася 25 листопада 1943 року на південь від Нової Ірландії. Це була остання значна морська поверхнева сутичка кампанії на Соломонових островах, яка стала свідченням переваги американської тактики нічного бою¹⁰⁷.

21 листопада 1943 року японці відправили з Рабаула загін із п'яти есмінців, щоб доставити підкріплення на острів Бука. Серед кораблів були *Amagiri*, *Yugiri*, *Uzuki*, які транспортували 920 японських солдатів, а також ескортні есмінці *Onami* і *Makinami*. Операція також передбачала евакуацію 700 осіб із військового аеродрому на Буці.

У ніч на 25 листопада 1943 року о 01:41 американська авіація виявила японські кораблі в районі Бука. Для перехоплення цього загону американський флот залучив п'ять есмінців 23-го ескадрону есмінців під командуванням капітана Арлі Берка. До його складу входили есмінці дивізіону 45: *USS Charles F. Ausburne*, *USS Claxton*, *USS Dyson*, а також дивізіону 46: *USS Spence* та *USS Converse* під командуванням командира Бернарда Остіна. Для підтримки операції дев'ять торпедних катерів під командуванням Генрі Ферроу зайняли позиції в Букському проході, щоб заблокувати японцям шлях відступу, якщо есмінцям не вдасться їх зупинити¹⁰⁸.

Американські есмінці перехопили японські кораблі між північним узбережжям Бугенвіля та південним краєм Нової Ірландії. Перший удар завдали три есмінці під командуванням Берка, які наблизилися до ескортних кораблів японців. Запущені торпеди вразили *Onami*, який миттєво затонув, і серйозно пошкодили *Makinami*, який невдовзі також був знищений. Транспортні есмінці спробували втекти, але американці розпочали переслідування. У результаті

¹⁰⁷ *Defense Department Navy Department Naval Historical Center. Solomon Islands Campaign: XIII, Bougainville Operations and the Battle of Cape St. George, 3-25 November.*

¹⁰⁸ *Battle of Cape St. George. Pacific Wrecks - World War II Pacific War and Korean War.* URL: <https://pacificwrecks.com/battle/battle-of-cape-st-george.html>.

Yugiri був потоплений. Решта двох есмінців, Amagiri і Uzuki, встигли втекти, хоча їхня місія фактично провалилася.

Битва завершилася без втрат з боку американців, тоді як японці втратили три есмінці разом із більшістю екіпажів. Успіх американців значною мірою забезпечили вдосконалена тактика нічного бою, використання радарів і злагодженість дій. Ця перемога підсумувала кампанію на Соломонових островах і ознаменувала остаточний занепад японських сил у регіоні. Втрата Бугенвіля та невдача в евакуації ресурсів з Буки стали важливим етапом у підготовці Союзників до подальшого наступу на Рабаул, Філіппіни та Японію.

Американське військове командування прагнуло побудувати авіабазу на мисі Тарокіна, не маючи планів займати всю територію острова Бугенвіль. Цей острів, розташований у Соломонових островах, характеризується вкрай складним рельєфом: густі джунглі, гірські хребти заввишки до 2000 метрів, а також небезпечні хвороби, такі як малярія та черевний тиф. Все це створювало майже нестерпні умови для ведення бойових дій. До грудня 1943 року американці завершили будівництво злітно-посадкової смуги на мисі Тарокіна. З нової бази союзницька авіація почала систематичні бомбардування японських позицій у джунглях. До бомбардувань долучилися і новозеландські військово-повітряні сили. У відповідь японці вже не мали достатніх авіаційних ресурсів для протидії¹⁰⁹.

У березні 1944 року японська 17-та армія, маючи у своєму складі близько 20 тисяч військових під проводом 6-ї дивізії, спробувала знову захопити авіабазу Тарокіна (операція «Torokina II»). Однак японські підрозділи знову зазнали важких втрат, долаючи джунглі, та потрапили під інтенсивні авіаудари. Атака розпочалася 8 березня, але американські сили відповіли потужним артилерійським вогнем, завдавши японцям нищівної поразки. Через брак продовольства та боєприпасів операцію було припинено 25 березня. Згідно зі звітами, втрати 6-ї дивізії були катастрофічними: близько 13 тисяч убитих і

¹⁰⁹ *Stephen J. Lofgren. Northern Solomons: The US Army Campaigns of World War II. CreateSpace Independent Publishing Platform, 2015. 40 p.*

поранених, причому понад 80% втрат припали на 45-й піхотний полк. Щонайменше 4 тисячі військових загинули від хвороб.

Після провалу операції бої стали менш інтенсивними. Американці обмежувалися ізоляцією японських військ, позбавляючи їх можливості отримувати підкріплення та припаси. Водночас японці, які перебували в постійній нестачі харчів, намагалися виживати. Спроби доставити припаси з Рабаула на острів Бука підводними човнами або есмінцями часто закінчувалися поразками через атаки союзницької авіації.

У битві біля мису Сент-Джордж 25 листопада 1943 року японський флот, відправлений для «щурячих перевезень», зазнав нищівної поразки. У лютому 1944 року постачання було повністю припинено. Японські солдати почали використовувати будь-які доступні ресурси для виживання. Вони збирали кокоси, їхню копру, а також намагалися культивувати сільськогосподарські культури. Однак цього було недостатньо, щоб забезпечити нормальне харчування. Ситуацію ускладнювали малярія та інші хвороби, що ширилися серед ослаблених військових. Порівнюючи з умовами на Гуадалканалі, який називали «островом голоду», Бугенвіль отримав прізвисько «острів могил».

Особливу роль у виживанні японських сил відіграли лейтенанти-квартирмейстери. Наприклад, лейтенант Шинкава з Сасебської 6-ї окремої морської десантної бригади організував вирощування батату, вивчивши харчові звички місцевого населення. Завдяки його зусиллям вдалося налагодити систему постачання їжі, що дозволило забезпечити кожного солдата 3 кілограмами батату на день. Попри спочатку низький рівень підтримки цієї ініціативи, з часом план став ключовим фактором виживання підрозділу¹¹⁰.

Для зосередження зусиль на операціях на Філіппінах Сполучені Штати вирішили передати керівництво військовими діями на Соломонових островах Першій австралійській армії. На острові Бугенвіль американські війська, які перебували на авіабазі в мисі Тарокіна в період з жовтня по грудень 1944 року,

¹¹⁰ Peter C. Oleson. The Role of Intelligence in the Solomons Campaign, 1942-44. *Journal of U.S. Intelligence Studies*. 2022. Volume 27, Number 1. 7 p.

передали свої позиції Другому австралійському корпусу. Цей корпус складався з 3-ї дивізії (заснованої на 7-й, 15-й та 29-й піхотних бригадах) та 11-ї бригади, яку посилили полком піхоти з Фіджі. Крім того, 23-тя бригада була розміщена на сусідніх островах, посилюючи стратегічну мережу контролю в регіоні¹¹¹.

У листопаді 1944 року австралійські війська розпочали активний наступ із метою зайняти Бугенвіль та витіснити японські війська. Спершу 7-ма піхотна бригада почала рух через острів від Тарокіни до Нуманума. Японський 81-й піхотний полк створив потужні оборонні лінії в районі перевалу Тарокіна, щоб стримати просування союзників. Однак австралійцям вдалося захопити перевал на початку січня 1945 року. Проте їхній наступ зупинився, і Нуманума залишалася під контролем японців до завершення війни.

На півдні, в районі Буїна, 29-та австралійська піхотна бригада в листопаді 1944 року досягла річки Ява і почала рухатися вздовж узбережжя. Проте в лютому 1945 року вона зазнала значних втрат через засідку японського 13-го піхотного полку. Японці застосували тактику будівництва «восьминіжкових нір» у джунглях для організації оборони аж до Буїна. У зв'язку з великими втратами 29-ї бригади на передову була висунута 7-ма піхотна бригада. У квітні 1945 року японці здійснили контратаку в районі Аусутай, використавши сили 13-го та 23-го піхотних полків, щоб стримати просування 7-ї австралійської бригади. Попри невдалу контратаку, японські війська змогли завдати австралійцям значних втрат, які перевищували 1600 осіб¹¹².

На півночі, в районі Таліна, наступала 11-та австралійська бригада. Вона послідовно вибивала японські війська з їхніх спостережних постів, доки 10 січня 1945 року не вступила у бій з частинами японської 38-ї змішаної бригади біля Кунуа. Японці застосовували тактику стримування, паралельно розгортаючи будівництво укріплень у тилу. Водночас вони організували примусову працю місцевих жителів для створення нових

¹¹¹ *Jon T. Hoffman*. From Makin to Bougainville: Marine Raiders in the Pacific War. Alpha Edition, 2018. 68 p.

¹¹² *John N. Rentz*. Bougainville and the Northern Solomons. Battery Press, 1989. 167 p.

сільськогосподарських полів. Після важких боїв у квітні 1945 року японські війська відступили до Нуманума на східному узбережжі, щоб уникнути повного знищення¹¹³.

Австралійські війська, використовуючи танки, артилерію та підтримку авіації, намагалися прорвати японські оборонні лінії. Японці, своєю чергою, використовували партизанську тактику: нападали на лінії постачання та гарнізони, встановлювали міни, проводили засідки на розвідувальні загони. У червні 1945 року австралійці зіткнулися з японськими мінами, зробленими зі 60-кілограмових авіабомб, які успішно знищили один із танків, змусивши австралійців змінити тактику. Нічна спроба висадки австралійців у Портон-Пір закінчилася невдачею. У битві, яка стала відомою як битва за Портон-Пір, японці відбили атаку, завдавши серйозних втрат ворогу¹¹⁴.

До середини липня 1945 року австралійські війська адаптувалися до тактики японців, ефективно нейтралізуючи їхні дії. Інтенсивні обстріли та бомбардування підірвали японську систему постачання, що призвело до виснаження противника. 23 липня японські війська почали евакуацію на острів Бука, використовуючи останні запаси боєприпасів для прикриття відступу.

15 серпня 1945 року Японія капітулювала. На Бугенвілі бойові дії припинилися. Японські солдати спалили секретні документи і здалися 3 вересня 1945 року. Полонені японські солдати спочатку були зібрані в Тарокіні, де деякі з них зазнали мародерства з боку австралійців. Згодом їх перевели до табору на острові Фауро, де через погані умови утримання 10% полонених загинули від малярії та інших хвороб. Демобілізація розпочалася у лютому 1946 року, і солдати були репатрійовані на борту суден *Hikawa Maru* та *Katsuragi*¹¹⁵.

¹¹³ *Keogh, Eustace. South West Pacific 1941–45. Melbourne: Grayflower Publications, 1965. 478 p.*

¹¹⁴ *James, Karl. The Hard Slog: Australians in the Bougainville Campaign, 1944–45. Port Melbourne, Victoria: Cambridge University Press, 2012. 294 p.*

¹¹⁵ *James, Karl. More Than Mopping Up: Bougainville. In Australia 1944–45: Victory in the Pacific. Edited by Peter J. Dean. Port Melbourne, Victoria: Cambridge University Press, 2016. 232–251 p.*

Битва за Бугенвіль стала важливим етапом у кампанії союзників із поступового визволення Соломонових островів та нейтралізації японського опорного пункту в Рабаулі. Ця операція продемонструвала вдосконалення американських амфібійних і десантних дій, організованість логістики та використання радарних технологій, що забезпечило перевагу над супротивником.

Японська сторона, попри свій досвід нічних морських боїв та висококваліфікованість окремих командирів, зазнала поразки через брак координації, хаотичність дій та неправильну оцінку сил противника. Рішення вивести транспорти з операції та покладатися на недостатньо підготовлений флот суттєво зменшило їхні шанси на успіх.

У стратегічному плані битва сприяла зміцненню плацдарму союзників на Бугенвілі та перешкодила японським спробам відбити позиції або відновити контроль над островом. Збитки японського флоту та виснаження ресурсів позбавили їх здатності до ефективного контрнаступу, що у подальшому забезпечило союзникам можливість проводити наступальні операції з меншою загрозою з боку Рабауля. Таким чином, бойові дії на Бугенвілі стали переломним моментом, який підкреслив ефективність союзницької стратегії «стрибків островами» (island hopping), спрямованої на послідовне скорочення зони японського контролю в Тихому океані.

ВИСНОВКИ

Отже, дослідження бойових дій на Соломонових островах є важливим кроком у розумінні стратегічних і тактичних аспектів воєнних подій у Тихоокеанському регіоні під час Другої світової війни. Досліджуючи дану проблематику, автор дійшов певних висновків.

Американська історіографія зосереджується на вивченні стратегічних аспектів, військовій техніці та битвах, що стали ключовими у кампанії на Соломонових островах. Історики з цього регіону мають найбільшу джерельну базу, включаючи архівні документи, особисті свідчення та різні види літератури, для створення комплексних описів подій та стратегічних рішень. Японська історіографія надає унікальний погляд на військові події в Тихому океані, зосереджуючись на японських стратегіях, технологіях та поглядах на війну. Ці дослідження розкривають важливі аспекти внутрішньої політики та міжнародних відносин, що вплинули на хід кампанії на Соломонових островах. Радянська історіографія ставить акцент на роль радянських військ у Тихому океані та їхні взаємодії з іншими союзними силами. Вона також аналізує внутрішні політичні та соціальні аспекти війни, враховуючи їхній вплив на радянське суспільство та військові формування. Сучасна історіографія, використовуючи сучасні методи дослідження та аналізу, надає можливість інтегрувати різноманітні підходи та точки зору з різних країн та культур. Вона акцентує на глобальному впливі війни та її наслідках для сучасного світу, що дозволяє отримати більш глибоке розуміння подій та їхнього значення в історичному контексті.

Джерельна база щодо кампанії на Соломонових островах під час Другої світової війни вражає своєю різноманітністю та обсягом. Опубліковані документи, такі як звіти, накази, листи, картографічні матеріали та інші джерела, надають детальну інформацію про стратегічні рішення, плани військових операцій, розташування військових підрозділів та втрачені сторінки під час кампанії на Соломонових островах. Ці документи є важливими для

реконструкції історичних подій та розуміння того, як відбувалися бойові дії та чим вони вплинули на хід Другої світової війни в Тихоокеанському регіоні.

Періодичні джерела, такі як газети, журнали та інші видання того часу, створювалися на основі актуальних подій та розповідали свіжу інформацію про події на Соломонових островах.

Аудіовізуальні матеріали, такі як кінохроніки та фотодокументи, надають живість історичним записам, дозволяючи прямо спостерігати за бойовими діями та технікою, що використовувалася на передовій.

Наративні джерела, такі як «Guadalcanal Diary» та «Japanese Destroyer Captain», розповідають живими словами учасників подій про особливості долі учасників кампанії. Вони додають людський вимір до воєнних подій та допомагають відчувати атмосферу того часу.

У дослідженні кампанії на Соломонових островах використовувався широкий спектр методів дослідження, що сприяло глибокому та комплексному аналізу цього періоду. Основні методи, які використовувалися, включали метод синтезу, історико-системний підхід, статистичні методи дослідження та джерелознавчий метод. Метод синтезу дозволив об'єднати різноманітні аспекти воєнних дій, включаючи стратегічні та тактичні аспекти, вплив географічних та технічних факторів, а також взаємодію з міжнародними союзами та противниками. Це дало змогу отримати більш повне виявлення про хід та фактори, що вплинули на них. Історико-системний підхід дозволив глибше усвідомити контекст та природу воєнних дій на Соломонових островах, зокрема з урахуванням геополітичних умов, сторінок стратегічних планів та взаємодії з іншими воєнними театрами. Використання статистичних методів дослідження дало можливість отримати об'єктивні дані щодо сприйняття подій учасників конфлікту та населення. Джерелознавчий метод допоміг оцінити наукову цінність та достовірність джерел інформації, що забезпечило об'єктивність та надійність дослідження. У цілому, використання цих методів дозволило створити об'єктивну, комплексну та достовірну картину воєнних подій на Соломонових островах під час Другої світової війни.

Битва за Гуадалканал, яка тривала з серпня 1942 року до лютого 1943 року, є одним із ключових моментів Другої світової війни в Тихоокеанському регіоні. Другий розділ дипломної роботи детально розкриває цю кампанію, акцентуючи увагу на її стратегічному, оперативному та тактичному значенні для перебігу війни. Гуадалканал став ареною інтенсивного протистояння, де наземні, морські та повітряні сили зіграли свою вирішальну роль. Острів Гуадалканал, зокрема аеродром Гендерсон-Філд, мав критичне значення для обох сторін. Для японців він був плацдармом для подальшого просування в напрямку Нової Гвінеї, Австралії та, зрештою, контролю над морськими шляхами в південній частині Тихого океану. Для союзників Гуадалканал був ключем до зупинки японської експансії та переходу до наступальних дій. Завоювання цього острова стало першим кроком у тривалому процесі «острівних стрибків», який призвів до поступового витіснення японських військ з Тихого океану.

Висадка американських військ на Гуадалканалі 7 серпня 1942 року стала першим великим наступом союзників на Тихоокеанському театрі війни. Ця операція стала своєрідною перевіркою здатності США і їхніх союзників координувати десантні дії в умовах важкого тропічного клімату, обмеженої логістичної підтримки та інтенсивного спротиву ворога. З перших днів кампанії наземні бої велися з високою інтенсивністю. Особливо запеклим було протистояння за контроль над Гендерсон-Філдом, який став основною ціллю японських контратак. Американські сили, незважаючи на обмежені ресурси та постійний тиск ворога, змогли утримати цей критично важливий аеродром. Це стало можливим завдяки ефективній обороні, постачанню підкріплень і здатності швидко реагувати на зміну тактичної обстановки. Японці, хоча й здійснювали численні контратаки, такі як битви за хребет Едсона у вересні 1942 року, зазнали значних втрат і не змогли досягти стратегічних цілей.

Морські битви в акваторії Гуадалканалу продемонстрували кардинальні зміни у військово-морській стратегії США. Зокрема, нічні бої, такі як битва біля острова Саво (9 серпня 1942 року), стали випробуванням для американського флоту, який на початку кампанії зазнавав втрат через недостатню координацію

та брак досвіду. Проте з часом, завдяки покращенню тактики та використанню радарних систем, американські кораблі почали здобувати перевагу над японськими. Найважливішими морськими битвами кампанії стали морська битва за Гуадалканал (13–15 листопада 1942 року) та бій у Тассафаронзі (30 листопада 1942 року). Під час цих боїв американські сили змогли завдати значних втрат японському флоту, послабивши його спроможність доставляти підкріплення на острів. Особливо важливим було застосування радарів, які дозволили американцям покращити прицільність артилерійського вогню, а також впровадження нових торпедних тактик, що поступово зменшувало японську перевагу у нічних битвах.

Контроль над Гендерсон-Філдом дозволив американським військам використовувати авіацію для підтримки наземних і морських операцій. Літаки, базовані на аеродромі, відіграли ключову роль у запобіганні японським спробам доставляти підкріплення та припаси на Гуадалканал. Так званий «Токійський експрес» – нічні рейси японських кораблів із постачанням – зазнав значних втрат через повітряні атаки з Гендерсон-Філда. Японська авіація, базована в Рабаулі, намагалася завоювати перевагу в повітрі, проте постійні втрати в літаках і досвідчених пілотах, а також обмежені можливості поповнення, знижували її ефективність. З іншого боку, союзники змогли організувати надійну систему постачання пального та боєприпасів для авіації, що стало важливим чинником їхнього успіху.

Битва за Гуадалканал завершилася в лютому 1943 року евакуацією японських військ з острова. Це стало першим великим стратегічним відступом Імператорської армії Японії та важливим переломним моментом у Тихоокеанській війні. Кампанія продемонструвала здатність США та їхніх союзників координувати великомасштабні операції, використовуючи всі види збройних сил. З військово-історичної точки зору, битва за Гуадалканал підкреслила важливість інтеграції наземних, морських і повітряних компонентів у єдину стратегічну систему. Вона також показала необхідність технологічних інновацій, таких як впровадження радарів і нових авіаційних

стратегій, які стали основою для подальших успіхів союзників у Тихоокеанському регіоні.

Операції в регіоні північних і центральних Соломонових островів стали продовженням стратегічної кампанії союзників із метою оточення японських сил у південній частині Тихого океану. Цей розділ дипломної роботи висвітлює низку ключових подій, які визначили подальший хід бойових дій, зокрема битви на островах Нова Джорджія, Коломбангара, Велла-Лавелла, Бугенвіль, а також морські зіткнення, які супроводжували ці операції.

Висадка союзників на Новій Джорджії в червні 1943 року стала наступним етапом після успіху на Гуадалканалі. Попри важкий ландшафт і щільну систему укріплень японців, американські та новозеландські війська змогли подолати опір ворога, захопивши аеродром у Мунді. Ця операція стала важливою перевіркою координації між наземними, повітряними та морськими силами союзників. Наступні битви, зокрема на Коломбангарі, також демонстрували високу ефективність дій союзників, хоча й супроводжувалися значними втратами. Особливо варто відзначити операції на Велла-Лавелла, де союзники обрали обхідну стратегію, що дозволило уникнути прямих зіткнень із головними силами японців на Коломбангарі. Цей крок показав еволюцію військової стратегії союзників і їхню здатність адаптуватися до умов війни.

Морські зіткнення в регіоні північних і центральних Соломонових островів були інтенсивними та вирішальними для успіху кампанії. Однією з найбільш значущих стала битва в затоці Велла 6–7 серпня 1943 року, де американські есмінці завдали серйозних втрат японському флоту, використовуючи радарні системи та вдосконалені торпедні тактики. Ця перемога дозволила союзникам послабити японські позиції та зменшити їхню здатність постачати підкріплення на Нова Джорджія. Битва при Велла-Лавелла (6 жовтня 1943 року) стала ще одним прикладом ефективності американського флоту, який зміг протистояти чисельно переважаючим силам японців. Попри складність нічних боїв, американські есмінці змогли успішно протидіяти японським торпедам Туре 93 і завершити операцію з мінімальними втратами. Кульмінацією морської кампанії

стала битва біля затоки Імператриці Августи 2 листопада 1943 року, коли союзники зупинили японський контрнаступ, завдавши значних втрат крейсерським силам ворога. Ця битва не лише продемонструвала зростаючу перевагу союзників на морі, але й остаточно закріпила їхній контроль над центральними Соломоновими островами.

Авіація продовжувала відігравати критичну роль у забезпеченні успіху союзників. Літаки з баз на Гуадалканалі та Новій Джорджії здійснювали регулярні атаки на японські позиції, транспортні судна та військові кораблі. Це значно ускладнювало японським силам постачання підкріплень і ресурсів. Крім того, контроль над повітрям дозволив союзникам забезпечувати свої десантні операції та мінімізувати втрати.

Оцінюючи події в розділах, можна зробити висновок, що кампанія на Соломонових островах стала переломним моментом Тихоокеанської війни. Битва за Гуадалканал закріпила стратегічну ініціативу за союзниками, а подальші дії на північних та центральних островах завершили процес витіснення японських сил із регіону. Кампанія продемонструвала важливість інтеграції наземних, повітряних і морських компонентів у єдину стратегічну структуру, що стало основою для майбутніх перемог союзників у Тихоокеанському театрі війни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

Джерела

1. Опубліковані джерела

1. Farragut (DD-348) – August 1942. *National Archives*. URL: <https://catalog.archives.gov/id/7795046> (date of access: 25.04.2024).

2. MacArthur, Douglas; Willoughby, Charles. *Japanese Operations in the Southwest Pacific Area, Volume II – Part I. Reports of General MacArthur*. United States Army Center of Military History. (date of access: 13.09.2024).

3. Military Records Research. *National Archives*. URL: <https://www.archives.gov/research/military> (date of access: 25.05.2024).

4. Naval History and Heritage Command. *NHHC*. URL: <https://www.history.navy.mil/> (date of access: 25.05.2024).

5. No. 3 Guadalcanal landing operation by boats movements. *国立公文書館 アジア歴史資料センター*. URL: <https://www.jacar.archives.go.jp> (date of access: 25.04.2024).

6. Solomon Islands Campaign: II Savo Island & III Eastern Solomons. *NHHC*. URL: <https://www.history.navy.mil/content/history/nhhc/research/library/online-reading-room/title-list-alphabetically/s/solomon-islands-campaign-ii-savoisland-III-easternsolomons.html> (date of access: 25.04.2024).

2. Періодичні видання

7. Guadalcanal. *British Newspaper Archive*. URL: <https://www.britishnewspaperarchive.co.uk> (date of access: 26.04.2024).

8. The Waterbury Democrat, October 16, 1942. *Chronicling America « Library of Congress*. URL: <https://chroniclingamerica.loc.gov/lccn/sn82014085/1942-10-16/ed-1/seq-1/#date1=1942&index=12&rows=20&words=Guadalcanal&searchType=basic&sequence=0&state=&date2=1942&proxtext=Guadalcanal&y=13&x=20&dateFilterType=yearRange&page=1> (date of access: 26.04.2024).

3. Наративні джерела

9. *Hara Tameichi*. Japanese Destroyer Captain. New York & Toronto: Ballantine Books, 1961. 311 p. (date of access: 24.04.2024).

10. *Richard Tregaskis*. Guadalcanal Diary. Random House, 1943. 263 p. (date of access: 26.04.2024).

11. *Robert Leckie*. Helmet for My Pillow. Random House, 1957. 320 p. (date of access: 24.04.2024).

12. 宇垣纏『戦藻録:宇垣纏日記』原書房1991年553頁 (date of access: 24.04.2024).

4. Картографічні джерела

13. General Douglas MacArthur Report Maps, 1942–1947. *National Archives*. URL: <https://catalog.archives.gov/id/39627002> (date of access: 24.04.2024).

14. United States Armed Forces Cemetery, Guadalcanal, Solomon Islands. *National Archives*. URL: <https://catalog.archives.gov/id/109182920> (date of access: 15.04.2024).

5. Статистичні джерела

15. *Joseph Ed Low*. Organization of the area fleets. *HyperWar*. URL: <https://ww2db.com/ijn/02.pdf> (date of access: 29.04.2024).

16. Solomon Islands Naval Battles. *Combined Fleet*. URL: http://combinedfleet.com/battles/Solomon_Islands_Campaign (date of access: 29.04.2024).

6. Аудіовізуальні джерела

17. 1942. WW2 *Data Base*. URL: https://web.archive.org/web/20060323035947/http://www.ww2db.com/image.php?image_id=1491 (дата звернення: 29.04.2024).

18. Guadalcanal-Tulagi Landings, 7-9 August 1942. URL: https://www.history.navy.mil/content/history/nhhc/our-collections/photography/numerical-list-of-images/nara-series/80-g/80-G-10000/80-G-10973/_jcr_content/mediaitem/image.img.jpg/1459908866975.jpg. (date of access: 25.10.2024)

19. L. Douglas Keeney, William S. Butler. *This Is Guadalcanal The Original Combat Photography*. William Morrow and Company, 1998. 128 p.

20. Marines at Guadalcanal. *National Archives*.
URL: <https://catalog.archives.gov/id/80295>. (date of access: 25.04.2024).

21. *Robert Lundgren, Anthony Tully*. Analysis of the wreck of Kirishima. *NavWeaps*.

URL: http://www.navweaps.com/index_lundgren/Kirishima_Wreck_Analysis.pdf.
(date of access: 27.04.2024).

22. RV Petrel. Kirishima and Hiei, 2019. *Facebook*.
URL: <https://www.facebook.com/rvpetrel/videos/318434312141233>. (date of access: 27.04.2024).

23. Wreckage of World War II aircraft carrier USS Hornet discovered. *CBS News*. URL: <https://www.cbsnews.com/news/uss-hornet-wreckage-world-war-two-warship-discovered/> (date of access: 27.04.2024).

Література

24. 『死闘ガダルカナル』 学習研究社〈歴史群像 太平洋戦史シリーズ6〉1995年 186頁

25. *Andrew Knighton*. «Hell's Point» - The Battle of Alligator Creek In The Guadalcanal Campaign | War History Online. warhistoryonline. URL: <https://www.warhistoryonline.com/world-war-ii/battle-tenaru-hells-point.html>

26. Battle of Cape St. George. Pacific Wrecks - World War II Pacific War and Korean War. URL: <https://pacificwrecks.com/battle/battle-of-cape-st-george.html>.

27. Battle off Horaniu | Operations & Codenames of WWII. Operations & Codenames of WWII. URL: <https://codenames.info/operation/battle-off-horaniu/>.

28. *Ben Ho*. Lessons from Operation Ke for the Marine Corps. War on the Rocks. URL: <https://warontherocks.com/2020/11/lessons-from-operation-ke-for-the-marine-corps/>

29. *Bergerud Eric M*. *Touched with Fire: The Land War in the South Pacific*. New York: Penguin Books, 1997. 586 p.

30. *Bergerud, Eric M.* Touched with Fire: The Land War in the South Pacific. New York: Penguin, 1997.
31. *Bob Fish.* Battle of Santa Cruz Islands (Hornet CV-8). USS Hornet Museum. URL: <https://uss-hornet.org/wp-content/uploads/2017/11/Website-Extended-Info-Battle-of-Santa-Cruz-Islands.pdf>.
32. *Bradley John H.* The Second World War: Asia and the Pacific. New York: Oxford University Press, 1984. 540 p.
33. *Brian J. Dunn.* Fighting for the Land-from the Sea. LAND WARFARE PAPER. 2017. No. 116.
34. *C. W. Kilpatrick.* Naval Night Battles of the Solomons. Exposition-Phoenix Pr, 1987. 315 p.
35. *Charles R. Anderson.* GUADALCANAL. 7 AUGUST 1942–21 FEBRUARY 1943. Washington, D.C. : Center of Military History United States Army, 2019. 40 p.
36. *Chris Rein.* A Case Study for Multi-Domain Battle. Army University Press Home. URL: <https://www.armyupress.army.mil/Journals/Military-Review/English-Edition-Archives/May-June-2018/Guadalcanal-A-Case-Study-for-Multi-Domain-Battle/>
37. *Cooper C.* War in Pacific skies. Minneapolis, Minn : Zenith, 2010. 191 p.
38. *Craven, Wesley Frank; Cate, James Lea.* The Pacific: Guadalcanal to Saipan, August 1942 to July 1944. U.S. Office of Air Force History, 1951.
39. *Curtis Utz, Nicholas Roland, Guy Nasuti.* The Naval Battle of Guadalcanal. Naval Historical Foundation. URL: <https://navyhistory.org/2020/11/the-naval-battle-of-guadalcanal/>.
40. *Daniel Marston.* The Pacific War Companion: From Pearl Harbor to Hiroshima. Osprey Publishing, 2005. 272 p.
41. *Day, Ronnie.* New Georgia: The Second Battle for the Solomons. Bloomington, IN: Indiana University Press, 2016.
42. *De Chant John A.* Devilbirds: The Story of United States Marine Corps Aviation in World War II. New York : Harper & Brothers, 1947. 265 p.

43. Defense Department Navy Department Naval Historical Center. Solomon Islands Campaign: XIII, Bougainville Operations and the Battle of Cape St. George, 3-25 November
44. Dictionary of American Naval Fighting Ships: DANFS. Vol. 2. Washington: Naval History Division, Department of the Navy, 1963. 102–103 p.
45. *Eric M. Hammel*. Guadalcanal: Decision at Sea : the Naval Battle of Guadalcanal, November 13–15, 1942. Crown, 1988. 480 p.
46. *Estate of R. S. Crenshaw*. South Pacific Destroyer: The Battle for the Solomons from Savo Island to Vella Gulf. Naval Institute Press, 2009. 304 p.
47. *Feldt, Eric Augustus*. The Coastwatchers. Victoria, Australia: Penguin Books, 1991
48. *Griffith S. B.* The battle for Guadalcanal. J.B. Lippincott, 1963. 282 p.
49. *James Goldrick*. Disaster in the Pacific: New Light on the Battle of Savo Island. The Journal of Asian Studies. 1993.
50. *James D. Hornfischer*. Neptune's Inferno: The U.S. Navy at Guadalcanal. Random House Publishing Group, 2011. 544 p.
51. *James, Karl*. More Than Mopping Up: Bougainville. In Australia 1944–45: Victory in the Pacific. Edited by Peter J. Dean. Port Melbourne, Victoria: Cambridge University Press, 2016. 232–251 p.
52. *James, Karl*. The Hard Slog: Australians in the Bougainville Campaign, 1944–45. Port Melbourne, Victoria: Cambridge University Press, 2012. 294 p.
53. *Joan Beaumont*. Australia's War 1939–45. London, 1996. 232 p.
54. *John N. Rentz*. Bougainville and the Northern Solomons. Battery Press, 1989. 167 p.
55. *John Costello*. The Pacific War 1941–1945. Rawson : Wade, 1981. 742 p.
56. *Jon T. Hoffman*. From Makin to Bougainville: Marine Raiders in the Pacific War. Alpha Edition, 2018. 68 p.
57. *Joseph N. Mueller*. Guadalcanal 1942 Los Marines Devuelven El Golpe. Ediciones Del Prado, 1994. 96 p.

58. *Kent G. Budge*. Vella Lavella. The Pacific War Online Encyclopedia. URL: http://pwencycl.kgbudge.com/V/e/Vella_Lavella.htm.
59. *Keogh, Eustace*. South West Pacific 1941–45. Melbourne: Grayflower Publications, 1965. 478 p.
60. *Lengerer, Hans*. The Aircraft Carriers of the Shōkaku Class. London: Conway, 2014. 109 p.
61. *Letourneau, Robert, Letourneau, Dennis*. Operation KE: The Cactus Air Force and the Japanese Withdrawal From Guadalcanal. Annapolis, Maryland: Naval Institute Press, 2012. 256 p.
62. *Lofgren, Stephen J.* Northern Solomons. The U.S. Army Campaigns of World War II. United States Army Center of Military History, 1993.
63. *Lord, Walter*. Coastwatchers of the Solomons. Annapolis, MD: Naval Institute Press, 2006
64. *Lundstrom John B.* The First Team and the Guadalcanal Campaign: Naval Fighter Combat from August to November 1942. Annapolis
65. *Mark R. Peattie*. Sunburst: The Rise of Japanese Naval Air Power, 1909–1941. Annapolis : Naval Institute Press, 2001. 364 p.
66. *Mark Stille*. Imperial Japanese Navy Battleships 1941-45. Osprey Publishing, 2008. 48 p.
67. *Mark Stille*. Imperial Japanese Navy Destroyers 1919–45 (1): Minekaze to Shiratsuyu Classes. Osprey Publishing, 2013. 48 p.
68. *Mark Stille*. Imperial Japanese Navy Heavy Cruisers 1941–45. Osprey Publishing, 2011. 48 p.
69. *Mark Stille*. USN Carriers vs IJN Carriers: The Pacific 1942. Osprey Publishing, 2007. 80 p.
70. *Mark Stille*. USN Destroyer vs IJN Destroyer: The Pacific 1943. Osprey Publishing, 2012. 80 p.
71. *Mark Stille Jim Laurier*. Guadalcanal 1942–43: Japan's bid to knock out Henderson Field and the Cactus Air Force. Osprey Publishing, 2019. 97 p.

72. *Mark Stille*. Santa Cruz 1942: Carrier duel in the South Pacific. Osprey Publishing, 2012. 96 p.
73. *Mark Stille*. The naval battles for Guadalcanal 1942: Clash for supremacy in the Pacific. Osprey Publishing, 2013. 96 p.
74. *Mark Stille*. US Navy Aircraft Carriers, 1942–45: WWII-Built Ships. Osprey Publishing, 2007. 48 p.
75. *McGee William L.* The Solomons Campaigns, 1942–1943: From Guadalcanal to Bougainville. Petaluma: BMC Publications, 2002. 450 p.
76. *Melson, Charles D.* Up the Slot: Marines in the Central Solomons. Historical Branch, Headquarters, U.S. Marine Corps, 1993 p.
77. *Mersky, Peter B.* Time of the Aces: Marine Pilots in the Solomons, 1942–1944. Headquarters, U.S. Marine Corps, 1993.
78. *Miller John.* Cartwheel: The Reduction of Rabaul. Washington: U.S. Army Center of Military History, 1959. 432 p.
79. *Morison Samuel Eliot.* History of United States Naval Operations in World War II. Vol. 5, The Struggle for Guadalcanal. Бостон : Brown and Company, 1949. 389 p.
80. Naval Battle of Guadalcanal (Third Battle of the Solomon Sea) Solomon Islands. Pacific Wrecks - World War II Pacific War and Korean War. URL: <https://pacificwrecks.com/battle/battle-of-rennell-island.html>.
81. Operations in the New Georgia Area 21 June – 5 August 1943. Washington, D. C. : Office of Naval Intelligence U. S. Navy NAVY DEPARTMENT, 1943. 96 p.
82. Operations in the New Georgia Area 21 June-5 August 1943. Office of Naval Intelligence. United States Navy, 1944. 96 p.
83. *Paul S. Dull.* A Battle History of the Imperial Japanese Navy, 1941- 1945. Naval Inst Pr, 2007. 402 p.
84. *Peter C. Oleson.* The Role of Intelligence in the Solomons Campaign, 1942-44. Journal of U.S. Intelligence Studies. 2022. Volume 27, Number 1. 7 p.

85. *Radike, Floyd W.* Across the Dark Islands: The War in the Pacific. Van Dorn Books, 2003.
86. *Rentz, John.* Marines in the Central Solomons. Historical Branch, Headquarters, U.S. Marine Corps, 1952 p.
87. *Robert Lundgren.* The Naval Battle of Guadalcanal. NavWeaps | Naval Weapons, Naval Technology and Naval Reunions. URL: http://www.navweaps.com/index_lundgren/Naval_Battle_of_Guadalcanal.pdf.
88. *Robert Lee Sherrod.* History of Marine Corps Aviation in World War II. Combat Forces Press, 1952. 496 p.
89. *Saburo Hayashi.* Kogun: The Japanese Army in the Pacific War. Quantico : Marine Corps Association, 1959. 249 p.
90. *Shindo Hiroyuki.* Japanese Operations in the Southwest Pacific Area, Volume II: Guadalcanal to Buna. Canberra: Australian War Memorial, 1962. 432 p.
91. Solomon Islands Naval Battles. Nihon Kaigun. URL: http://combinedfleet.com/battles/solomon_islands_campaign#Vella_Gulf.
92. *Stephen J. Lofgren.* Northern Solomons: The US Army Campaigns of World War II. CreateSpace Independent Publishing Platform, 2015. 40 p.
93. *T. J. McKearney.* The Solomons naval campaign: a paradigm for surface warships in maritime strategy. PN, 1985. 293 p.
94. *Tagaya Osamu.* Mitsubishi Type 1 «Rikko» «Betty» Units of World War 2. New York : Osprey Publishing, 2001.
95. *Robert O'Neill.* The Pacific War: From Pearl Harbor to Okinawa. Osprey Publishing, 2015. 328 p.
96. *Thomas G. Mahnken.* ASYMMETRIC WARFARE AT SEA: The Naval Battles off Guadalcanal, 1942–1943. Naval War College Review. 2011. Vol. 64, No. 1. 27 p.
97. *Thomas Newdick.* Japanese Aircraft of World War II: 1937-1945. Sterling Publishing, 2017. 128 p.
98. *Thomas Guy Miller.* Cactus Air Force: Thomas G. Miller, Jr. ; Foreword by Lt. General James M. Gavin, U.S.A. (Ret.). Harper & Row, 1969. 242 p.

99. *Vincent P. O'Hara*. The Battle of Empress Augusta Bay. Destroyer History. URL: <https://destroyerhistory.org/actions/index.asp?r=4380&pid=4382>.
100. *Vincent P. O'Hara*. The Battle of Vella Gulf. Microworks. URL: http://www.microworks.net/pacific/battles/vella_gulf.htm.
101. *William Gray*. An Experiment on Guadalcanal. The Field Artillery Journal. 1943. Vol. 33, No. 4.
102. *William B. Hopkins*. The Pacific War: The Strategy, Politics, and Players that Won the War. Voyageur Press, 2008. 400 p.
103. *William L. McGee*. The Solomons Campaigns, 1942–1943: From Guadalcanal to Bougainville, Pacific War Turning Point (Amphibious Operations in the South Pacific in WWII). BMC Publications, 2000. 686 p.
104. *Zimmerman John L., C.B.Cates*. The Guadalcanal Campaign. Historical Division, Headquarters USMC, 1949. 189 p.
105. *Дубинский А.* Война на Тихом океане. Саратов : Саратовское областное государственное издательство, 1942. 64 с.
106. *Короткин Исаак Моисеевич*. Боевые повреждения надводных кораблей. Саратов : Судпромгиз, 1960. 302 с.
107. 亀井宏『ガダルカナル戦記』講談社1993年611頁
108. 五味川純平『ガダルカナル』文春文庫1983年462頁
109. 大塚好古『ソロモンの激闘—ガダルカナル島争奪を巡る日米機動部隊総力戦の全貌』(歴史群像 太平洋戦史シリーズ Vol. 59)学研プラス2007年197頁
110. 防衛研究所戦史室編. 戦史叢書 14 南太平洋陸軍作戦(1) ポートモレスビー・ガ島 初期作戦. 東京: 朝雲新聞社, 1968.
111. 防衛研究所戦史室編. 戦史叢書 28 南太平洋陸軍作戦(2) ガダルカナル・ブナ 作戦. 東京: 朝雲新聞社, 1969.
112. 防衛研究所戦史室編. 戦史叢書 40 南太平洋陸軍作戦(3) ムンダ・サラモア. 東京: 朝雲新聞社, 1970.

113. 防衛研究所戦史室編. 戦史叢書 58 南太平洋陸軍作戦(4)
フィンシュハーヘン・ツルブ・タロキナ. 東京: 朝雲新聞社, 1972.

114. 防衛研究所戦史室編. 戦史叢書 96 南東方面海軍作戦(3)
ガ島撤収後. 東京: 朝雲新聞社, 1976.